

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

**SOVYET SONRASI ESTONYA'NIN SİYASİ YAPILANMA
SÜRECİNİN TARİHSEL ARKA PLANI**

Damla Kabakuşak

2501080306

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. İlker Aktükün

İstanbul, 2011

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **Kamu Yönetimi** Anabilim Bilim Dalında ders dönemindeki Eğitim-Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2501080306** numaralı **Damla KABAKUŞAK**'ın hazırladığı "**Sovyet Sonrası Estonya'nın Siyasi Yapılanma Sürecinin Tarihsel Arka Planı**" konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **21.06.2011 Salı günü saat 12.30'da** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabul**.....ne* OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF. DR. BİRSEN ÖRS	Kabul	
DOÇ. DR. NAMIK SİNAN TURAN	Kabul	
DOÇ. DR. HİKMET KIRIK	Kabul	
YRD. DOÇ. DR. YÜCEL KARLIKLI	Kabul	
YRD. DOÇ. DR. İLKER AKTÜKÜN	Kabul	

Adres: Besim Ömerpaşa Caddesi Kaptan-ı Derya Sokağı 34452 Beyazıt/İstanbul
Tel: 0212 440 00 00 / 14219-14220-14221-14222-14226-14227-14243
Fax: 0212 440 03 40 e-mail: sbe@istanbul.edu.tr

Başlık: Sovyet Sonrası Estonya'nın Siyasi Yapılanma Sürecinin Tarihsel Arka Planı

Yazan: Damla Kabakuşak

ÖZ

Baltık ülkeleri, Sovyet öncesi dönemdeki bağımsızlık deneyimleri ile diğer Sovyet ülkelerinden ayrılmaktadır. Bu çalışmada ele alınan Estonya örneğinde, 1918 yılında başlayan ve bir süre kesintiye uğradıktan sonra tekrar devam eden bağımsız devlet yapısı, temel aktörleri ile ortaya kondu. Etnik çeşitlilikten 1991 sonrası vatandaşlık sorununa kadar uzanan azınlık sorununun iç ve dış politikaya etkileri ön planda tutuldu.

Araştırmada Baltık ülkeleri ile ilgili yazılmış temel eserlerin yanı sıra birçok süreli yayın tarandı. Ayrıca Estonya Cumhuriyeti resmi kurumlarından konuyla ilgili bilgi alındı.

Estonya'nın bağımsızlığını elde etmesinde topyekun bir hareketten ziyade, az farkla da olsa çoğunluğun mücadelesinin etkili olduğu sonucuna varıldı. Bölünmüş toplumsal yapı ve etnik çeşitliliğe rağmen demokratik, bağımsız ve AB üyesi bir Estonya Devleti kuruldu.

Title: Historical Background of post-Soviet Estonia's Political Restructuring Process

Author: Damla Kabakuşak

ABSTRACT

The Baltic States differ from other republics of the Soviet Union by their experience of independency in pre-Soviet period. In Estonia example, which is the subject of this study, the independent structure of state, which was interrupted for a while and continued afterwards, is put forth with its principal actors. The effects of minority issues to domestic and foreign policies which extending from ethnical diversity to the problem of citizenship after 1991 are given particular importance.

In this research in addition to basic sources written about the Baltic States, a lot of periodicals were inquired. Also information on the subject were received from official institutions of the Republic of Estonia.

It is concluded that rather the struggle of slightly higher majority than a massive movement was effective on the achievement of Estonia's independence. Despite the split of social structure and ethnic diversity, democratic, independent and an EU member state Estonia was established.

ÖNSÖZ

Baltık ülkeleri ve özellikle Estonya ile ilgili Türkçe olarak yapılmış araştırmalar, genellikle Avrupa Birliği çerçevesi içinde ele alınmıştır. Tez çalışmamda öncelikli amacım, bu açıdan ihtiyaç duyulabilecek bir eksikliği gidermeye çalışmak ve özellikle AB üyeliği öncesine ilişkin Estonya siyasi tarihinin önemli dönüm noktalarını sergilemektir.

Estonya bölgesinin ve bölgedeki Eston ulusunun varlığına kısaca değinilerek başlayan anlatım, Estonya'nın devletleşme süreciyle devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında elde edilen bağımsızlık, birçok açıdan Estonya'nın temel siyasi kurumlarının ve yasal düzenlemelerinin oluşturulmasına ön ayak olmuştur. Gerek Sovyet öncesi gerek Sovyet dönemi Estonya'sında önemli bir konu olan azınlık sorunu, her dönemde hükümet politikalarının yürütülmesinde aksaklıklara yol açmıştır. Öyle ki Sovyet sonrası dönemde AB ve NATO üyeliği süreci benzer sıkıntıların devam ettiği bir dönem olmuştur.

Çalışmada karşılaşılan temel güçlük, konu içerisinde ele alınan sayısal verilerin birçok kaynakta farklı değerlerle yer alması ve özellikle Sovyet dönemine ilişkin ihtiyaç duyulan bazı bilgilere ulaşılmasının zorluğu olmuştur.

Estonya'daki Erasmus sürecimde ilk aşamada bana yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Eero Loone ve kendi üniversitemdeki tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. İlker Aktükün'e, Erasmus koordinatörlerime, Estonya Parlamentosu'nda gözlem yapma imkanı tanıyan milletvekili Sayın Olga Sõtnik'e, Erasmus sürecinde akademik kaynaklardan yararlanmamı sağlayan Talin ve Talin Teknoloji üniversitelerindeki personele, Türkiye Cumhuriyeti Talin Büyükelçilięi çalışanlarına, Rus arkadaşlarıma, son olarak bu uzun ve zorlu süreç boyunca benden desteğini eksik etmeyen İsmail Mursül'e, Selay İlgin'e ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1
1. SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİ ÖNCESİ ESTONYA	6
1.1. 1918 Yılı Öncesi Estonya Toprakları ve Estonların Bölgedeki Varlığı.....	6
1.2. Estonya Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (24 Şubat 1918).....	8
1.3. Estonya Cumhuriyeti'nin İlk Anayasası: 1920-1939 Yılları Arası Siyasi Gelişmeler	12
1.4. Sovyet-Alman Saldırmazlık Anlaşması (23 Ağustos 1939)	20
1.5. İlk Sovyet İşgali Dönemi: 1940-1941	23
1.6. İkinci Dünya Savaşı ve 1941-1944 yılları arası Alman İşgali	25
1.7. Estonya'nın SSCB Tarafından Yeniden Hakimiyet Altına Alınması	27
2. 1944-1991 ARASI DÖNEM VE ESTONYA SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ.....	29
2.1. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Üyesi olarak Estonya Sovyet Cumhuriyeti'nin Siyasi Yapısı	29
2.2. Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı	30
2.3. Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı	33
2.4. Estonya Komünist Partisi	37

2.5.	İdeoloji ve Muhalif Yapılanmalar	39
2.5.1.	1950-1960 Arası Dönem	39
2.5.2.	1960-1980 Arası Dönem	43
2.6.	1980 Sonrası Estonya’da Yaşanan Bağımsızlık Mücadelesi	46
2.6.1.	Gorbaçov Etkeni.....	46
2.6.2.	Halk Hareketleri ve Yeni Oluşan Siyasi Cepheler	48
2.6.3.	Estonya Halk Cephesi ve Diğer Siyasi Gelişmeler	50
2.7.	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin Yıkılışı	58
3.	YENİDEN BAĞIMSIZLIĞIN KAZANILMASININ ARDINDAN ESTONYA’DA YAŞANAN İDEOLOJİK VE İDARİ DÖNÜŞÜM SÜRECİ.....	59
3.1.	Doğu’nun Batısı Olmak: Estonya’nın Doğu’ya Yaklaşımı	59
3.1.2.	Vatandaşlık Sorunu	60
3.2.	Batı’nın Doğusu Olmak: Estonya’nın Batı’ya Yakınlaşması	69
3.2.1.	Batı Tipi Demokrasilere Geçiş Süreci.....	71
3.2.2.	Bağımsızlık Sonrası İlk Parlamento Seçimleri	72
3.3.	AB ve NATO Üyeliği	80
SONUÇ	.....	84
KAYNAKÇA	.....	88

TABLÖLAR

Tablo 1	: 1919 Yılı Kurucu Meclis Seçimleri	s.11
Tablo 2	: 1920 Yılı Parlamento Seçimleri	s.13
Tablo 3	: 1897 ve 1922 Yıllarında Yapılan Nüfus Sayımlarına Göre Estonya Nüfusu	s.15
Tablo 4	: 1959 ve 1970 Yıllarında Yapılan Nüfus Sayımlarına Göre Estonya Nüfusu	s.32
Tablo 5	: 1940-1980 Yılları Arasında Baltık Ülkelerinde Endüstriyel Üretim	s.35
Tablo 6	: 1989 Yılı Nüfus Sayımına Göre Baltık Ülkelerinde Ortak Olarak Bulunan Azınlık Nüfusu Oranları	s.62
Tablo 7	: 1989 Yılı Nüfus Sayımına Göre Estonya Nüfusu	s.67
Tablo 8	: 20 Eylül 1992 Tarihli İlk Parlamento Seçimleri	s.75

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
EKP	: Estonya Komünist Partisi
G7	: Dünya'nın En Gelişmiş Yedi Ülkesi
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KGB	: <i>Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti</i> (Devlet Güvenlik Komitesi)
LKP	: Litvanya Komünist Partisi
MRP-AEG	: <i>Molotov-Ribbentropi Pakti Avalikustamise Eesti Grupp</i> (Molotov-Ribbentrop Pakti'nin Hükümsüzlüğünü Savunan Grup)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
OSTK	: <i>Ob'edinennyi Sovyuz Trudovykh Kollektivov</i> (Birleşik İş Kollektifleri Konseyi)
SBKP	: Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

GİRİŞ

Estonya, Letonya ve Litvanya'nın oluşturduğu Baltık ülkelerinin 1991 yılında ikinci kez bağımsızlıklarını ilan etmeleri ile yaşanan süreç, sosyal bilimler literatüründe *yeniden* kavramıyla anılmaktadır. Çünkü söz konusu ülkeler, ilk bağımsızlık deneyimlerini bundan 73 yıl önce yaşamışlardı. Göz önünde bulundurulması gereken husus, bu durumun Baltık ülkelerinin ve özel olarak da Estonya'nın diğer on iki Sovyet ülkesinden farklılığını açıkça ortaya koyuyor oluşudur.

Avrupa coğrafyasında yer alan Ukrayna, Beyaz Rusya ve Moldova ile Orta Asya'da bulunan Rusya, Özbekistan, Kazakistan, Gürcistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Ermenistan Sovyet Cumhuriyetleri, Sovyetler Birliği içerisinde doğan yeni bağımsız devletlerdi. Bu devletler, Baltık ülkeleri gibi Sovyet dönemi öncesinde başvurabilecekleri bağımsız bir devlet olma deneyimine sahip değildiler. Yalnızca Azerbaycan ve Gürcistan, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Baltık ülkelerinden çok daha kısa süreli de olsa böyle bir deneyimi yaşamıştı.¹ Ancak 1924 yılında Ermenistan'ın da dahil edilmesiyle bu üç ülke, SSCB'ye bağlı bir Transkafkasya Sovyet Cumhuriyeti içerisinde birleştirildi. 1936 yılında da ayrı birer Sovyet cumhuriyetleri olarak yeniden düzenlendiler.² Bu nedenle Baltık ülkeleri gibi bir bağımsızlık süreci geçirmediler.

Tezin temel argümanı, 1944 yılı sonrasında Sovyet hakimiyeti altında bulunan ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile yeniden bağımsızlığına kavuşan eski Sovyet cumhuriyetleri arasında Estonya'nın özgün bir yeri olduğu üzerinedir. 1918-1940 yılları arasında, 22 yıl boyunca bağımsız bir devlet olarak siyasal varlığını sürdüren Estonya, bu tarihsel miras üzerine bağımsızlık mücadelesinin diğer Sovyet ülkelerinden farklı seyirde ilerlediği bir ülke oldu.

---

¹ Olivier Roy, **Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi**, Mehmet Moralı (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s.219

² Aktükün İlker, **'Eski Sovyetler Birliği'nde Milliyetler Politikası ve Yeni Dünya Düzeni Çerçevesinde Günümüze Yansıması**", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2002, s.167

Her milletin milli bir uyanış gösterip gösteremeyeceği tartışmalı bir konudur. Ancak milli bilincin hiç değilse toplumun belli kesimlerinde güçlenebilmesi, bağımsızlık ruhunun canlanabilmesi için önemlidir.³ Bu nedenle Eston yurtseverlerin toplumsal kökenlerine ilişkin net bilgilere ulaşılamasa da 1918-1940 yılları arasında yaşanan siyasi gelişmeler, Estonya tarihinin dinamiğini oluşturması bakımından önemlidir.

19. yüzyılın sonlarına doğru başlayan milliyetçilik hareketleri, tüm dünyada olduğu gibi Estonya'da da etkisini gösterdi. Baltık ülkeleri üzerindeki Ruslaştırma politikasının başarısızlığa uğraması ile bölgedeki Rus hakimiyetinde çatlaklar oluştu. Çalışmada ilk olarak bu dönemde başlayan ayrılıkçı talepler ve genel olarak Estonların siyasi tercihleri üzerinde durulacaktır.

Bolşevik İhtilali'nin ardından iktidarın kısa süreli ve sık sık el değiştirmesi ile Estonya, Almanya ve Rusya arasında paylaşılamayan bir ülke oldu. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Estonya'nın bağımsız bir devlet olarak hakimiyetini sürdürdüğü zaman zarfında kurmaya çalıştığı anayasal ve kurumsal meşruiyet zeminini açıklayabilmek, sürecin işleyişini kavramak açısından yararlı olacaktır. Bu düşünceyle ilk bölümde 1918 yılı öncesine kısaca değinilecek, 1918-1944 arası dönem ana hatlarıyla Estonya Devleti, temel aktörleri ve bağımsızlık mücadelesi ortaya konacaktır. Bu dönemde daha sonra kendisine atıf yapılacak yasal ve kurumsal düzenlemelere, ilk parlamento seçimleri ile siyasi tercihlerin çeşitliliğine ve ardından yaşanan istikrarsız bir Estonya politik hayatına değinilecektir.

1944-1991 yılları arasında Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adını alan Estonya Devleti'nde geçmiş döneme kıyasla farklı siyasi aktörler tarih sahnesine çıktı. İlgili süreçte Estonya'nın bağımsızlık mücadelesinde etkili olan siyasi cepheler, savundukları görüşler ve ulaşmak istedikleri hedefler bağlamında Estonya'nın ideolojik ve kurumsal açıdan yeniden yapılandırılması incelenecektir. Bunun için ilk olarak Estonya Devleti'nin idari ve ekonomik yapısı gözden geçirilecek, bağımsızlık

---

³ Miroslav Hroch, **Avrupa'da Milli Uyanış: Toplumsal Koşulların ve Toplulukların Karşılaştırmalı Analizi**, Ayşe Özdemir (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s.33

mücadelesinin yeni yüzü ve siyasi aktörleri ortaya konacaktır. İkinci bölümde temel olarak bu aktörler ile Eston halkının bağımsızlık için çaba harcıyıp harcamadığı ve durumun nasıl Estonya'nın bağımsızlığı ile sonuçlandığı üzerinde durulacaktır.

Estonya'nın ilk bağımsızlık deneyimi sonrasında yaşadığı dönemde, SSCB tarafından ülkede uygulanan politikalar ve değişen siyasi koşullara göre yönetim anlayışında temel farklılıklar vardı. Mevcut yönetime karşı örgütlenen muhalif gruplar ve savundukları ideolojileriyle birlikte bu grupları ele almak faydalı olacaktır. Bu nedenle Estonya Komünist Partisi ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin karşılıklı zıtlaşmaları ve zamanla birbirlerinden kopuşu ile yaşananlar, 1950-1960 ve 1960-1980 yılları yeniden bağımsızlık temellerinin atıldığı önemli süreçler olarak ayrı başlıklar altında incelenecektir.

Tarih boyunca Estonya'nın şekillenmesinde ve siyasi konjonktür içinde ilerlemesinde etnik çeşitliliğin önemi göz ardı edilemez. Özellikle Rus azınlığın, Estonya'nın iç ve dış politika alanlarının belirlenmesinde önemli rol oynadığı görülür. Estonya İstatistik Ofisi ve diğer kaynaklardan elde edilen nüfus sayımlarına ilişkin veriler çerçevesinde 1897 yılında yüzde 5 civarında olan Rus nüfus oranı, 1989 yılı itibarıyla yüzde 30'a yükselmiştir.⁴ Bu bağlamda 1918 yılından AB üyeliğine kadar yaşanan süreçte geçiş dönemi politikaları, temelde etnik farklılıklardan etkilendi. Bu nedenle de azınlık sorununun yol açtığı siyasi aksaklıklar, sürecin işleyişinde belirleyici bir unsur oldu.

1980 yılı ve sonrasında bağımsızlık mücadelesi, Gorbaçov politikalarından etkilendi. SSCB'yi ayakta tutmaya çalışan fakat Birliğin 1991 yılında parçalanmasına engel olamayan Gorbaçov, Baltık ülkelerinin bu mücadelesinde önemli rol oynadı. Neticede Estonya'nın da aralarında bulunduğu üç Baltık ülkesi, “yeniden bağımsızlıklarını” ilan etmeyi başardılar.

---

⁴ Lena Surzhko-Harned, “Liberal Nationalism, Nationalist Liberalization, and Democracy: The Cases of Post Soviet Estonia and Ukraine”, **Nationalities Papers**, Published by Routledge, Temmuz 2010, C.38, No:5, Tablo 3, s.633

Tezin üçüncü ve son bölümünde Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından girilen dönemde Estonya'daki geçiş politikaları ve bağımsızlık mücadelesinin yasal ve kurumsal düzeyde nasıl devam ettiği araştırılacaktır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle Baltık ülkelerinin bulunduğu topraklar, başta Almanya olmak üzere diğer Batı ülkeleri ve Rusya ile çevrili bir coğrafyada yer alması dolayısıyla ekonomik ve stratejik açıdan giderek önem kazanmaya başladı. Avrupa'nın doğusunda bulunan eski Sovyet ülkelerinde hızla "demokratikleşme" mücadelesi başladı. Bu ülkelerin bir çoğu, 1991 yılına gelindiğinde henüz tecrübe edilmiş bir demokrasi geleneğine sahip değildi. Ancak Baltık ülkeleri, yeniden bağımsızlık sürecinde diğer ülkelere farklı bir konumdaydı.

1991 yılı ve sonrasında diğer iki Baltık ülkesi gibi Estonya Cumhuriyeti de, 20. yüzyılın ilk yarısındaki anayasa ve yasalarına atıflarda bulunarak siyasi altyapısını hazırlamaya çalıştı. Bu dönemdeki birçok yasal düzenleme 1918-1940 dönemine referansla uygulamaya kondu.

Post Sovyet dönemde Estonya, yeni bir kimlik arayışı içerisine girmeyerek geçmişteki ulusal simgelerini gün ışığına çıkardı. Bayrak ve marş gibi sembollerle Eston milletinin ortak kimliği ve ortak mirası, toplumun tüm fertlerine hatırlatılmış oldu. Bu bir anlamda milli kimliğin güçlenmesine ve toplumun tüm kesimlerinin ortak değerler etrafında toplanmasına yardımcı oldu. 1991 yılı sonrası Estonya kimliği siyasi kadrolarda yer alan kişiler açısından herhangi bir değişikliğin görülmediği bir yapı olsa da, ideolojik düzeyde Sovyet geçmişinden kopuşu yansıtıyordu.

Uluslararası siyasi sistemin iki farklı cephesini oluşturan Doğu ile Batı arasında yer alan Estonya coğrafyasının birçok açıdan ikilemler içerisinde kaldığı ifade edilebilir. Özellikle Estonya'da bulunan çeşitli etnik topluluklar, Batı tipi demokrasilere ulaşabilmek adına yaşanan sorunların temelini oluşturdu. AB, NATO ve diğer Batı tarzı uluslararası organizasyonlara üyelikte karşılaşılan güçlükler, Estonya hükümetinin politikalarının seyri açısından belirleyici oldu.

Post Sovyet süreçte iki farklı dünya arasında kalan Estonya'nın, ülkesinde bulunan Rus azınlığı nedeniyle hem Rusya'ya karşı hem de NATO ve AB'ye karşı nasıl bir politika izleyeceği merak konusuydu. Çünkü Doğu ve Batı, Estonya için birbirine taban tabana zıt bir ikiliği ifade ediyordu. Estonya ya Avrupa ya da Rusya yönünde bir adım atarak dış politikadaki siyasi rotasını çizecekti.⁵ Bu anlamda post Sovyet dönemde Estonya, BDT'ye üye olmayı reddetti. Ancak uluslararası alanda dengeli bir politika yürütebilmek için mücadele etti.

Günümüz Estonya'sını anlayabilmek için 1918 yılı sonrasında oluşan tarihsel süreç içerisindeki siyasi gelişmeler çalışmanın temel eksenini oluşturmaktadır. Bu nedenle kitap, makale ve süreli yayınların yanı sıra Estonya İstatistik Ofisi, Ulusal Seçim Komisyonu, Estonya Parlamentosu ve Estonya'nın ilk İngilizce gazetesi olan *The Estonian Independent* (1991 yılının ikinci yarısı itibariyle *The Baltic Independent* adını aldı) gazetesinden yararlanıldı. Literatür taraması dışında kişisel görüşmeler ve Estonya Savaş Müzesi, Şehir Müzesi ve Tarih Müzesi'nde konuya ilişkin gözlemler yapıldı.

---

⁵ Eiki Berg, "Local Resistance, National Identity and Global Swings in Post Soviet Estonia", **Europe - Asia Studies**, 2002, C.54, No.1, s. 111

1. SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİ ÖNCESİ ESTONYA

1.1. 1918 Yılı Öncesi Estonya Toprakları ve Estonların Bölgedeki Varlığı

Günümüzde Baltık topraklarında yaşayan yerli halkın, bundan yaklaşık 4 bin yıl önce Orta Asya'dan Baltık kıyılarına göç etmiş olan kabilelere dayandığı bilinmektedir. Letonlar ve Litvanlar, Hint-Avrupa soyuna ait iken Estonlar, Finliler ve Macarlar gibi Fin-Ugor dil ailesine mensupturlar.⁶ Bu yüzden Estonlar, özellikle Finliler ile ana dilleri ve milli marşlarına kadar, kültürel açıdan birçok ortak özelliğe sahiptirler.⁷

Estonların buldukları topraklar, kuzeyde Finlandiya Körfezi ile Finlandiya'ya, batıda Baltık Denizi ile Atlantik Okyanusu kıyılarına ulaşmaktaydı. Bu topraklar, hem açık denizlere ulaşan önemli bir liman konumunda olması hem de doğu ile batı coğrafyası arasında bir sınır oluşturması sebebiyle jeo-stratejik açıdan büyük öneme sahipti. Bu nedenle tarih boyunca çeşitli devletler tarafından hakimiyet altına alındı.

12. ve 13. yüzyıl boyunca yoğun olarak Haçlı seferlerine maruz kalan Estonya toprakları, Orta Çağ'da sırasıyla Danimarka, Almanya, Polonya ve İsveç'in egemenliği altına girdi.⁸ Bu nedenle 19. yüzyılın sonuna kadar herhangi bir Estonya devletinin varlığından söz etmek mümkün değildir. Benzer durum Letonya için de geçerlidir.⁹ Yalnızca Litvanya, Polonya-Litvanya Milletler Topluluğu'nun bir parçası olarak bağımsız bir devlet olma deneyimini yaşamıştı.¹⁰

---

⁶ John Hiden & Patrik Salmon, **The Baltic Nations And Europe: Estonia, Latvia and Lithuania in Twentieth Century**, Longman Revised Edition, London and New York 1994, s.9

⁷ Eiki Berg, **a.g.m.**, s.109

⁸ David T.Twining, **The New Eurasia: A Guide to the Republics of the Former Soviet Union**, Praeger Press, London, 1993, s.67

⁹ Genel olarak Letonya tarihi hakkında bilgi için Bkz.: E.Smalkais & Jānis Vējiņš (Ed.), **Latvia Through the Centuries: Ice Age to Today! (9000B.C.-2007): The Story of How Life Evolved in Latvia, from the Ice Age to This Day with Emphasis on Events During Last Century**, as

Estonya toprakları 1710 yılına kadar İsveç İmparatorluğu'nun egemenliği altında kaldı. 1710 yılında Rusya Çarlığı tarafından ele geçirilen dönemin Estland ve Livonya Eyaletleri, yeniden başka bir devletin egemenliği altına girmiş oldu. Haçlı seferleri ve çeşitli ticari vesileler dolayısıyla bölgeye yerleşen Baltık Almanları, yine bu vesilelerle birçok alandaki iş kollarına hakim konuma geldiler. Özellikle ticari hayatta etkili bir rol oynamaya başladılar.

Rusya Çarlığı, 1721 yılında imzalanan Nystad Antlaşması ile topraklarında bulunan Baltık Alman etnik topluluğuna, buldukları yerlerin yerel yönetim birimlerinde söz sahibi olmaları konusunda çeşitli imkanlar tanıdı. Böylece Baltık Almanları, sosyal, politik ve ekonomik anlamda hakimiyet alanlarını genişletmeyi başardılar.¹¹

Alman toprak sahiplerinin giderek güçlenmesi ve Çarlık otoritelerinin Ruslaştırma politikalarıyla Eston topluluk arasında yurtseverlik fikri yayılmaya başladı. Tartu Üniversitesi'nde bulunan Eston kökenli öğrencilerin ve köy öğretmenlerinin Estonya'daki milli hareketin kitleselleşmesinde önemli rol üstlendiği söylenebilir.¹²

Bugünkü Estonya toprakları, 1917 yılına kadar yaklaşık iki yüzyıllık süre boyunca, Rusya İmparatorluğu'nun bir parçası olarak varlığını sürdürdü. O dönemde Estonların Rus topraklarında yerleşik oldukları bölgeler, üç vilayete bölünmüş durumdaydı. Birinci kısım, Hiiumaa ve Vormsi adalarını da içine alan kuzeyde bulunan Estland Eyaleti; ikinci kısım, Saaremaa ve Muhu adalarını kapsayan ve güneyde bulunan Livonya Eyaleti; üçüncü kısım ise, Narva ve yakınlarını içine alan ve doğrudan St. Petersburg şehrine bağlı olan vilayetti.¹³

Seen and Told by a Number of Participants, Valdis Bērziņš (Çev), A/S Press Nams, Riga, 2007
¹⁰ James D.White, “Nationalism and Socialism in Historical Perspective”, **The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania**, Graham Smith (Ed.), St. Martin's Press, New York, 1994, s.13

¹¹ Andres Kasekamp, **The Radical Right in Interwar Estonia**, St.Martin's Press, Unites States of America, 2000, s.4

¹² Miroslav Hroch, **a.g.e.**, s.127-128

¹³ Ivar Leimus (Ed.), Mart Aru & Chris Bates (Çev.), **A Will to Be Free: 90 Years of the Republic of**

Talin, Tartu ve Narva şehirleri bölgenin en büyük şehirleriydi. Özellikle Talin ve Tartu, yurtseverlik hareketinin liderlerini barındırıyordu. Ancak bölgenin idari açıdan bölünmüşlüğü, kırsal kesimle iletişimin zayıf olmasına, dilsel ve kültürel anlamda ortak bağlar kurulamamasına yol açtı. Bu nedenle milli hareket bölgenin tamamı için kapsayıcı olmadı.¹⁴

1.2. Estonya Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (24 Şubat 1918)

19. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle tüm dünyada var olan hanedanlık devletlerinin hakimiyet alanlarının genişlemesi sonucu çeşitli idari ve siyasi sorunlar ortaya çıktı. Sosyal bilimler literatüründe “fil hastalığı” olarak da adlandırılan bu durumun birer ürünü olan Avrupa içi milliyetçi hareketler, çok sayıda hanedan için giderek artan kültürel ve siyasal güçlükler çıkarmaya başladı. Çünkü hanedanların meşruiyetlerinin temelini millilikle bir ilgisi yoktu.¹⁵

Hakimiyeti altındaki coğrafyada çok farklı etnik kimlikleri barındıran Rusya İmparatorluğu, Baltık Bölgesi'nde yaşayan yerli halkı (ki bu halk içerisinde Almanlar da sayıca fazlaydı) Ruslaştırmaya çalıştı ama başarılı olamadı. İmparatorluğun heterojen toplum yapısı giderek su yüzüne çıktı. İmparatorluk içerisindeki topluluklar birer birer ayaklanmaya ve siyasi görüşlerini ortaya koymaya başladılar. Bu etnik kimlikler içerisinde, imparatorluktan ayrılarak tamamen bağımsız bir devlet kurma amacını güdenlerle birlikte, yine Rusya İmparatorluğu'na bağlı özerk yapıda bir statü talep edenler de bulunmaktaydı.

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile farklı siyasi taleplerin dile getirilmesi, toplumun giderek kargaşa ortamına sürüklenmesine yol açtı. İmparatorluk topraklarında yaşayan Estonlar, demokratik bir Rusya Federasyonu içerisinde otonom yapı talebiyle 40 bin kişilik bir gösteri düzenlediler.¹⁶ Birinci

---

Estonia, OÜ Luisa Tölkebüroo, Tallinn, Estonian History Museum, 2008, s.10

¹⁴ Miroslav Hroch, **a.g.e.**, s.139

¹⁵ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, 5.Basım, İstanbul, Metis Yayınları, Nisan 2009, s.99

¹⁶ Ivar Leimus (Ed.), **a.g.e.**, s.11

Dünya Savaşı sırasında olası bir Alman işgaline karşı Rusya ve Almanya gibi iki büyük siyasi güç arasında kalmaktan endişe duyan Estonlar, bu durumda tek korunma yolunun Rusya Federasyonu adı altında özerk bir siyasi yapılanma olduğunu düşünüyorlardı.¹⁷

Aynı dönemde İskandinav ve Baltık ülkelerinden oluşan federal bir yapılanmayı savunanların da var olduğunu belirtmek gerekir. Bu görüşe sahip olanlar İsveç, Norveç ve Finlandiya gibi kuzey ülkeleri ile birleşme taraftarıydılar. Bu durum, imparatorluğun batısını oluşturan halkların sorunlara yönelik çıkış yollarını farklı açılardan değerlendirdiklerinin göstergesiydi.

Estonların otonom yapı ile ilgili talepleri doğrultusunda çözüm olarak ilk aşamada söz konusu bölgede geçici bir hükümet kurulmasına karar verildi. Estonların yoğun olarak yaşadıkları alanlar, Estonya Eyaleti adı altında birleştirildi. Ardından seçimle işbaşına gelen *Maapäev* (Eyalet Meclisi) oluşturuldu ve geçici bir hükümet kuruldu. Ancak St.Petersburg'da başlayan Bolşevik İhtilali ile eş zamanlı olarak Talin'de de Bolşevizm yanlıları harekete geçtiler. Estonya Eyaleti'nin hakimiyetini ele geçirerek kurulmuş olan Eyalet Meclisi'ni kaldırdılar.

Bolşevik İhtilali ile benzer sorunlarla karşı karşıya kalan Finlandiya'nın aksine Estonların bağımsızlıkları için çok fazla direniş göstermediği söylenebilir. Yalnızca Birinci Dünya Savaşı öncesinde yapılan yerel seçimlerde başarılı olabilen birkaç Eston politikacı, Estonların bağımsızlığından yana fikirlerini öne sürdüler. Ancak politik deneyimlerinin yetersiz olması, savundukları görüşlerin etkinlik alanı kazanamamasına neden oldu.¹⁸

Gelişen olaylarla eş zamanlı olarak Birinci Dünya Savaşı sürecinde olan bölgede, Rusya'ya karşı harekete geçen Alman ordusu, Estonya'nın en büyük adası olan Saaremaa'yı ele geçirdi ve bölgede ilerlemeye başladı. İhtilal nedeniyle zayıflamış olan Rusya'ya karşı, Almanya'nın Doğu Cephesi'nden saldırıya geçmesi

---

¹⁷ Anatol Lieven, **The Baltic Revolution: Estonia, Latvia Lithuania and the Path to Independence**, 2.Basım, New Haven and London, 1994, s.55

¹⁸ Eero Medijainen, **The Republic of Estonia 1918-1940**, Eesti Instituut, Tallinn, 2001, s.4

üzerine Estonya'nın bağımsızlık yanlısı politikacıları mevcut ortamdan yararlanarak ülkenin bağımsızlığını ilan etmeyi uygun buldular. 24 Şubat 1918 tarihinde bağımsızlık ilan edildi. Geçici bir hükümet kurularak Konstantin Päts, başbakan olarak görevlendirildi. Ancak ertesi gün başkent Talin, Alman ordusu tarafından işgal edildi ve Almanya, Estonya Hükümeti'nin siyasi varlığını kabul etmediğini duyurdu. Böylece bağımsızlık yanlısı Eston siyasetçilerin ülkenin bağımsızlığının kazanılması yönündeki ilk somut girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmış oldu.

Estonya topraklarındaki Alman hakimiyeti yaklaşık dokuz ay sürdü. Kasım ayında Almanya'da başlayan devrim girişimiyle, Almanya'nın bölgedeki hakimiyeti son buldu. Almanlar tarafından hapsedilmiş olan Konstantin Päts özgür bırakıldı ve böylece geçici hükümet yeniden kuruldu.

Ancak Kızıl Ordu'nun Estonya'nın doğusunda, Rusya ile sınır şehri olan ve nüfusunun çoğunluğunu Rusların oluşturduğu Narva'ya saldırmasıyla bağımsızlık mücadelesi yeniden başladı. Narva'da Rusya esinli bir hükümet kuruldu. Ancak bu yönetimin Eston halkı nezdinde herhangi bir siyasi meşruiyeti bulunmuyordu. Bu nedenle savaş koşulları devam etmesine rağmen ilk Estonya Parlamentosu seçimleri için hazırlıklara girişildi ve Kurucu bir Meclis oluşturuldu.

Meclis'in ilk toplantısını düzenlemesinin ardından Jaan Tõnisson, Estonya Devleti'nin yeni başbakanı olarak görevlendirildi. Tõnisson, Estonya'nın bağımsızlığını kazanmasında yurtsever fikirleri canlandırmaya çalışan ve bunun için mücadele veren bir lider olarak ün kazanmıştı.

1919 yılında Estonya Devleti'nin 120 milletvekilinden oluşan ilk meclis seçimleri yapıldı. Kurucu Meclis, parlamento seçimlerine kadar anayasanın hazırlanması ve onaylanması görevini üstlendi.

Tablo 1: 1919 Yılı Kurucu Meclis Seçimleri

<u>Meclis'te Yer Alan Siyasi Partiler</u>	<u>Partilerin Elde Ettikleri Sandalye Sayıları</u>
Merkez Partiler (Hristiyanlar-İşçi Sınıfı-Halkçı Kesim)	59
Sol Partiler (Sosyalistler, Bağımsız Sosyalistler)	48
Çiftçi Partisi	8
Azınlık Partileri (Alman-İsveç İttifakı 3 temsilci, Ruslar 1 temsilci)	4
<u>Toplam Parti Sayısı</u> 8	<u>Toplam Sandalye Sayısı*</u> 119

Kaynak: Andres Kasekamp, The Radical Right in Interwar Estonia, St.Martin's Press, Unites States of America, 1.Baskı, 2000

Tablo 1'de yer alan verilere göre, özellikle işçi sınıfı, halkçı kesim ve sosyalistlerin yoğun olarak bulunduğu, Estonya'nın bağımsızlığından yana olan siyasi partiler, Kurucu Meclis'te çoğunluğu elde ettiler. Sol partiler içerisinde yer alan komünistler, resmen yasaklanmış olduğu için 1919 yılında yapılan seçimlerde Estonya Meclisi'ne giremediler. Öte yandan Çiftçi Partisi 8, azınlıkları oluşturan Alman-İsveç ve Rus Partileri, 1'i Rus olmak üzere toplam 4 temsilciyle meclise girmeyi başardılar. İsveç azınlığı temsil eden parti, 1929 yılındaki parlamento seçimlerine kadar Baltık Alman Partisi ile seçim ittifakı içerisinde bulunarak mecliste yer almayı başarabilecekti.

Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti, Kasım 1919 tarihinde Estonya ile barış için uzlaşma talebinde bulundu. Bunun üzerine 2 Şubat 1920 tarihinde iki devlet arasında Tartu Barış Anlaşması imzalandı. Anlaşma, Estonya Cumhuriyeti'nin

* İlk meclis seçimleri ile ilgili olarak 120 adet milletvekilinden bahsedilmesine rağmen, araştırılan kaynaklarda toplam milletvekili sayısı 119 olarak hesaplanmıştır. Eksik olan 1 milletvekili ile ilgili net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

'*de jure*' anlamda tanındığının bir göstergesiydi.¹⁹ Böylece on dört ay süren bağımsızlık mücadelesi Estonya'nın zaferi ile sonuçlanmış oldu. Bir yıldan fazla bir süre devam eden bağımsızlık mücadelesi, Eston halkına ilerleyen dönemlerde karşılaşacağı zorlukları yenmesinde tarihsel bir deneyim olacaktı.

Anlaşma çerçevesinde Rusya, gelecekte Estonya topraklarına yönelik herhangi bir talepte bulunmayacağını temin etti ve Estonya Cumhuriyeti'ni resmi olarak tanıdı. Rusya ve Estonya arasında varılan bu anlaşma ile Estonya'nın doğu sınırı da kesin olarak çizilmiş oldu.

1.3. Estonya Cumhuriyeti'nin İlk Anayasası: 1920-1939 Yılları Arası Siyasi Gelişmeler

Birinci Dünya Savaşı sonunda Estonya gibi Letonya ve Litvanya da bağımsızlığına kavuştu. Bu üç Baltık ülkesi, 1918 yılı sonrasında bağımsızlıklarını pekiştirebilmek adına demokratik anayasa ve bunun gereği olan demokratik yapıları benimseme yoluna gittiler. Ayrıca Milletler Cemiyeti'ne girebilmek için ülkelerinde insan haklarına yönelik belirlenmiş uluslararası kriterleri yerleştirmeye ve geliştirmeye çalıştılar.

Kasım 1920 tarihinde *Riigikogu*'nun (Estonya Parlamentosu) ilk seçimleri yapıldı. Tek yasama meclisi olan parlamentonun, üç yılda bir seçimle başa gelecek 100 milletvekilinden oluşturulması kararlaştırıldı. Yapılan seçimlerin, bir ilk olması ve aynı zamanda yeni kurulan devletin parlamentosunda yer alan tarafları ortaya koyması, Estonya Cumhuriyeti'nin kuruluşunu anlamak açısından önem taşımaktadır.

---

¹⁹ Letonya ve Litvanya ile de benzer anlaşmalar yapılmıştır. Bkz.: James D.White, **a.g.m.**, s.35

Tablo 2: 1920 Yılı Parlamento Seçimleri

<u>Meclis'te Yer Alan Siyasi Partiler</u>	<u>Partilerin Elde Ettikleri Sandalye Sayıları</u>
Merkez Partiler (Hristiyanlar-İşçi Sınıfı- Halkçı Kesim-Ev Sahibi Grubu)	40
Sol Partiler (Sosyalistler, Bağımsız Sosyalistler, Komünistler)	34
Çiftçi Partisi	21
Azınlıklar (Alman-İsveç 4 temsilci, Ruslar 1 temsilci)	5
<u>Toplam Parti Sayısı</u> 10	<u>Toplam Sandalye Sayısı</u> 100

Kaynak: Andres Kasekamp, The Radical Right in Interwar Estonia, St.Martin's Press, Unites States of America, 1.Baskı, 2000

Tablo 2'de yer alan verilere göre, sol partilerin ve merkez partilerin bir önceki seçime göre oy kaybettikleri görülür. Bunun sebebi, başlangıçta bu partilerin toprak reformuna yönelik politikalarının daha sonradan Çiftçi Partisi tarafından üstlenilmesi ve köylü lehine bu politikaların geliştirilmesi şeklinde açıklanabilir. Bu durum, 1920 yılı seçimlerinde Çiftçi Partisi'nin oy oranlarının bir önceki seçime göre artmasına neden olmuştur.

Öte yandan Estonya Devleti'nin ilk parlamentosunda Kurucu Meclis'ten farklı olarak komünistlerin de yer aldığını görmekteyiz. Sol partiler içerisinde komünistler, 5 temsilci ile parlamentoya girmeyi başardılar ve böylece 1920 sonrasında yapılacak genel seçimler için önemli bir adım atmış oldular.

Azınlıkları oluşturan Alman-İsveç İttifakı ise, temsilci sayısını 1 kişi arttırdı ve Ruslar ile birlikte toplam 5 temsilciyi parlamentoya gönderdiler.

Seçimler sonucunda bir koalisyon hükümeti kuruldu. Hükümetin başına Sosyal Demokrat Parti geldi. Böylece Kurucu Meclis'in görev süresi de sona ermiş oldu.

1920 yılı parlamento seçimleri, mecliste yer alan 10 parti ile Estonya'nın siyasi fikirler açısından blnmşlgn ve aynı zamanda da çeşitliliğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Seçimlerin ardından 21 Aralık 1920 tarihinde Estonya Devleti'nin ilk anayasası yrrlge girdi. 1920 anayasası, oransal temsil sistemi ile 100 milletvekilinden oluşan tek meclisli bir parlamento sistemini getirdi. Parlamento yelerinin doğrudan, genel, gizli ve tek dereceli oy ile seçilmesi kararlaştırıldı.²⁰ *Riigivanem* (Başbakan), hükümetin başı olmakla birlikte devletin de başında bulunan kişiydi. Böylece teorik olarak demokratik parlamenter bir cumhuriyet kurulmuş oluyordu.

Yeni düzenlemeyle parlamentoya kanunları yapma gücü ve yetkisi verilerek yürütme gücünü elinde bulunduran başbakan, arka planda bırakıldı. Devletin yürütme organı, oldukça gcl kılınmış bir yasama organına dayandırıldı. Yasama organının 3 yılda bir seçimle göreve gelmesi kararlaştırıldı. Parlamento seçimlerinde 20 yaş ve üzerindeki kişilere oy kullanma hakkı tanındı. Birçok önemli konunun, referandum vasıtasıyla oy kullanma yaşına gelmiş tüm kadın ve erkeklere yöneltilmesi sağlandı. Anayasal reformların ancak halkın çoğunluğunun oyu alınarak yapılabilmesi mümkün kılındı. Ayrıca parlamentodan geçen bir yasanın, referandumda karşı oyla karşılaştığı takdirde parlamentonun feshedilmesi gerekliliği konusunda da birtakım düzenlemeler yapıldı.

Bağımsızlık sonrası temellerin atılmasında toplumdaki farklı etnik kesimlerin varlığı, Estonya hükümetinin politikalarında belirleyici unsur oluşturuyordu. Ancak bunun için resmen bağımsızlığın ilan edildiği 1918 yılı ncesi Estland Eyaleti adıyla anılan Estonya nüfusuna ilişkin kısaca bilgi vermek gerekir. Estland Eyaleti'nin

---

²⁰ Estonya Parlamentosu, (evrimii) <http://www.riigikogu.ee/index.php?id=34614> , 15 Nisan 2011

nüfusuna ilişkin ilk resmi verilerin 1881 yılına ait olduğunu görmekteyiz. Bu veriler doğrultusunda Estland Eyaleti'nin 1881 yılı toplam nüfusu 881.455 idi.²¹

Resmi olarak ulaşabildiğimiz ikinci nüfus sayımı ise, 1897 yılına aittir. 1897 yılı nüfus sayımında Estland Eyaleti'nin toplam nüfusu 1.002.700'ü gösteriyordu.²² Estonya Devleti kurulduktan sonra ilk olarak 1922 yılında nüfus sayımı yapıldı. Buna göre toplam nüfus 1.107.059 idi.²³ Ancak diğer bir kaynakta ise bu sayının 969.976 olduğu ifade edilmektedir.²⁴

Rusya İmparatorluğu döneminde yapılan 1897 yılı nüfus sayımı ile Estonya Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından yapılan ilk nüfus sayımını kıyasladığımızda önemli verilere ulaşmaktayız.

Tablo 3: 1897-1922 Yıllarında Yapılan Nüfus Sayımlarına Göre Estonya Nüfusu (Yüzde Olarak)

<u>Etnik Gruplar</u>	<u>1897 Yılı</u>	<u>1922 Yılı</u>
Eston Nüfusu	88.8	87.7
Alman ve İsveç Nüfusu	5.4 (Alman ve İsveç)	2.4 (1.7 Alman - 0.7 İsveç)
Rus Nüfusu	5.1	8.2

Kaynak: Anatol Lieven, *The Baltic Revolution: Estonia, Latvia Lithuania and the Path to Independence*, 2.Basım, New Haven and London 1994 – Nicholas Hope, “Interwar Statehood: Symbol and Reality”, *The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania*, Graham Smith (Ed.), St. Martin's Press, New York 1994

²¹ Estonya İstatistik Ofisi, (Çevrimiçi) <http://www.stat.ee/26385>, 15 Nisan 2011

²² İlker Aktükün, **a.g.e.**, Tablo 1, s.42

²³ Estonya İstatistik Ofisi, (Çevrimiçi) <http://www.stat.ee/26385>, 15 Nisan 2011

²⁴ Nicholas Hope, “Interwar Statehood: Symbol and Reality”, **The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania**, Graham Smith (Ed.), St. Martin's Press, New York 1994, s.52

Tablo 3’te en dikkat çeken unsur, Rus nüfusunun 1897 yılından 1922 yılına gelindiğinde sayıca artmış olduğudur. Bu tarihler arasında Rus nüfus oranı yüzde 5’lerden yüzde 8’lere yükselmiştir. Bölgede 1897 yılı ve 1918 yılları arasında yoğun bir Ruslaştırma politikasının uygulandığını düşündüğümüzde Rus nüfusunun artış sebebi anlaşılmaktadır.

Almanlar ise azınlık konumunda olsalar da, bölgede uzun süredir ikamet etmekteydiler ve bölgenin ticari hayatında da söz sahibiydiler. 1919 yılında Estonya, hala büyük oranda tarım yapılan ve topraklarının çoğu Almanların elinde bulunan bir ülkeydi. Bu vesileyle 1920 yılında yapılan toprak reformu ile Estonya topraklarının önemli bir kısmını elinde bulunduran Baltık Alman etnik topluluğuna karşı harekete geçildi. Bu durum Almanya-Estonya ilişkilerinin bağımsızlığın ilk yıllarında gerilmesine yol açtı. Ayrıca bölgedeki Alman nüfusunun da giderek azalmasına neden oldu.

Öte yandan yapılan toprak reformu, genel olarak toplumun homojenleşmesini ve kırsal alandaki tansiyonun düşmesini sağladı. Kırsal bölgelerde yaşayan küçük çiftçiler, 1918 yılı öncesinde mücadelesini verdikleri gibi aynı topraklarda yaşayan diğer insanlarla eğitim ve fırsat eşitliğine sahip olma imkanına kavuştular. Toprak reformu ile karma bir serbest piyasa ekonomisinin ve kolektif çiftliklerin oluşumunun temeli atılmış oldu. 1920 yılında hem Estonya’da hem Letonya’da tarım okulları açıldı, tarımsal alanların kalkındırılması için devlet tarafından çiftçilere ucuz kredi olanakları sağlandı.²⁵

1920 anayasası ile Estonya Devleti, ülkede bulunan etnik azınlıklara karşı toleranslı bir politika izlemeye koyuldu. Özellikle Rus azınlığın oluşturduğu komünizm yanlısı kesim bu durumdan yararlandı ve harekete geçti. Bağımsızlık savaşını takiben resmen yasaklanmış olmasına rağmen, komünistler yerel ve ulusal seçimlerde farklı adlarla yarışarak Talin ve Tartu’daki belediye seçimlerinde 3’te 1 oranında oy aldılar. Ayrıca 1923 yılındaki parlamento seçimlerinde, bir önceki

---

²⁵ Nicholas Hope, **a.g.m.**, s.48-49

seçimde 5 olan sandalye sayısını 10'a çıkardılar.²⁶ Bu durumdan güç alan komünistler, 1924 yılında Talin'de bir darbe girişiminde bulundular. Ancak mevcut rejimi yıkmaya çabaları başarısızlıkla sonuçlandı. Ayrıca bu girişimleri nedeniyle Estonya Komünist Partisi'nin, yasadışı bir parti olduğu ilan edildi.

Rejimin devamlılığını sağlayabilmek adına hükümetin azınlıklara karşı yürüttüğü politika çerçevesinde, Şubat 1925 tarihinde azınlıklara kendi ana dillerinde eğitim hakları tanınarak kültürel otonomilerini oluşturmalarına izin verildi. Buna göre, 3 binden fazla temsilcisi bulunan Alman, Rus, ayrıca İsveç ve Yahudi topluluklarına kendilerini yöneten mahalli organları seçebilme fırsatı verildi.²⁷ Etnik azınlıklara tanınan bu fırsat, iki savaş arası dönemde gerçekleştirilen şaşırtıcı bir uygulamaydı. Tüm mücadele Estonya'ya ülke içinde ve dışında itibar kazandırarak yeni oluşan Avrupa coğrafyasında Estonya'nın da yerini alabilmesini sağlamaktı.

Ancak 1929 yılında tüm dünyada etkili olan ekonomik bunalım sonucu oluşan kaygılar, özellikle orta sınıflardan destek alan milliyetçi hareketleri güçlendirdi. Bunun üzerine *Eesti Vabadussõjalaste Liit* (Gaziler Cemiyeti) gibi paramiliter örgütler ortaya çıktı. Bağımsızlık savaşı sırasında gazi olmuş kişilerden oluşan bu cemiyet, aşırı milliyetçi ve anti komünist bir cephede yer aldı. Gaziler Cemiyeti üyeleri, genel olarak etnik azınlıkların ülke içerisindeki varlığı konusunda azınlıklar aleyhine taraf oldular. O dönemde Avrupa'da gelişen faşist hareketlerden de etkilenen bu güçler, 1934 yılındaki yerel seçimlerde bazı büyük şehirlerde yerel yönetim birimlerinde sandalyelerin çoğunluğunu ele geçirmeyi başaracaklardı.

1929 yılı itibariyle tüm dünyada olduğu gibi Estonya'da da ekonomik açıdan girilen sıkıntılı dönemin etkisiyle ülke anayasal krize girdi ve gittikçe kaosa sürüklenmeye başladı. Toplumun artan istikrarsızlığı, 1932-1933 yılları arasında altı adet hükümet değişikliğine yol açtı. Bu durum sadece yasaların yürütülmesinde sorunlar çıkarmakla kalmadı, ayrıca birçok muhalif kesim siyasi gücün hükümet ve

---

²⁶ David J.Smith, "Estonia: Independence and European Integration", **The Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania**, David J.Smith v.d., London, Published by Routledge, 2002, s.15

²⁷ Ivar Leimus (Ed.), **a.g.e.**, s.36

hükümet başkanında toplanmasından şikayetçi olarak anayasanın yeniden düzenlenmesini talep etti. Bunun üzerine Gaziler Cemiyeti bir kanun taslağı hazırlayarak referanduma sundu. Muhafif kesimin de tepkisi ile siyasi iradenin tek bir organda toplanmasına engel olmak amacıyla güçler ayrılığını savunan bir kanun taslağı, referandumda oyların çoğunluğunu alarak Ocak 1934 tarihinde yürürlüğe girdi.

Ancak Mart ayında yapılacak olan cumhurbaşkanlığı seçimleri ve Gaziler Cemiyeti adayının güçlü olması sebebiyle Konstantin Päts ve ordu komutanı Johan Laidoner, acilen yeni bir hükümet kurulmasını talep etti. Bunun üzerine Päts, 1934 yılında kendi otoriter rejimini kurarak sıkıyönetim yasasını ilan etti ve Gaziler Cemiyeti'ni yasaklayarak 400 üyesini de tutuklattı.²⁸

1920'li ve 1930'lu yıllar boyunca oluşturulmaya çalışılan anayasa ve demokratik yapıların, ülkenin mevcut siyasi yapısına uygun olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Çünkü 1920 yılında Kurucu Meclis tarafından kabul edilen ilk anayasa, sık sık '*ultra demokratik*' olarak adlandırılmaktadır.²⁹ Öte yandan 1920 ve 1934 yılları arasında Estonya'da 17 adet kabine değişikliğinin olması, ayrıca bu yıllar içerisinde bir hükümetin en fazla yalnızca 9 ay varlığını sürdürebilmiş olması, istikrarsız gidişatın da birer yansımalarıydı.³⁰ Uygulamaya konan yasal düzenlemelere rağmen sık sık değişen hükümetler, devletin siyasi ve iktisadi hayata yönelik politikalarının istikrarsızlaşmaya yol açarak rejimin devamlılığını tehlike atmış oldu.

Nihayet, 1935 yılında parlamentonun da Päts hükümetiyle zıtlıklarının artması sonucu tüm siyasi partiler, hükümet tarafından yasaklandı. Yalnızca *Isamaalit* (Vatan Cemiyeti) adıyla anılan ve hükümet politikalarına sıkı destek veren siyasi bir güce izin verildi. Devlet propaganda faaliyetlerinde Vatan Cemiyeti ile ortak hareket ederek milliyetçi hareketleri kontrolü altına aldı ve kamuoyuna kendi

---

²⁸ Anatol Lieven, **a.g.e.**, s.69

²⁹ Andres Kasekamp, **a.g.e.**, s.13

³⁰ David J.Smith, **a.g.m.**, s.14

doğrultusunda yön vermeye çalıştı. Siyasi çalkantılar sona erene dek parlamento ve devlet başkanlığı seçimleri bir süreliğine ertelendi.

Parlamentonun uzun bir süre boyunca toplanamaması sebebiyle eski devlet başkanları bir memorandum yazdılar. Bu memorandumda aksayan devlet işlerinin ve demokratik özgürlüklerin yeniden düzenlenmesi talep edildi. Yapılan referandum sonucu, yeni bir Kurucu Meclis oluşturulmasına karar verildi. Bu karar üzerine 1936 yılında *Rahvuskogu* (Millet Meclisi) kuruldu. Meclisin kurulmasının ardından Ocak 1938 tarihinde de Estonya Cumhuriyeti'nin yeni anayasası kabul edildi. Bu anayasa, 1920 anayasasından farklı birtakım düzenlemeleri de beraberinde getiriyordu.

Yeni anayasada devlet başkanlığı ve iki meclisli bir parlamento sistemine değinilmekteydi. Yeniden düzenlenen meclis sistemine göre, ilk meclis 80 sandalyeden oluşan ve halk tarafından seçilen Temsilciler Meclisi, diğer meclis ise kısmen kurum ve organizasyonlar tarafından, kısmen de devlet başkanı tarafından seçilen ve 40 sandalyeden oluşan Danışma Meclisi idi. Her iki meclis de Päts'i devlet başkanlığına aday olarak gösterdi. Böylece Päts, 1938 yılında Estonya Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı oldu.

Yapılan parlamento seçimlerinde Päts'in Vatan Cemiyeti üyelerinden 55 kişi parlamentoya seçildi, böylece Sosyal Demokratlar ve aşırı solcu gruplar muhalefette kaldılar.³¹ Yapılan seçimler sonrasında monolitik yapı eskisi gibi devam etti ve Päts, 1940 yılının sonuna kadar siyasi partilerin yeniden açılmasına izin vermedi. Bu nedenle Estonya Cumhuriyeti tarihinde Päts dönemi, "Güdümlü Demokrasi" olarak adlandırılmaktadır.³²

İlgili dönemde medya üzerinde çeşitli kısıtlayıcı politikalar uygulandı ve basın özgürlüğü engellendi. Päts ve Vatan Cemiyeti üyeleri, ülkede demokrasinin ancak bu şekilde yerleştirilebileceğini, bunun kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu düşünmekteydiler. Öte yandan partilerin kapatılması ve özgürlük alanlarının

---

³¹ Chris Cook & John Paxton, **European political Facts 1918-1990**, 3. Basım, New York, 1992, s.139

³² Anatol Lieven, **a.g.e.**, s.70

kısıtlanması, demokratik anlamda çeşitliğinin oluşumuna engel oluşturabilecek temel uygulamalardı. Nitekim ilerleyen süreçte Pâts politikaları, Estonya açısından olumlu sonuçlar doğurmamış ve dönemin “Karanlık Dönem” olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur.

1.4. Sovyet-Alman Saldırmazlık Anlaşması (23 Ağustos 1939)

1930’lu yılların sonlarına doğru, Hitler’in yayılcı politikaları dolayısıyla uluslararası tansiyon giderek arttı. Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkmış ve bunun üzerine 1929 Ekonomik Bunalımı ile çıkmaza düşmüş ülkeler, İkinci Dünya Savaşı’nın yaklaşması ile harekete geçtiler. Sovyetler Birliği, Avrupa’da giderek güçlenen Hitler karşısında savunma gücünü arttırmaya ve askeri anlamda yeterli donanımı sağlamaya çalışıyordu.

23 Mart 1939 tarihinde SSCB Dış İşleri Komiseri Maksim Litvinov, kendi savunma alanını oluşturabilmek adına Estonya ve Letonya’ya, Sovyetler Birliği’nin bu ülkelerin bağımsızlığını kısıtlayacak ya da egemenlik haklarından feragat etmelerine sebep olacak durumlara izin vermeyeceğini ifade eden bir nota gönderdi. Bu yolla Stalin, hem kendi savunma hattını oluşturacağını hem de Batı ülkelerinin güvenini temin edip Hitler’e karşı Batı ile ittifak sağlayabileceğini düşünüyordu. Alman yayılcılığına karşı yapılan bu ittifak girişimlerinin sonuçsuz kalması neticesinde Litvinov, Stalin tarafından görevinden alındı ve yerine Vyacheslav Molotov getirildi.

23 Ağustos 1939 tarihinde Avrupa’nın Alman ve Sovyet cepheleleri arasında paylaşılması amacıyla gizli bir protokolü içeren saldırmazlık anlaşması imzalandı. Saldırmazlık ve aynı zamanda tarafsızlık anlaşması olarak tanımlanan pakta, Sovyetler Birliği’nin yeni Dışişleri Bakanı Vyacheslav Molotov ile Alman Dışişleri Bakanı Joachim von Ribbentrop’un soyadları verildi.³³

---

³³ David T.Twining, **a.g.e.**, s.63

Anlaşma ile her iki taraf birbirlerine ait alanlara saldırmamak üzerine sözleştiler, ayrıca toprak paylaşımı konusunda da birlikte hareket etme kararı aldılar. Paylaşımına konu olan Doğu Avrupa'nın gizli bir protokolle Almanya ve Sovyetler Birliği arasında bölüştürülmesi kararlaştırıldı. Estonya ve Letonya, Sovyet egemenliğine, Litvanya ise Alman egemenliğine bırakıldı.³⁴ Ancak Sovyetler Birliği'nin toprak paylaşımı konusundaki esas amacı, Polonya ve Romanya'nın bir kısmı ile Baltık adalarını ve buralarda bulunan belli limanları ele geçirmektir.³⁵

Temmuz ayı itibariyle Britanya ve Fransa, Baltık ülkeleri ve Polonya'nın savaş koşullarında ne olacağı sorusuna yanıt bulabilmek için Moskova ile anlaşmaya vardı. Bu ülkelerin amacı, İkinci Dünya Savaşı sırasında Polonya ve Batı ülkelerinin Moskova tarafından askeri açıdan desteklenmesini sağlamak ve böylece üzerlerindeki askeri yükü hafifletmektir. Böylece Polonya, Batı ülkeleri tarafından garanti altına alınıyordu. Ancak aynı korumacılık politikası Baltık ülkeleri üzerinde söz konusu olmadı. Baltık ülkeleri bağımsızlık mücadelelerinde kendilerini desteklemeleri için Batılı ülkeleri kendi taraflarına çekmeyi başaramadılar.³⁶

Almanya'nın Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya saldırması üzerine İkinci Dünya Savaşı başladı. Savaşın başlamasıyla birlikte Stalin, Baltık ülkelerinin Almanya safında yer alabilme ihtimaline karşılık harekete geçti. Hareketlenen uluslararası siyasi arenada Baltık ülkelerinin Dışişleri Bakanları ve ilgili temsilcileri Moskova'ya çağrıldı. Estonya'nın başkenti Talin'de ve diğer Baltık başkentlerinde Sovyet askeri birliklerinin konuşlanması teklif edildi. Böylece Baltık toprakları, sürekli gözetim altında bulundurulabilecekti.

---

³⁴ Molotov Ribbentrop Paktı'nın Litvanya üzerindeki etkileri için bkz.: Alfred Erich Senn, **Perestroika in Lithuanian Historiography: The Molotov Ribbentrop Pact**, Russian Review, C.49, No.1, Ocak 1990, s.43-56

³⁵ David Kirby, "Incorporation: The Molotov-Ribbentrop Pact", **The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania**, Graham Smith (Ed.), St. Martin's Press, New York 1994, s.72

³⁶ Eero Medijainen, "Estonia and the World", **Estonia: Identity and Independence**, Jean-Jacques Subrenat (Ed.), David Cousins, Eric Dickens, Alexander Harding, Richard C. Waterhouse (Çev.), Amsterdam-New York, Rodopi Editions, 2004, s.129

Moskova'nın isteklerine direnç gösteremeyen Baltık ülkeleri, dış ülkelerden de destek alınamayacağı düşüncesiyle Sovyetler Birliği'nin taleplerini kabul etmek durumunda kaldı ve askeri sevkiyata izin verdi.³⁷ Böylece Estonya Cumhuriyeti fiilen bağımsızlığını kaybetti.

Päts hükümeti, Sovyetler Birliği'nin artan taleplerine boyun eğmek zorunda kalarak Sovyetler Birliği ile Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması imzaladı. Bunun üzerine asker sayısı ancak 16 bin civarında olan Estonya ordusuna karşılık 25 bin Kızıl Ordu askeri ülkenin doğu sınırından Estonya'ya girdi. SSCB'nin asker sevkiyatına hız vermesi ile bölgedeki asker sayısı artırıldı.³⁸

Sovyetler Birliği'nin bölgedeki temel amacı, üç Baltık ülkesinin en kısa zamanda Sovyet topraklarına dahil edilmesiydi. Estonya'nın doğu sınırına yerleşen Kızıl Ordu'nun saldırısıyla 23 Eylül 1939 tarihinde Sovyet askeri birliklerinin tüm Estonya topraklarına yerleşmesini öngören bir ultimatoma Estonya Devleti'ne gönderildi.³⁹ Savaş tehdidi ile Estonya, 16 Haziran 1940 tarihinde ultimatomu kabul etmek durumunda kaldı.⁴⁰ Böylece tamamen Sovyet hakimiyeti altına girerek devlet olma vasfını yitirdi.

Hiçbir direniş olmaksızın Estonya'nın Sovyet hakimiyetini kabul etme sebebi farklı açılardan değerlendirilebilir. Hem Eston halkı hem de Eston askeri, bağımsız bir devlet olarak ayakta kalabilmek için yeterli güce sahip değildi. Bu anlamda Estonlar arasında bir direniş ruhunun varlığından söz edilse bile, bunun başarıya ulaşması için gerekli savunma gücünün olmadığı söylenebilir. Çünkü en azından asker sayısı bakımından yaklaşık 10 binlik farkla üstün durumda olan bir Sovyet askerinin varlığı söz konusudur.

Öte yandan Eston halkının da kendi içinde bölünmüş olabileceği mümkündür. Hitler'in yayılcı siyasetine karşılık Sovyet hakimiyetini tercih edenlerin varlığı

---

³⁷ David Kirby, **a.g.m.**, s.76

³⁸ Eero Medijainen, **a.g.m.** s.131

³⁹ Anatol Lieven, **a.g.e.**, s.79

⁴⁰ Ivar Leimus (Ed.), **a.g.e.**, s.60

sayesinde, Sovyetler Birliği bölgede üstünlük kurabilmek için önemli bir avantaj elde etti.

1.5. İlk Sovyet İşgali Dönemi: 1940-1941

14-15 Temmuz 1940 tarihlerinde gerçekleştirilen seçimlerde yalnızca İşçi Birliği üyelerinin aday olabilmelerine olanak tanındı. Seçimlerde kendi lehine bir sonuç çıkarmayı başaran Sovyetler Birliği, *Estonya Cumhuriyeti*'nin adını *Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti* olarak değiştirme kararı aldı. Aynı zamanda Letonya ve Litvanya'da oluşturulan parlamentolarda da SSCB'ye bağlanma kararı alındı.

Halktan gelebilecek direnişleri önlemek için harekete geçildi. Stalin'in baskısı ile Konstantin Päts, parlamento seçimlerini ilan etti. Mevcut anayasa ve seçim kanunu ihlal edilerek yeniden seçimler düzenlendi. Komünist Parti liderliğinde yeni bir hükümet kuruldu ve Päts, istifaya zorlanarak görevinden uzaklaştırıldı.

1940-1941 yıllarında Sovyet rejimi enerjisinin çoğunu kent ekonomisini yapılandırmaya harcadı, küçük özel girişimciler yüksek kira ve vergilendirmelerle piyasadan uzaklaştırılmaya çalışıldı, bankalar ve büyük ölçekli endüstriyel oluşumlar kamulaştırıldı.⁴¹ Özellikle ekonomi alanında yapılan uygulamalarla eş zamanlı olarak gün içinde çalışma saatleri arttırıldı ve işçilerin serbest şekilde hareket etmeleri yasaklandı.

SBKP'nin Estonya'daki uzantıları örgüt ağlarını genişleterek Estonya'da bulunan tüm yönetim birimlerini ele geçirme mücadelesi içerisine girdi. Yeni kurulan rejimin Estonya topraklarındaki hakimiyetini arttırmak amacıyla özellikle işçi sınıfı üzerindeki kontrol giderek yoğunlaştırıldı.

1920'li yıllardan beri zemini hazırlanan toplumu şekillendirme politikası, Komünist Parti üyesi yönetici elit kesim tarafından yürütölmekteydi.⁴² 1940 yılı

⁴¹ David Smith, **a.g.m.**, s.33

⁴² Tõnu Tannberg, "Moscow's Institutional and Nomenclatural Control Mechanisms in the Estonian SSR During the Post War Years", **Past**, Tõnu Tannberg, Ott Raun (Ed.), Special Issue on the History, Ajalookultuuri Ajakiri, Tallinn, National Archives Tartu, 2009, s.219

itibariyle bu politikaya hız verildi. Kırsal alandaki toprak sahiplerinin ellerindeki topraklara sınırlamalar getirildi, belirlenen miktardan fazla toprağı olanların bu fazlalıkları yerel yönetim birimlerine dağıtıldı. Ancak her ne kadar kendi kendine yeterli gelecek bir toplumsal yapı oluşturulmaya çalışılsa da, köylünün elinde kalan toprak parçalarının üretim için küçük ve yetersiz olduğu söylenebilir.

Toprakların bizzat köylüler tarafından işlenmesinin verimliliğı sağlayamayacağı düşüncesiyle Sovyet modeline uygun kolektif tarımsal birlikler oluşturulmasına karar verildi. Geleneksel tarım yapısını değıştiren bu uygulama ile sanayi için gerekli sermaye birikimi de sağlanabilecekti. Bu amaç doğrultusunda 1940-1941 yılları boyunca Estonya'da 100 büyük kolektif çiftlik kuruldu.⁴³

Karşı fikirde olanlar Sovyet karşıtı organizasyonlar kurmakla suçlanarak yakalandı. 13-14 Haziran 1941 tarihlerinde eş zamanlı olarak Estonya, Letonya ve Litvanya'dan Sibirya'ya ilk kitlesele sürgünler organize edildi. Estonya'dan 10 bin 205 kişi, Letonya'dan 15 bin 81 kişi, Litvanya'dan ise 34 bin 260 kişi bir hafta gibi kısa bir zaman içerisinde sürgün edildi.⁴⁴ Ancak bu konuda sayısal veriler açısından bazı kaynaklar arasında farklılıklar bulunduğunu belirtmek gerekir. Örneğın bir başka kaynakta, Estonya'dan sürgün edilenlerin toplam sayısı 12 bin olarak ifade edilmektedir.⁴⁵

1941 yılı boyunca 33 bin Eston zorunlu olarak Sovyet ordusuna dahil edildi. Sürgünler sırasında binlerce insan hayatını kaybetti. Tüm bu olaylar sonucunda Estonya, toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 6'sını kaybetmiş oldu.⁴⁶

Sovyet ordusunun Estonya'da uyguladığı politikalar sonucunda Sovyetler Birliğı'ne karşı tepkiler arttı. Bağımsızlığı savunan Estonlar, ormanlara sığınarak direniş hareketinin çekirdeğini oluşturan '*Metsavennad*' (Orman Kardeşliğı) gibi

---

⁴³ David Smith, **a.g.m.**, s.34

⁴⁴ Aleksandras Shtromas, "The Baltic States as Soviet Republics: Tensions and Contradictions", **The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania**, Graham Smith (Ed.), St. Martin's Press, New York 1994, s.86

⁴⁵ Jean-Jacques Subrenat (Ed.), **Estonia: Identity and Independence**, **a.g.e.**, s.308

⁴⁶ David Smith, **a.g.m.**, s.34

yeraltı örgütlerini kurdular. Bu örgütler, Sovyet yönetimine karşı direniş göstermeye çalıştı ancak başarılı olamadı. Çünkü yeterli ekipmanları ve mücadele için gerekli alt yapıları yoktu. 1941 yılı boyunca sürdürülen direniş mücadelesi, Sovyet rejiminin Baltık ülkelerinin nüfusunun çoğunluğu tarafından reddedildiğini göstermekteydi. Ancak 1940 yılı öncesindeki siyasi konumlarına dönmek isteyen Baltık ülkelerinin bu isteklerinin, hem Naziler hem de Sovyetler tarafından göz ardı edildiği söylenebilir.⁴⁷

Sovyet rejimi, Estonya'daki siyasi varlığını devam ettirebilmek amacıyla 1940 sonrası dönemde ulusal fikirlerin oluşturulmasına özen gösterdi. Kitlesele sürgünler ve çeşitli uygulamalar ile Estonya toplumunun *Sovyetleştirilmesi* için çaba harcandı.⁴⁸ Ancak bu durum 1918-1940 döneminde Eston milli kimliğinin oluşturulmasına destek olan kurumların ve sınıfların birçoğunun tasfiyesine neden oldu.

1940 yılı öncesinde Almanlara ve Almanya'ya karşı tavır alan Estonlar, SSCB'nin girişimleri karşısında kurtarıcı gibi Almanları beklemeye başladılar. Hitler Almanyası, birçok Eston tarafından Stalin'e ve Sovyetler Birliği'ne karşı bir alternatif olarak görüldü. İki büyük siyasi güç arasında sıkışan Estonlar, hayatta kalabilmek için Sovyetlere karşı Almanya'yı savunmayı tercih ettiler. Nihayet Eylül ayı itibariyle Estonya topraklarının büyük bir kısmı Alman ordusunun hakimiyeti altına girdi.

1.6. İkinci Dünya Savaşı ve 1941-1944 yılları arası Alman İşgali

22 Haziran 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ne saldıran Almanya, böylece iki ülke arasındaki saldırmazlık anlaşmasına açıkça uymayarak pakı çiğnemiş oldu. Estonya'ya gelen Alman ordusu ve sivil yönetim birimleri, Ekim 1939 - Haziran

⁴⁷ Aleksandras Shtromas, **a.g.m.**, s.90

⁴⁸ Doğu Avrupa'nın sovyetleştirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Balázs Apor, Péter Apor, E.A.Rees (Ed.), **The Sovietization of Eastern Europe: New Perspectives of the Postwar Period**, New Academia Publishing, 2008

1940 tarihleri arasında başbakanlık görevinde bulunan Jüri Uluots'un Estonya Cumhuriyeti ve Estonya ordusunun kurulmasına yönelik taleplerini reddetti. Çünkü Nazi liderliğinin bölgedeki amacı, bu toprakları işgal edip bir an önce Hitler Almanyası'na katmaktı.

Almanya, Estonya'da Hitler rejimini yürürlüğe koymak için harekete geçti. Kurduğu hükümetin başına kendileri ile işbirliği içinde hareket eden sürgündeki Gaziler Cemiyeti lideri Hjalmar Mäe'yi getirdi. Mäe, Estonlar arasında Nazizmi yaymaya çalıştı ve Sovyetler Birliği'ne karşı Almanya'yı savundu. Çünkü Estonya'nın ancak Hitler tarafından oluşturulacak olan yeni Avrupa'nın bir parçası olarak hayatta kalabileceğini düşünüyordu.

Estonların kurtarıcı olarak beklediği Almanya, işgalin ilk zamanlarından itibaren sömürgeciliği harekete geçirerek beklenenin aksine Baltık ülkelerini Sovyet hakimiyeti öncesindeki konumlarına geri getirmedi. Çünkü Almanya, İkinci Dünya Savaşı'na insani güç ve kaynak bulma çabası içerisindeydi. Bu nedenle Sovyet zamanında alıkonan toprakların görmüş olduğu zararları gidermekten ziyade ülkenin çeşitli ekonomik kaynaklarını kullanmaya başladı. Avrupa'nın Alman işgali altındaki diğer yerlerinden mahkumlar getirildi ve Estonya topraklarındaki köle-işçi kamplarında çalıştırıldılar.

Nazilerin ilk hedefi, Yahudi olan kesimi Estonların da yardımıyla ortadan kaldırmaktı. Ancak Almanya, bunun için umduğu desteği alamadı. Birçok Estonya Yahudisi, SSCB'ye kaçtı, Estonya'da kalan 1000 kadar Yahudi ise Ağustos - Aralık 1941 tarihleri arasında idam edildi.⁴⁹

Almanya, 1941-1944 yılları arasında bölgedeki hakimiyet alanını genişletmek için kendi nüfus politikasını uygulamaya girişti. Estonya topraklarında yaşayan yerli halkı Rusya sınırına doğru, doğu yönünde göçe iterek Almanları onlardan boşalan topraklara yerleştirmeye çalıştı.

---

⁴⁹ Andres Kasekamp, **a.g.e.**, s.135

1.7. Estonya'nın SSCB Tarafından Yeniden Hakimiyet Altına Alınması

1944 yılında Sovyet tehdidinin ortaya çıkması ile birlikte, Estonya ulusal güçleri Estonya'yı savunmak için seferberliğe geçilmesini talep etti. Bunun üzerine yaklaşık 38 bin Eston talebe olumlu yanıt verdi ve harekete geçme kararı aldı.⁵⁰ Ormanlarda konuşlanan gerilla hareketlerine, Sovyet sürgünlerinden ve Sovyetlerin toprak dağıtımını gibi diğer politikalarından zarar görmüş kişiler ile Almanya lehine hareket ederek Almanya ile işbirliği içerisinde bulunmak isteyen halk kesiminden de katılım gerçekleşti.⁵¹

Estonlar, ülkenin doğu sınırındaki Narva nehrini koruyarak Sovyet ordusunun ülke topraklara girmesine engel olmaya çalıştılar. Sovyet tehdidi ile bölgede hakimiyet kurmak isteyen iki büyük siyasi güç yeniden karşı karşıya geldi. Bu durum karşısında o zamana dek birbirlerinden bağımsız hareket eden ve bölünmüş halde bulunan direnişçiler, savaş öncesi dönemdeki muhalefet partilerinin temsilcileri ile birlikte harekete geçme kararı aldılar. Bu mücadeleyi önceki Päts rejimi taraftarlarının da desteklemesi sonucu Estonya'da bulunan yer altı örgütleri bir araya geldiler.

1944 yazında Alman ordularının Estonya topraklarından çekilmesiyle direnişçi Estonlar, Estonya Cumhuriyeti Ulusal Meclisi'ni kurdular. Meclis, Sovyetler Birliği'ne karşı bir direniş örgütlemeyi planlayarak geçici bir hükümet kurma girişiminde bulundu. Zayıf olan direniş hareketi, halktan da destek alarak Jüri Uluots'u geçici hükümetin başına getirdi.

Meclis, diplomasi kanallarını Batılı müttefiklerine açarak dış dünyadan da yardım beklemeye başladı. Bağımsızlıklarını yeniden elde edebilmek için Eston halkı adına mücadele eden Ulusal Meclis, dış dünyaya kendisini ispatlama ve böylece

---

⁵⁰ Anatol Lieven, **a.g.e.**, s. 87

⁵¹ Aleksandras Shtromas, **a.g.m.**, s.92

siyasi varlığını diğer ülkelere kabul ettirme gayreti içerisindeydi. Ancak Baltık ülkeleri, Sovyet hakimiyetine karşılık Batılı ülkelere beklediği desteği alamadı.

Kızıl Ordu Birlikleri, tüm Baltık ülkelerinde karşı harekete geçerek kurulmuş olan geçici hükümetlerin varlığına son verdi. Almanlar ise direnerek savaş sonuna kadar ancak Letonya'nın batısında konuşlanabildiler. Uluots, Kızıl Ordu tarafından görevinden uzaklaştırıldı. Tüm bu gelişmelerin ardından Ağustos ayında Sovyet ordusu, tahmini olarak yaklaşık 30 bin kişiyi sınır dışı ederek Estonya topraklarını yeniden ele geçirmeyi başardı.⁵²

Savaş süresince Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri, Baltık ülkelerinin kaderini Sovyet Birliği'nin eline bırakmak istemediler. Ancak Sovyetler Birliği'ne karşı ciddi bir itiraz da ortaya koyamadılar. Bu sebeple her iki ülke de bölgedeki Sovyet egemenliğini '*de facto*' anlamda kabul etmek durumunda kaldı.

---

⁵² David Smith, **a.g.m.**, s.36

2. 1944-1991 ARASI DÖNEM VE ESTONYA SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ

2.1. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Üyesi olarak Estonya Sovyet Cumhuriyeti'nin Siyasi Yapısı

Sovyetler Birliği eşit haklara sahip Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'nin tek çatı altında toplandığı, birlik sistemine dayalı federal bir devlettir. Birlik toprakları geniş coğrafyası içerisinde birçok milleti barındırıyordu. Bu nedenle merkezi yönetimde kolaylık sağlamak amacıyla Sovyetler Birliği Yüksek Meclisi, Birlik Meclisi ve Milliyetler Meclisi olmak üzere iki ayrı meclise ayrılmıştı. Birlik Meclisi tüm yurttaşları temsil ederken Milliyetler Meclisi, SSCB sınırları içinde bulunan milli grupları temsil etmekteydi.⁵³

Milliyetler Meclisi'nde diğer tüm Birlik Cumhuriyetleri gibi Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nden de 25 adet milletvekili bulunmaktaydı. Birlik Cumhuriyetleri'nde yapılan seçimlerde vatandaşlar Milliyetler Meclisi'ne oy kullanırken aynı zamanda Birlik Meclisi'nde yer alacak temsilcileri için de oy kullanmış oluyorlardı.

Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne bağlı 15 üye devletten biri olarak, diğer üye devletler gibi kendi parlamentosuna, ulusal marşına ve bayrağına sahipti. Estonya ile ilgili kararlar, Moskova'da bulunan merkezi otoriteleri tarafından alınıyordu. Ayrıca Estonya liderliği, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından tayin ediliyordu.

Estonya Sovyet Cumhuriyeti'nde en yüksek Yasama Meclisi, Sovyet Estonya Yüksek Konseyi idi. Konsey Yönetim Kurulu, yasal görevlerini parti ve hükümetten alarak yerine getiriyordu. En yüksek yürütme birimi ise, Estonya Sovyet Sosyalist

---

⁵³ Tükkaya Ataöv, **Sovyetler Birliği Devlet İdaresi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara 1961, No: 123-105, s.35

Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi idi. Hükümetin günlük görevleri, Sovyetler Birliği Bakanlar Konseyi ve Sovyetler Birliği Komünist Parti'si tarafından belirleniyordu.

Estonya topraklarında meşruiyet zeminini oluşturmaya çalışan SSCB, bu politikasını güvenlik güçleri aracılığıyla uyguluyordu. Sovyet güvenlik güçlerinin temel görevleri, rejim karşıtı direnişi bastırmak ve rejime yönelik muhalif hareketlere engel olmaktı. Yeni yönetimin halk tarafından benimsenmesi ve halkın rızasıyla sürdürülmesi amaçlanıyordu. Bunu sağlamak için de topluma, psikolojik açıdan en iyi yönetim anlayışının Sovyet rejimi olduğu inandırılmaya çalışılıyordu.

2.2. Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı

Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin nüfusu ile ilgili kesin verilere 1959 ve 1970 yıllarında Sovyetler Birliği genelinde yapılan nüfus sayımları sayesinde ulaşmaktayız. Birlik ülkeleri arasında Estonya, cumhuriyetlerin tümündeki nüfus gelişimi açısından 1959-1970 yılları ele alındığında (1959 yılı nüfusu 1.197, 1970 yılı nüfusu 1.356) en az gelişimi yaşamış ülkelerden biriydi.⁵⁴ Letonya ve Litvanya da benzer oranlarla Estonya'yı takip ediyordu.

Başkent Talin, Estonya'nın diğer şehirlerine göre yüksek oranda azınlıkların bulunduğu bir şehirdi.⁵⁵ Çünkü şehir, iş imkanları dolayısıyla SSCB'ye bağlı diğer üye devletlerden de göç almaktaydı. Bölgenin, endüstriyel sanayi açısından üstlendiği rol, özellikle işçi göçlerine maruz kalmasına yol açtı. Göç akımlarının Baltık ülkelerine doğru yönelmesinde, bölgenin rahat yaşam koşullarına sahip olması önemli bir rol oynadı.

Geçmişte olduğu gibi, SSCB hakimiyeti süresince Rusya ile sınır şehri olan Narva ve kuzey doğu Estonya'da bulunan Kohtla-Järve şehirleri, diğer şehirlerden

---

⁵⁴ Estonya ve S.S.C.B.'ye bağlı diğer üye devletlerdeki nüfus değişimleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Hélène Carrère D'encausse, **Parçalanan İmparatorluk**, Nezih Uzel (Çev.), Sisav Yayınları, İstanbul 1984, s. 87-89

⁵⁵ 1959-1989 yılları arası Talin'de bulunan azınlık nüfusu hakkında sayısal bilgi için bkz.: **Population of Estonia by Population Censuses 1**, Statistical Office of Estonia, Tallinn, 1995

farklı olarak Rus nüfus açısından oldukça zengindi. Estonya'nın diğer iki büyük şehri olan Tartu ve Pärnu şehirlerinde ise Eston nüfusun çoğunlukta olduğu görülmekteydi.⁵⁶

SSCB, egemenliği altındaki topraklarda doğal olarak hakimiyet alanını korumak istiyordu. Bu politikaya yönelik Sovyet politikasının kilit enstrümanları, sürgün ve sınır dışı etme gibi belli başlı araçlardan oluşmaktaydı.⁵⁷ Kırsal nüfus içerisinde direnişçilere destek veren ve tarımın kolektifleştirilmesine karşı duranlara bu tür yöntemler uygulandı.

Özellikle 1944-1952 tarihleri arasında çok sayıda insan sınır dışı edilerek Sibiryaya sürüldü ve nüfusun önemli bir kısmı sürgünler sırasında ya da çalıştırıldıkları işçi kamplarında yok oldu. Bu süreçte rejim karşıtı hareketleri dolayısıyla dikkat çeken 50 binden fazla Eston'un Sovyet güvenlik birimlerince yakalandığı ve yaklaşık 10 bin Eston'un da öldüğü bilinmektedir.⁵⁸

Estonya Sovyet Cumhuriyeti'nin nüfus yapısı hakkında farklı sayısal veriler ve bunlara bağlı olarak farklı yorumlar bulunmaktadır. Ancak her şeye rağmen Rus nüfusunun, azınlıklar içerisinde sayıca en fazla olan etnik topluluk olduğunu kesin olarak bilmekteyiz. Ruslar, Estonya'da sağlanan iş imkanları dolayısıyla bölgeye göç ederek Estonya nüfusu içerisindeki Rus oranının artmasına neden oldular.

---

⁵⁶ Anatol Lieven, **a.g.e.**, s.434

⁵⁷ 1944-1953 yılları arasında sınır dışı ve sürgünler sonucu Litvanya nüfusunda yaşanan değişimler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Beata Piasecka & Osvald Haas, **Lithuania an Outline**, Osvald Haas (Çev.), Artlora Yayınevi, 2006, s.108-109

⁵⁸ Ivar Leimus (Ed.), **a.g.e.**, s.93

Tablo 4: 1959 ve 1970 Yıllarında Yapılan Nüfus Sayımlarına Göre Estonya Nüfusu (Yüzde Olarak)

<u>Etnik Gruplar</u>	<u>1959 Yılı Nüfus Oranları</u>	<u>1970 Yılı Nüfus Oranları</u>
Eston Nüfusu	74.6	68.2
Rus Nüfusu	20.1	24.7
Ukraynalı ve Belaruslu Nüfusu	3.0	3.7
Alman ve İsveç Nüfusu	0	0

Kaynak: Lena Surzhko-Harned, “Liberal Nationalism, Nationalist Liberalization, and Democracy: The Cases of Post Soviet Estonia and Ukraine”, Nationalities Papers, Published by Routledge, Temmuz 2010, C.38, No:5, s.633

Tablo 4’ten de anlaşılacağı üzere 1959 yılında yüzde 74.6 olan Eston nüfusu, 1970 yılında yüzde 68.2’ye düştü. Sürgüne gönderilen ve sınır dışı edilen Estonlar ile ülkelerini terk ederek Avrupa’ya yerleşen Eston mültecilerinin, Eston nüfusunun azalmasında önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca önceleri sayıca fazla olan Alman nüfusunun da, Hitler’in İkinci Dünya Savaşı yıllarında kendi soydaşlarını Almanya’ya geri çağırmasıyla giderek azalmaya başladığını ve 1959 yılı itibariyle de sıfırlandığını görmekteyiz.

Öte yandan Rus nüfusun, 1934 yılı verilerine göre yüzde 8.2 olan oranı 1959 yılındaki sayımlarda artarak yüzde 20.1’e, 1970 yılında ise yüzde 24.7’ye kadar yükseldi.⁵⁹ Bu durum, Rus nüfusu açısından önemli bir sıçrayıştı.

Estonya’daki iş imkanlarının etkisiyle Rus nüfusedeki artışla birlikte Ukraynalı ve Belaruslu nüfusunun da nispeten az bir oranla da olsa arttığını söylemek mümkündür. İlerleyen dönemde yapılan 1970 ve 1989 yılı sayımlarında

⁵⁹ Lena Surzhko Harned, **a.g.m.**, s.633

da Eston nüfusun giderek azaldığını, buna karşılık Rus nüfusun ise artmaya devam ettiğini görmekteyiz.⁶⁰

Sovyetler Birliği'nin geneline ilişkin önemli bir ayrıntı da, Estonların kendi cumhuriyetleri içerisinde azalan ulusların başında gelmesiydi. Bu durumun bir göstergesi olarak 1959 ve 1970 yılı verileri arasındaki fark, Estonya nüfusunun yüzde 6.4 oranla Birlik ülkeleri içerisinde en fazla azalan ulus olduğunu ortaya koyuyordu.⁶¹

2.3. Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı

Estonya topraklarının yönetilmesinde kuşkusuz kolhoz sisteminin büyük bir etkisi oldu. *Kolhozlar*, ülke insanların tümüne ait belirli araziler ve hayvan çiftlikleri üzerinde sahip olunan ortak mülkiyete sahip kolektif birimlerdi.⁶²

Kolhoz sistemi, toprakların sürekli olarak işlenmesini ve tarımsal üretimin kontrol altında tutulmasını kolaylaştırması bakımından Sovyet yönetimi tarafından tercih edilen bir yöntemdi. Bu yöntemle Sovyet hükümeti, iş başına geldiği günden itibaren bütün toprakları kamulaştırarak sürekli şekilde işlenmesi için köylülere dağıtmaktaydı.

Sovyet hakimiyeti ile Estonya halkı, kolhoz adı verilen kolektif çiftliklerin kendi topraklarında oluşturulması korkusunu yaşamaya başladı. Köylü, topraklarının kendi mülkiyetlerinden alınarak devlete verilmesi endişesini taşımaktaydı. Çünkü bu yöntemde topraklar, köylünün istediği şekilde ekilip biçilemeyecekti. Toprakların işlenmesinden üretilen ürünün değerlendirilmesine kadar her türlü kararın, devlet

---

⁶⁰ Lena Surzhko Harned, **a.g.m.**, s.633

⁶¹ Hélène Carrère D'encausse, **a.g.e.**, s.110-111

⁶² Kolhoz sisteminin ilk yerel uygulamaları ve devamında yaşanan süreç ile ilgili olarak Bkz: Helvi Pöder, "The Historical Background of the Kolkhoz and the Municipality of Kanepi", **Decollectivisation, Destruction and Disillusionment - A Community Study in Southern Estonia**, Ilkka Alanen, Juoko Nikula, Helvi Pöder, Rein Ruutsoo (Ed.), USA, Ashgate Publishing Limited, 2001, s.15-62

tarafından veriliyor olması birtakım huzursuzlukların ortaya çıkması açısından geçerli bir neden olarak değerlendirilebilir.

Başlangıçta kolhozlara üyeliğin gönüllü olduğu ifade edilmesine rağmen, sonrasında üyelik bir zorunluluğa dönüştü. Kolhozlara katılmayanlar yüksek vergilerle cezalandırıldı ve kendilerine ait özel topraklarından, çiftliklerinden vazgeçmek zorunda bırakıldı. İkinci kitlesel sürgünün gerçekleştirildiği 1949 yılı itibariyle binlerce insan çiftliklerinden ayrılmaya zorlanarak Sibiryaya'ya sürüldü. Böylece kolhozlar, kontrol altında tutulamayarak istenen verimliliği sağlayamadı ve toplumda asayiş bozularak hırsızlık gibi temel sorunların ortaya çıkmasına neden oldu.

Baltık bölgesine yönelik Sovyet hassasiyetinin temel sebebi, yalnızca bölge halkının rejime ihanet edebileceği şüphesi değil, askeri açıdan da bölgenin önemli bir stratejik konuma sahip olmasıydı. Sovyetler Birliği'nin Avrupa ülkeleri ile sınır çizgisinde bulunan Estonya, Letonya ve Litvanya, Birliğin ekonomik açıdan kalkınması için endüstrileşme ve sanayileşme adına yatırımların yapıldığı ülkelerdi. Bu durum bölgenin hem iç hem dış tehlikelere karşı korunmasını gerektiriyordu. Çünkü bu dönemde Sovyetler Birliği, mevcut askeri gücü ile yetinmeyerek Batı'dan daha üstün bir seviyeye çıkmak istiyordu.⁶³ Özellikle Estonya, savuma sanayi gibi birçok alanda kullanılan fosfat yataklarına sahip olması dolayısıyla stratejik bir öneme sahipti.

1940-1960 yılları arasında Baltık ülkelerinde yaşanan endüstriyel gelişmelerle ilgili olarak kesin verilere ulaşılamamaktadır. Ancak 1940 yılı baz alınarak 10'ar yıllık bir değerlendirme yapmak mümkündür.

---

⁶³ Vladimir Bukovsky, **Batıda Barışçı Akımlar ve Sovyetler Birliği**, Sara Orkunt (Çev.), Sisav Yayınları, 1983, s. 18

Tablo:5 1940-1980 Yılları Arasında Baltık Ülkelerinde Endüstriyel Üretim (1940 yılı = 1)

Ülke	1960	1970	1980
Estonya	11	28	48
Letonya	11	27	45
Litvanya	10	31	58

Kaynak: Michael Bradshaw, Philip Hanson, Denis Shaw, 'Economic Restructuring', The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania, Graham Smith (Ed.), St. Martin's Press, New York 1994

Tablo 5'te yer alan veriler Sovyet döneminde Estonya'da giderek artan bir endüstrileşme oranını ifade etmektedir. Genel olarak Baltık ülkelerinin tümünde bu yönde bir artış olmuş, buna bağlı olarak şehirleşme oranı da yükselmiştir.⁶⁴

SSCB, Birlik ekonomisinin kalkındırılması amacıyla Baltık ülkelerini sürekli kontrolü altında tutmaya özen gösterdi. Kimi yazarlar, Baltık ülkelerini Sovyetler Birliği'nin arka bahçesi olarak değerlendirirler. Bu açıdan bakıldığında Baltık ülkeleri, Sovyetler Birliği ekonomisinin lokomotif görevi gören bölgelerinden biri olarak algılanır. Ancak bu görüşü savunmayan bazı kesimler ise sadece Baltık ülkelerinin değil, Sovyetleştirme sürecindeki diğer bazı etnik toplulukların da (Volga Almanları, Yahudiler, Tatarlar v.b.) özellikle 1940'lı yılların sonunda ve 1950'li yılların başında Baltık ülkelerindeki benzer uygulamalarla karşı karşıya kaldıklarını ve Birlik ekonomisine yön veren sanayi yatırımlarına katkıda bulduklarını ifade etmektedir.⁶⁵

Stalin'in ölümünün ardından SSCB yönetimini ele alan Nikita Kruşçev döneminde birtakım yeni düzenlemeler yapıldı. Bu anlamda, reform teşebbüslerinin

⁶⁴ S.S.C.B ve diğer cumhuriyetlerde 1939 ve1970 yıllarında nüfusun tamamına oranla şehirli nüfusunun yüzdeleri hakkında bkz.: Hélène Carrère D'encausse, **a.g.e.**, s.92

⁶⁵ Ivar Leimus (Ed.), **a.g.e.**, s.127

Mihail Gorbaçov döneminden önce, 1950'li yıllarda Kruşçev ile başladığı söylenebilir.⁶⁶ Yapılan düzenlemelerle Stalin döneminden farklı olarak birçok alanda olduğu gibi, ekonomik alanda da daha liberal politikalar uygulamaya kondu. Baskı ortamı yumuşatıldı ve yerel yönetim birimlerine kendi hakimiyet alanlarının idaresinde esneklik tanındı. Bu dönemde Kruşçev'in toprak esasına dayalı kalkınma modelini benimseyen Estonya Devlet Başkanı Aleksei Müürsepp, Estonya topraklarının düzenli şekilde işlenmesine özen gösterdi. Ancak Stalin dönemindeki merkeziyetçi anlayışın yumuşatılması sonucu devlet kurumlarında bozulmalar ortaya çıktı. Birçok alanda rüşvet olayları görülmeye başlandı.

1964 yılında Leonid Brejnev'in SBKP Genel Sekreterliği görevine gelmesiyle ekonomi politikası tersine döndü ve Birlik ülkeleri üzerindeki merkezi ekonomi politikasına geri dönüldü.

1958-1968 yılları arasında Estonya'da GSYİH, Sovyetler Birliği'ndeki yüzde 67'lik orana karşılık yüzde 90'lara yükseldi.⁶⁷ Rakam, Sovyetler Birliği'ne bağlı diğer cumhuriyetlere göre Estonya'nın ekonomik açıdan çok daha kalkınmış bir devlet olduğunun göstergesi olarak ifade edilebilir.

Baltık bölgesinde ağır sanayi endüstrisinin gelişimi, özellikle hammadde ve enerji kaynakları bakımından yetersiz olan bölgenin aşırı şekilde Rus kaynaklarına bağımlılığı anlamına geliyordu.⁶⁸ Yine de Estonya Sovyet Cumhuriyeti döneminde ekonomik açıdan kalkınma ile ilgili tarih yazımında çok sayıda belirsizlikler olduğunu, Sovyet dönemine ilişkin genel anlamda güvenilir verilerin bulunmadığını belirtmek gerekir.⁶⁹

---

⁶⁶ Fuat Uçar, **Dış Türkler-Türk Dünyasının Parlayan Beş Yıldızı-Orta Asya Türklerinin Tarihsel ve Kültürel Yapısı**, Fark Yayınları, Ankara 2007, s.70

⁶⁷ David Smith, **a.g.m.**, s.40

⁶⁸ Graham Smith, "Introduction: The Baltic Nations and National Self-Determination", **The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania**, Graham Smith (Ed.), St. Martin's Press, New York 1994, s.7

⁶⁹ Martin Klesment, "The Estonian Economy Under Soviet Rule", **Journal of the Baltic Studies**, Haziran 2009, C.40, No:2, s.261

2.4. Estonya Komünist Partisi

1924 yılında gerçekleştirilen darbe girişimi ve 1940 yılında Sovyetler Birliği'nin Estonya'yı işgali dışında Estonya'daki komünist hareket, Batı'da çok dikkat çekmedi.⁷⁰ Ancak bu hareket, tüm Baltık ülkelerinde 1917 Ekim Devrimi öncesi zamanlara dek etkili destek buldu ve Baltık komünistleri 1917 yılından sonra yeni Sovyet rejiminin kurucuları arasında yer aldılar.

Baltık kültürü ve milli kimliklerinin canlılığı, Baltık ülkelerindeki politik liderleri ikilem içerisinde bırakıyordu. Estonya, Letonya ve Litvanya'daki komünist partiler, Sovyet yönetim modelinin temel enstrümanı olmakla birlikte merkezi otorite adına hareket etme konusunda pasiftiler.

1944 yılında Sovyet rejimi yeniden kurulduğunda Kızıl Ordu için savaşan yerel komünistler, Sovyet ordusuna dahil edildi ve bu kişilerin (Rus asıllı, Rusça konuşan ve eğitimini Rusça almış) savaş sonrası Estonya Sovyet Cumhuriyeti'nin politik ve aydın kesimini oluşturmalarına özen gösterildi. Estonya'da sayıca az komünist olmasından dolayı Rus asıllı Estonlara ve Rus azınlıklara başvurularak idari merkezlerde bulunan kadrolar doldurulmaya çalışıldı.

Estonya Sovyet Cumhuriyeti'nin politik gücünün temel taşıyıcısı, kuşkusuz Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Estonya'daki uzantısı olan Estonya Komünist Partisi'ydi. Parti, SBKP Merkez Komitesi tarafından yönetiliyor ve SBKP'nin emirleri doğrultusunda hareket ediyordu. EKP, hukuksal araçlarla ve güvenlik birimleri ile Estonya üzerinde hakimiyetini kurmaya çalıştı. Böylece İkinci Dünya Savaşı sonundan 1950'li yılların başlarına kadar halkın bir şekilde yönetime rıza göstermesini sağlamak amacıyla polis gücü ve yasal yaptırımlar ile mevcut rejimin benimsenmesi için çaba harcadı.

1944-1950 yılları arasında EKP, yerli bir Eston olan Nikolai Karotamm tarafından yönetildi. 1944 yılı sonrasında parti içerisinde ve yönetici kesimlerde etnik

---

⁷⁰ Tõnu Parming, "The Electoral Achievements of the Communist Party in Estonia", 1920-1940, *Slavic Review*, Ağustos 1983, C.42, No:3, s.426

Rusların ya da Ruslaştırılmış Estonların olduğu ve bu kişilerin sayıca arttığı söylenebilir. EKP'nin, Sovyet komünist ideolojisine ters düşen burjuva milliyetçiliğini önlemedeki başarısızlığı sebebiyle parti, 1950 yılında SBKP'nin talepleri doğrultusunda yeniden düzenlendi.

Yapılan düzenlemeler ile EKP içerisinde, Sovyet ideolojisinin sürekliliğini sağlama amacına duyulan gereklilikten dolayı çeşitli gruplar oluşturuldu. Bunun yanı sıra savaş yılları arasında Estonya'da yaşamış parti üyelerinden birçok Rus asıllı Eston da politik olarak güvenilir addedildi ve partiye dahil edildi.

1950-1978 yılları arasında Estonya Sovyet Cumhuriyeti, Johannes Kabin liderliğinde yönetildi. 1950 yılında EKP Genel Sekreterliği görevine getirilen Kabin, görev süresi boyunca Moskova'ya bağlı kalarak faaliyet gösterdi. Kabin dönemi, Stalin'in 5 Mart 1953 tarihinde ölümünün ardından politik koşulların Estonlar lehine olgunlaştığı bir dönem olarak ifade edilebilir. Bu dönemde 1952 yılı itibariyle cumhuriyet yönetiminde, Komünist Parti Politbürosu'nda ve Sekreterliği'nde Estonlar da görev almaya başladılar. Ayrıca 1955 yılı Yüksek Sovyet Meclisi'nde Eston asıllı temsilcilerin de çoğunlukta olduğu görülür. Bu temsilciler, 1980'li yılların sonuna kadar Konsey'de sadece alınan kararlara imza atmaktan ibaret olmayıp Moskova'daki siyasi kararların alınmasında da etkili oldular.⁷¹

1950'li yılların sonlarında Estonya ve Litvanya'daki komünist partilerin aksine Letonya'daki komünist partiler, SSCB politikalarına karşı muhalefet ettiler. Çünkü Sovyetler Birliği içerisindeki etnik toplulukların kendi ulusal dillerini kullanmalarına izin verilmesine karşılık, okullarda Rusça öğretilmesi de zorunluydu. Rusça bilmek, devlet mekanizmasında ve diğer birçok alanda iş sahibi olabilmek için önemli bir unsurdu. Bu tür uygulamaların her biri Rus etnik kimliğinin yüceliğini ve tüm Baltık halklarının SSCB'nin bütünü ile ortak bir milli kültüre sahip olduğunu ispatlamak için yapılmaktaydı.⁷²

---

⁷¹ David Smith, **a.g.m.**, s.38

⁷² Alfred Erich Senn, "The Sovietization of the Baltic States", **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, C.317, The Satellites in Eastern Europe, Sage Publications, Mayıs

Moskova egemenliğine karşı meydan okuyarak Ruslaştırma ve merkezileştirme politikalarını reddetme yoluna giden EKP üyeleri, Kruşçev'in müdahalesi sonucu partilerinden uzaklaştırıldılar.

Brejnev döneminde Sovyet ülkeleri arasında birlik ve bütünlüğü oluşturabilmek için çeşitli uygulamalar ortaya kondu. EKP kadrolarında dürüstlüğü sağlamak ve sosyal bir denge kurabilmek için parti içinde bireylerin söz sahibi olabilmesi adına birtakım yenilikler getirildi. Böylece Estonlar kişisel isteklerini dile getirebilme fırsatını elde ettiler ve aynı zamanda ideolojik açıdan da aydınlanmaya başladılar.

2.5. İdeoloji ve Muhalif Yapılanmalar

2.5.1. 1950-1960 Arası Dönem

Sovyetleştirme politikaları, tüm Baltık ülkelerinde çeşitli direnişlerle karşılaştı. Mevcut düzene başkaldırı için çiftçi kesiminin de desteklediği bazı birlikler ve direniş grupları oluşturulmaya başlandı. Daha önce de belirtildiği üzere Estonya'da oluşturulan ve '*Metsavennad*' (Orman Kardeşliği) adı verilen gerilla hareketi, bu dönemde yeniden aktif hale geldi. Direniş hareketinin başlangıcını oluşturması bakımından önemli olan hareket, benzer şekilde Letonya ve Litvanya'da da görülmüştür.

Orman Kardeşliği ile düşünsel temelleri atılan direniş ruhu, Baltık ülkelerinin sesini Batılı ülkelere duyurdu. Ancak söz konusu gerilla hareketinin 1950'li yılların başında 30 bin kişiden oluştuğunu, yeterli bilgi ve teçhizata da sahip olmadığını belirtmek gerekir. Yine de politik açıdan zafere ulaştıkları söylenebilir. Çünkü mücadele girişimleri anti komünist görüşü güçlendirerek Sovyet rejiminin meşruluğunun sorgulanmasına neden olmuştur.⁷³ Ayrıca bağımsızlık yanlısı Estonları düşünce bazında etkilemiştir.

1958, s.125

⁷³ Rein Ruutsoo, 'Estonia', **Dissent and Opposition In Communist Eastern Europe: Origins of**

Estonya'da Sovyet hakimiyetinin kurulmasıyla hareketlenen yer altı örgütlerine mühimmat desteğine engel olmak isteyen Sovyet güvenlik birimleri, Orman Kardeşliği'nin faaliyetlerini engellemeye çalıştı. Bu amaçla tarımda kolektifleştirme faaliyetleri ile kısa süre içerisinde binlerce Eston sürgün edildi. Ayrıca Estonya'da bağımsızlık yanlısı birçok kurum suçlu ilan edilerek bu kurumlara karşı toplumda güvensizlik ortamı oluşturulmaya çalışıldı. Halkın bağımsızlık yanlısı gruplara karşı Sovyet yönetim sistemini tercih etmesi ve Sovyet yönetimine destek vermesi isteniyordu. Çünkü rejim ancak bu şekilde sürdürülebilirdi.⁷⁴

1950'li yılların ortalarına kadar Orman Kardeşliği ve bazı genç grupların direniş hareketleri devam etti. Taraflar birbirleriyle yakın iletişimde bulunarak bilgi ve yiyecek temininde yardımlaştılar. Bir kısmı silahlı direnişlere katılan genç hareketlerin temel misyonu, Sovyet yönetimi ve kurumları aleyhine çeşitli broşürler dağıtmaktı. Ancak bu direniş hareketleri, kırsal nüfustan yeterli desteği alamadı ve direnişçiler, faaliyetleri nedeniyle Stalin tarafından mahkum edildiler.

1950'li yılların sonlarında Eston halkı genel olarak yeni rejimi kabul etti ve böylece toplumsal istikrar sağlandı. Yaşam standartları yükseltildi, yumuşayan rejim insanlar tarafından benimsendi. Sibiryaya sürgüne gönderilen Estonlar, 1956 yılı itibariyle topraklarına geri dönmeye başladılar. Sürgünde olan Estonların topraklarına dönmelerine izin verildiği bu dönem, Stalin'in ölümüyle göreve gelen Kruşçev'in mevcut siyasi yönetimi biraz daha yumuşatma politikası şeklinde değerlendirilebilir.

Kruşçev, daha ılımlı ve reform yanlısı bir politika izlemeyi tercih etti. Ekonomideki aşırı merkezileşmiş yapı gevşetildi ve polisin gücü bastırıldı. 1956 yılı ve sonrası dönemde rejim karşıtlığı, Kruşçev'in yumuşatılmış politikalarından destek alarak sosyal bir hareket halini aldı. Komünist sisteme karşı direniş, SSCB'nin tarihi geçmişine karşı da bir başkaldırı ile birlikte su yüzüne çıktı. Öyle ki SSCB Komünist

---

Civil Society and Democratic Transition, Detlef Pollack and Jan Wielgohs (Ed.), Published by Ashgate, s.123

⁷⁴ David Smith, **a.g.m.**, s.37

Partisi'nin 20. Olağan Kongresi'nde (Şubat 1956) Stalin'in totaliter rejiminin son bulduğu ifade edilmekteydi.⁷⁵ Sistemin kullanmış olduğu korkutma ve cezalandırma gibi temel araçlar, Stalin dönemine göre arka planda bırakıldı.⁷⁶

Kruşçev döneminde yeni bir doktrin geliştirilerek sosyalizme giden farklı yolların olabileceği ortaya kondu.⁷⁷ Çünkü Estonya, bu döneme kadar sadece maddi açıdan ve insan kaynağı açısından değil, aynı zamanda zihinsel ve ideolojik açıdan yıpranmıştı. Bu nedenle daha iyi bir yönetim anlayışı çerçevesinde çeşitli yollar üretilmeye çalışılıyordu.

Stalin'in ölümünden sonra başlayan liberalleşme süreci yeni ve önemli değişiklikler getirdi. SBKP'nin Baltık ülkeleri üzerindeki hakimiyeti yumuşatıldı. Birlik cumhuriyetlerindeki yöneticilerin, kendi bölgelerindeki yetki alanları genişletildi. Ancak bu durum komünistlerin, Baltık ülkelerinin özgürlüklerini kazanmaları konusunda onları teşvik ettiklerini göstermiyordu.⁷⁸

1956 yılında meydana gelen Macaristan ayaklanması, Estonya'daki muhalif hareketlere yeni bir dalga getirerek bağımsızlık mücadelesini güçlendirdi.⁷⁹ Çünkü Macaristan da, SSCB'nin kendi topraklarından tamamen çekilmesini sağlamak amacıyla harekete geçmişti. Ancak Sovyet organları tarafından hızla bastırılan hareket, Doğu Avrupa'daki Sovyet uydu devletlerinin bağımsızlık hayallerini gerçekleştirilmeden yenik düştü.

1956 yılı sonrasında "reel sosyalizm", liberalleşmeye doğru bir gelişme yaşadı. Toplum ve yönetim hayatındaki etkilerinden önceki sayfalarda bahsettiğimiz

---

⁷⁵ 1956-1959 ve 1961 yıllarında yapılan Sovyetler Birliği Komünist Partisi Kongreleri ışığında Stalin sonrası dönemde Sovyetler Birliği dış politikası hakkında bilgi için bkz.: Oral Sander, **XX., XXI. ve XXII. Kongreler ve Sovyet Dış Politikası**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:215-197, Ankara 1967

⁷⁶ Viktor Voronkov, Jan Wielgohs, "Soviet Russia", **Dissent and Opposition In Communist Eastern Europe: Origins of Civil Society and Democratic Transition**, Detlef Pollack and Jan Wielgohs (Ed.), Published by Ashgate, 2004, s.95

⁷⁷ Sovyet sosyalizmi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Mark Sandle, **A Short History of Soviet Socialism**, Published by Routledge, 1999

⁷⁸ Alfred Erich Senn, **a.g.m.**, s. 123

⁷⁹ 1956 yılı Macaristan isyanı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Erwin A. Schmidl & László Ritter & Peter Dennis, **The Hungary Revolution**, Osprey Publishing, 2006

bu gelişme, eğitim ve dil alanında da görülmekteydi. Estonya tarihi ve coğrafyasına ilişkin bilgiler, her ne kadar Sovyet ideolojisi çerçevesinde olsa da okullarda öğretilmeye başlandı. EKP, yeniden bir Estonlaştırma politikası güderek resmi dilde Rusça'nın yanı sıra Estonca'nın da kullanılmasını sağladı. Rus kökenli soy isimleri yerine Estonca isimler konuldu ve böylece Eston dilinin kullanım alanı yaygınlaştırılmaya çalışıldı.

1950'li yılların sonunda ve 1960'lı yılların başında Estonlar, Sovyet sistemine karşı yeni bir yaklaşımla komünist parti üyeliğini sayıca arttırdılar.⁸⁰ Yeni parti üyeleri ekonomik ve toplumsal kalkınmayı destekleyen yeni bir ideoloji kabul ederek Moskova'dan yardım veya destek almak yerine kendi çabalarıyla kalkınmayı amaçlayan ulusal bir komünist ideolojiyi benimseme yolunu seçtiler.⁸¹ Bu hareket, diğer Sovyet Bloğu ülkelerinde bulunan ve doğrudan SBKP'ye bağlı olan uydu komünist partilerinden farklı bir tercihi ortaya koymaktaydı. Reform yanlısı EKP üyesi Estonlar, Sovyetler Birliği merkez yönetimi ile açık bir görüş ayrılığına girdiler. Bu kişilerin benimsediği komünist ideoloji, Sovyet komünizmi anlayışına ve SBKP'nin Estonya'daki hegemonik yapısına karşı gelmekteydi.

1959 yılında Letonya'daki milliyetçi gösterileri engelleyen Moskova'ya karşı EKP lideri Johannes Kabin, Eston ulusal milliyetçilik taraftarları ile Moskova arasında tampon oluşturarak merkezi teşkilattan ayrı bir yapılanma içerisinde olduklarını ve merkezi yönetimle aralarına mesafe koyduklarını ifade ediyordu.

Tüm bu olaylar neticesinde 1950-1960 yılları arasında geçen 10 yıllık sürenin, özellikle Stalin'in ölümüyle sistemin daha yumuşak bir zemine kayması neticesinde bağımsızlık yanlısı Estonlar lehine geliştiği söylenebilir.

---

⁸⁰ 1961, 1967 ve 1976 yıllarında Sovyet Komünist Parti üyelerinin milliyetlere göre yüzdelik dağılımları hakkında bilgi için bkz.: Hélène Carrère D'encausse, **a.g.e.**, s.201

⁸¹ David Smith, **a.g.m.**, s.39

2.5.2. 1960-1980 Arası Dönem

1960'lı yıllarda, Stalin'in toplum hayatına yönelik yoğun müdahalelerinin olduğu döneme kıyasla toplumsal ve kültürel alanda bir rahatlama oldu. Rejim karşıtı muhalif hareketler, Sovyetler Birliği'nde ideolojik dogmaların ve belli klişe görüşlerin elverdiği ölçüde çeşitlenmeye ve yayılmaya başladı. Ancak hem koşulların yeterince demokratik ve elverişli olmaması, hem de hareketin çıkış noktasını yalnızca belli bir grubun oluşturması sebebiyle muhalif hareketler toplumun tümünü içine alamadı ve yeterince kapsayıcı olamadı. Rejim muhalifliği, Sovyet engellemeleri yüzünden tüm nüfusa yayılamayarak yalnızca milliyetçi kesimle sınırlı kaldı.⁸²

1950'li yılların ortalarına kadar komünist parti, temel belirleyici unsur durumundayken; 1960'lı yıllarda Eston toplumunda ve parti içinde çeşitli değişimler yaşandı. Bu konuda Luteryan kilisesinin ve Protestanlığın güçlü geleneğinin etkisi vardı.⁸³ Çünkü Eston kültürü, dini vesileler sayesinde ve dini kurumlar tarafından korunmaktaydı. Batı Dünyası ile ilişkiler de dini kurumlar aracılığıyla sürdürülmeye çalışılıyordu. Bunun üzerine dini, geçmişi ayakta tutmak şeklinde nitelendiren Sovyet ideolojisi, Baltık ülkelerindeki bağımsızlık hareketlerine destek vermeleri sebebiyle kiliselerin etkinlik alanlarını sınırlandırdı ve kiliseleri sinema, konser salonu gibi mekanlar haline dönüştürdü.

SSCB'ye bağlı diğer ülkelerde olduğu gibi Baltık ülkelerinde de baskı ortamından kaynaklanan, insan haklarına yönelik çeşitli hareketler ortaya çıktı. Bunların en önemlisi, 1960'lı yıllarda oluşturulan *Eesti Demokraatlik Liikumine* (Estonya Demokrasi Hareketi) idi. Bu dönemde insan haklarını savunma amacıyla ortaya çıkan muhalif hareketlerin, 1970'li yılların sonuna kadar daha çok diğer Baltık

---

⁸² John Hiden & Patrik Salmon, **a.g.e.**, s.134-135

⁸³ Sovyet dönemi Baltık ülkelerinde dini açıdan yaşanan değişimle ilgili Bkz: Jaanus Plaat, "Religious Change in Estonia and the Baltic States During the Soviet Period in Comparative Perspective", **Journal of Baltic Studies**, Tallinn, Estonian National Museum, 2003, s.52-73

lkelerindeki hareketlerden (zellikle Litvanya'dan) etkilenmiş oldukları söylenbilir.⁸⁴

1956 yılında meydana gelen Macaristan ayaklanmasının yarattığı tepkiye benzer bir hareket olarak, 1968 yılında Çekoslavakya'nın Sovyet ordusu tarafından işgal edilmesi zerine Estonya'da direniş ruhu yeniden canlandı.⁸⁵ Sovyet egemenliği ve insan haklarına saldırılar üzerine bilgi yayma amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlendi.

1960'lı yıllardaki liberalleşme rneklarine rağmen, 1970'li yıllar özgürlüklerle ilgili yeniden kısıtlamaların ve saldırıların yaşandığı yıllar oldu. Brejnev dönemiyle sosyalist çizginin varlığını korumak ve devamlılığını sağlamak için hayatın birçok alanına doğrudan müdahale eden Sovyet sistemi, edebiyat ve görsel sanatlarda baskın ıktı. Baltık lkeleri için ulusal bağımsızlığın önemli bir simgesi olarak ifade edilen büyük şarkı festivalleri, yalnızca eğlenme amacıyla yapılan organizasyonlar olarak yeniden düzenlendi.

Estonya'nın geçmişte yaşadığı tarihi deneyimler sayesinde rejim karşıtlılığını yansıtan çeşitli protestolar yapıldı. Ancak siyasi açıdan kolektif hareket etme becerisinin zayıf olması nedeniyle 1960-1980 yılları arasındaki muhalif hareketler, temel olarak bireysel nitelikte gerçekleşti veya küçük grupların faaliyetlerinden ibaret oldu.

1976 yılında Tartu'da, 1978 yılında Talin'de ve 1980 yılında ise her iki şehirde ses getiren gösteriler düzenlendi. Litvanya'ya kıyasla Estonya'da toplumun protestolara katılma oranı daha düşüktü. Ancak Estonya'da niversite öğrencilerinden ziyade lise ğrencilerinin oluşturduğu muhalif hareketlerin, SSCB içerisindeki tek muhalif hareket olduğu söylenbilir.⁸⁶

---

⁸⁴ Litvanya ve ayrıca Letonya'daki muhalif hareketler için bkz.: Anatol Lieven, **a.g.e.**,s.103-108

⁸⁵ Çekoslavakya'nın Sovyetler Birlięi tarafından iřgali ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Edward Joseph Czerwiński & Jarosław Piekalkiewicz, **Soviet Invasion of Czechoslovakia: Its Effects on Eastern Europe**, Praeger Publishers, 1972

⁸⁶ Rein Ruutsoo, **a.g.m.**, s.133

1979 yılında Baltık ülkelerindeki Sovyet muhalifleri tarafından, Baltık İtirazı (Bildirisi) adında bir bildiri yayımlandı. Bildiri, Molotov-Ribbentrop Paktı'nın 40. yıl dönümü olması dolayısıyla Almanya ve SSCB'ye ithafen yazılmıştı. Bu belgeyle Molotov-Ribbentrop gizli antlaşmasının sonuçlarına itiraz edildi, antlaşmanın geçersiz olduğu ve hükümsüz kılınması gerektiği ifade edildi.

1980'li yıllara kadar Baltık ülkeleri büyük ölçüde dış dünyadan izole edildi ve Batı ile tüm iletişimleri neredeyse kesildi. Eston milliyetçileri, ülke içindeki direniş hareketlerinin tüm dünyaya duyurulması için Batı kamuoyunun dikkatini çekmek istiyordu. Ancak Batılı gazetecilerin ve televizyon kanallarının Baltık ülkelere girmeleri yasaklandı. Estonya, Batı ülkelere kaçan Eston mülteciler sayesinde yabancı hükümetlerin ve uluslararası kuruluşların dikkatini çekmeyi başardı.⁸⁷ SSCB ve onun politikalarına karşı direnişler bundan güç alarak artmaya başladı.

Öte yandan Baltık ülkelerindeki yerel komünist birliklerin, diğer SSCB üyesi devletlere göre daha zayıf nitelikte olması, Sovyetler Birliği için sürekli sorun teşkil ediyordu. SSCB, Estonya üzerinde hakimiyetini kurmaya çalıştığı ilk dönemde Estonya'da bulunan yerel komünistlerden güçlükle destek alabilmişti. Estonya'daki komünizm yanlılarının SSCB'nin ortaya koyduğu komünizm anlayışından zamanla farklılaştığını ve SSCB'ye yönelik muhalif hareketlerin çekirdeğini oluşturduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle Estonya'daki rejim muhalifliği, diğer Birlik ülkelerine göre yükselen bir seyir izledi. Ancak her şeye rağmen yeterli bilgi ve donanımına sahip olmayan Eston milliyetçilerinin bağımsızlık yolundaki çabaları sonuçsuz kaldı.

1985 yılında Mihail Gorbaçov'un SBKP Genel Sekreterliği görevine gelmesiyle muhalif hareketlerin yürüttüğü bağımsızlık mücadelesi farklı bir boyuta taşındı. Bu nedenle 1980-1991 yılları arasında geçen süreç, Estonya tarihi açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

---

⁸⁷ Sürgünde bulunan Estonlarla ilgili farklı bakış açıları için bkz.: Raimo Raag, "The National Identity and Culture of Estonians Living in the West 1944-1991", Toomas Hendrik Ilves, "An Opinion", Liis Klaar, "The Estonian Identity in Exile", Jean-Jacques Subrenat (Ed.), a.g.e., s.179-203, 211-215

2.6. 1980 Sonrası Estonya'da Yaşanan Bağımsızlık Mücadelesi

2.6.1. Gorbaçov Etkeni

Doğu Avrupa'nın komünizmden ayrılışı sürecinde iki büyük etken önemli rol oynadı;

- “İlki, Mart 1985 tarihinde Gorbaçov'un SBKP Genel Sekreterliği görevine gelmesiyle Sovyetler Birliği'nin bölgeye yönelik politikalarındaki değişiklikler,
- Diğeri ise, komünist ideolojinin sürekliliğine yönelik Doğu Avrupa'nın kendi içindeki tartışmalar şeklinde sıralanabilir.”⁸⁸

Tüm Doğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Estonya'da da direnişlerin sindirilmesi ve toleranslı bir yönetim anlayışı ile görece refah döneminin sağlanması sonucu halk, bir şekilde yönetime rıza göstermişti. 1982 yılında Brejnev'in ölümü üzerine Sovyet sistemi çok geçmeden yeniden kriz dönemine ve siyasi çatışmaların olduğu kargaşa dönemine girdi. Özellikle ekonomik açıdan oldukça kötü duruma gelerek temel besin maddeleri de dahil olmak üzere tüm ürünlerde kıtlık dönemi başladı. Ani fiyat yükselişleri ve kıtlık ortamı, Estonya için günlük hayatın adeta sıradan bir parçası haline gelmiş durumdaydı ve halk yoksulluk içerisindeydi.⁸⁹

Mihail Gorbaçov, SSCB'nin artık bir dünya gücü olmadığını görerek Sovyet sisteminin yeniden düzenlenmesi gerektiğine inanıyordu. Ekonomik ve politik alandaki sorunlara çözüm bulmak amacıyla ilk olarak Sovyet Bloğu'ndaki ülkeler genelinde sosyal disiplinin ve merkezi kontrolün sağlanması yönünde girişimlerde bulundu.

---

⁸⁸ Paul G.Lewis, **Political Parties in Post Communist Eastern Europe**, Published by Routledge, 2000, s.11

⁸⁹ Ekonomik verilerle ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz.: Michael Bradshaw, Philip Hanson, Denis Shaw, 'Economic Restructuring', **The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania**, Graham Smith (Ed.), St. Martin's Press, New York 1994, s.158-179

Gorbaçov'un Sovyet liderliğine gelmesiyle birlikte *Glasnost* ve *Perestroyka* politikaları hayata geçirildi. Böylece Doğu Avrupa'daki Sovyet imajı değişerek sıkı bir bölgesel entegrasyondan, azınlıkların kendi yolunu seçebilecekleri daha toleranslı bir modernizasyon dönemine geçildi. Böylece azınlıklar arasında ulusçuluk ve liberal düşünce etkisini göstermeye başladı.⁹⁰

Gorbaçov, perestroyka projesi kapsamında sosyalist toplum yapısını yeniden yapılandırmayı ve bununla birlikte ekonomik açıdan kalkınmayı; glasnost kapsamında ise daha şeffaf bir yönetim yapısını, açıklığı ve ifade özgürlüğünü getirmeyi planlıyordu. Glasnost politikası ile dönemin Sovyet anayasasında birtakım değişiklikleri içeren düzenlemeler yapıldı, bireysel özgürlüklerin önü açıldı. Böylece bireyler, Sovyet sistemini eleştirme imkanı bularak bağımsız bir komünist parti oluşturabilme çabası içerisine girdiler.⁹¹ Bu durum aynı zamanda komünizmin farklı perspektiflerinin siyaset sahnesine çıkması anlamına da gelmekteydi.

Gorbaçov, ekonomik hayata canlılık kazandırmak amacıyla, küçük girişimcilere ve kooperatiflere yeşil ışık yaktı. Bununla birlikte ekonomide cesur fikirler ortaya atılmasını hedefledi. Moskova'nın izni olmasa da, Sovyetler Birliği'nin çeşitli yerlerinde kapalı ekonomi yapısından piyasa ekonomisine geçiş yönünde yeni atılımlar başladı. Bu nedenle Gorbaçov döneminde Estonya'nın hızla piyasalaştığı söylenebilir.⁹²

Gorbaçov'un iki büyük girişiminden biri olan perestroyka, yeni politik fikirlerin türemesine ortam sağlarken, glasnost ise ifade özgürlüğünün yaygınlaşmasına ve buna bağlı olarak basının daha serbest hareket edebilmesine imkan tanıdı. Basın özgürlüğü ve dış ülkelerle ilişkiler sayesinde toplum, dış dünyayı gördü. Hayat standartlarının aslında kendilerine yansıtılandan çok daha düşük

---

⁹⁰ İhsan Gürkan, "1985-1989 Doğu Avrupa Olaylarının Işığında, Türkiye'nin Jeopolitik ve Stratejik Önemi ve Tehdit Algılamaları-Gelişmeler, Düşünceler ve Öneriler", **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı**, No:6-8, 1991-1992, s.155

⁹¹ David Smith, **a.g.m.**, s.42

⁹² Barbara A. Anderson & John H. Romani, "Changing Social Priorities and the Increased Salience of Economy in Estonia", **Nationalities Papers**, Published by Routledge, Eylül 2005, C.33, No:3, s.303

seviyede olduğunu fark etti. Böylece yasaklanan şeylere ilgi arttı, sansür ve kıtlıktan bunalan Eston halkı için Batı adeta bir düşler ülkesi olarak görüldü.

Gorbaçov “reel sosyalizmin” yıkılmasına yol açmış olsa bile, Doğu Avrupalıları kendi yollarını izlemeye sevk eden kişi olarak da nitelendirilebilir. Estonya gibi diğer Baltık ülkelerinde de heyecanla karşılanan bu gelişmeler, SSCB’ye üye cumhuriyetlerin pek çoğuna esin kaynağı olmuştur.⁹³ Üye ülkeler birbirlerinin bağımsızlık mücadelelerini takip ederek zafere ulaşmayı hedeflemişlerdir.

2.6.2. Halk Hareketleri ve Yeni Oluşan Siyasi Cepheler

1980’li yıllar boyunca Baltık ülkelerinde görülen yüksek endüstrileşme ve sanayileşme sonucu birtakım çevre sorunları ortaya çıktı. Ekonomik problemlerle birlikte ekolojik sorunların da yaşanması, özellikle Estonya ve Letonya’da çevreci grupların hareketlenmesine neden oldu. 1986 yılında Riga’da ve 1987 yılında Kuzey Estonya’da bulunan fosfat madenlerinin işletilmesi üzerine Talin’de çevre kirliliğine yönelik çeşitli protestolar yapıldı.

Bir yandan ekolojik açıdan yaşanan sorunlara yönelik sivil toplum hareketleri yükselirken, öte yandan da siyasi rejim açısından önemli gelişmeler yaşanmaktaydı. 1988 yılında Baltık ülkelerinde bulunan komünist partilerin monolitik yapısının parçalanması üzerine, reform yanlıları hükümette ve parti liderliğinde karar mekanizmalarını ele geçirmeye başladılar. Aynı şekilde kısa bir süre içerisinde Estonya Komünist Partisi’nin de egemenlik alanının daraldığı ve partide çeşitli görüşte grupların türediği görülür.

Bu gruplar şöyleydi;

- İlki ve en önemlisi orijinal adıyla ‘*Rahvarinne*’ yani Estonya Halk Cephesi,

---

⁹³ Leslie Holmes, **Post Komünizm**, Yavuz Alogan (Çev.), Doruk Yayıncılık, İstanbul, Mart 2002, s.55

- İkincisi ‘*Molotov-Ribbentropi Pakti Avalikustamise Eesti Grupp*’ (MRP-AEG) yani Molotov-Ribbentrop Paktı’nın hükümsüz olduğunu savunan grup,
- Diğeri ise ‘*Eesti Kodanike Komiteed*’ yani Estonya Vatandaş Komiteleri’ydi. Her üçü de amaç bakımından aynı çizgide hareket eden fakat amaca ulaşma stratejileri farklı olan siyasi oluşumlardı.⁹⁴

Molotov-Ribbentrop Paktı’nın hükümsüzlüğünü savunan grup ile Vatandaşlık Komiteleri, Estonya Cumhuriyeti’nin kuruluşundan (1918) bu yana yasal devamlılığını sürdürdüğünü belirterek bağımsızlığı savunuyordu.

Estonya’da bulunan çevreci hareketler, 1988 yılında ‘*Eestimaa Rohelised*’ (Estonya Yeşiller Hareketi) adını alarak Halk Cephesi ile birlikte özgür bir Estonya’yı savundular. Letonya’daki çevreci hareketler ise, Rusların ve göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun komünist partiye ve devlet bürokrasisine bağlılığı yüzünden aktif eylemlere yönelemediler. Bu yönüyle Letonya’daki çevreci hareketlerin Estonya’ya kıyasla daha pasif kaldığı söylenebilir.

Bağımsızlığın 70.yıl dönümünde yani Şubat 1988 tarihinde Talin’de binlerce kişi şehir meydanında toplandı. Estonya’nın siyah, beyaz ve mavi renklerden oluşan yasaklanmış bayrağını binalara asarak tüm halkı ulusal bağımsızlık için mücadeleye çağırdı.

Aynı yıl Molotov-Ribbentrop Paktı’nın gizli maddeleri ile birlikte ortaya konmasını ve hükümsüz kılınması gerektiğini savunan MRP-AEG grubu kapanarak ‘*Eesti Rahvusliku Sõltumatusse Partei*’ (Estonya Ulusal Bağımsızlık Partisi) olarak kendini yeniden inşa etti. 24 Şubat 1989 tarihinde parti, Vatandaş Komitelerini kurarak bağımsızlık savaşı öncesinde ve savaş sırasında Estonya’da yerleşik halde bulunan vatandaşları Estonya nüfusuna kayıt etme görevini üstlendi.

Öte yandan Estonya Halk Cephesi’ne karşılık oluşturulan ve Sovyetler Birliği’nin siyasi gücünün öncülüğünü savunan ‘*Interdvizhenie*’ (Enternasyonalist

---

⁹⁴ Ivar Leimus (Ed.), **a.g.e.**, s.117

İşçi Hareketi) grubu ise, bağımsızlık karşıtı çalışmalarını yürütmekteydi. Hareket, 'Ob'edinennyi Sovyuz Trudovykh Kollektivov'-OSTK (Birleşik İş Kollektifleri Konseyi) ile birlikte Estonya'da bağımsızlık yönünde değişimlere ve Sovyetler Birliği'nin parçalanmasına engel olunması için bağımsızlık taraftarları aleyhine çeşitli gösteriler yaptı.⁹⁵ Ancak Eston olmayan nüfusun bile bu hareketlere beklenen desteği verdiğini söylemek güçtü. Yukarıda adı geçen iki grup, ilerleyen zamanda yapılacak olan Halkın Vekilleri Kongresi seçimlerinde de başarı elde edemedi.

2.6.3. Estonya Halk Cephesi ve Diğer Siyasi Gelişmeler

Edgar Savisaar ve Marju Lauristin tarafından kurulan Estonya Halk Cephesi, Gorbaçov'un perestrojka projesini desteklediğini açıklayarak faaliyete başladı. Genel olarak 1988 yılında Litvanya, Letonya ve Estonya'daki Halk Cephesi hareketlerinin kurucuları aynı zamanda komünist parti üyeliğinden ayrılarak bir araya gelen, siyasi parti niteliği taşımayan reformcu ve halkçı kesimin birleşiminden oluşuyordu. Bu hareketler, ülkelerinin milli amblemlerini ortaya koyarak şarkı festivalleri ve kiliselerin de yeniden düzenlenmesi ile ulusal uyanışı dünya medyasına duyurdu.

Estonya Halk Cephesi, EKP ile yaklaşık aynı sayıya ulaşarak 100 bin kadar üyeyi etrafında topladı. Halk Cephesi'nin katılımcı sayısını giderek arttırması üzerine EKP Birinci Sekreteri Vaino Våljas, bundan sonra halkın ve Halk Cephesi'nin talepleri ile EKP'nin taleplerinin aynı olduğunu belirten bir açıklama yaptı.

EKP lideri Vaino Våljas, Letonya ve Litvanya'daki emsallerine göre Estonya Halk Cephesi ile daha iyi ilişkiler içerisinde bulundu. Estonya Sovyet Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını savunarak Sovyet anayasasının yeniden düzenlenmesini öngördü. Bu durum Moskova ve Estonya'nın arasının iyice açılmasına sebep oldu. Estonya Yüksek Sovyet Meclisi toplanarak planlanan

---

⁹⁵ Birleşik İş Kollektifleri Birliği hakkında genel bilgi için bkz.: Lena Surzhko-Harned, **a.g.m.**, s.636

anayasal değişikliklere karşı harekete geçerek 861 bin imzadan oluşan bir dilekçe yazdı.⁹⁶

Gorbaçov, Sovyet Cumhuriyetleri ile yeni bir birlik anayasası çerçevesinde uzlaşmaya gidilmesini istiyordu.⁹⁷ Böylece bağımsızlık taleplerine federal yolla bir çözüm bulunmuş olacaktı. Moskova'nın önerileri, Sovyetler Birliği'nin restorasyonu amacına yönelikti. Bu durum Baltık ülkeleri açısından Sovyet siyasi yapıları ve Sovyet yasaları ile daha ne kadar devam edilebileceği konusunda birtakım soru işaretleri oluşturuyordu.

Gorbaçov, bağımsızlık yanlısı siyasi olaylar üzerine Baltık ülkelerine referandum ile Birlik'ten ayrılmaları ve 5 yıllık geçiş sürecinden sonra Sovyet Parlamentosu'nun onayı ile siyasi olarak bağımsızlık kazanabilmeleri yönünde çeşitli öneriler getirdi. Ancak Baltık ülkeleri, Gorbaçov'un bu konudaki önerilerini reddettiler.

Estonya'daki Sovyet organlarının parçalanmaya başlaması ile merkezi otoriteler, yerel otoritelerin başındaki liderleri ve yöneticileri görevlerinden uzaklaştırarak yerlerine merkezin politikalarına uygun kişileri getirdi. Böylece Sovyet hakimiyetinin eski bölünmez yapısına kavuşabileceği düşünülüyordu. Ancak istenilen başarı sağlanamadı. Halktan gelen baskılar üzerine Estonya Yüksek Sovyet Meclisi, 16 Kasım 1988 tarihinde Egemenlik Beyannamesi ile Estonya yasalarının diğer tüm Sovyet yasalarından üstün olduğunu resmi olarak ilan etti.

Gorbaçov'un SSCB anayasasında yapmaya çalıştığı değişiklikler ile Baltık ülkelerine Yüksek Sovyet Meclisleri'nin, Halkın Vekilleri Kongresi resmi adıyla yeniden yapılandırılması ve 2 bin 250 üyeden oluşturulması önerildi. Ancak Halk Cephesi, bağımsız olan diğer hareketlerle birlikte Halkın Vekilleri Kongresi için yapılacak seçimlerde oy kullanmanın anlamsız olduğunu savunmaktaydı. Çünkü Baltık ülkelerinin her birinde 1940'lı yıllardan bu yana gelip yerleşmiş Rus

---

⁹⁶ David Smith, **a.g.m.**, s.47

⁹⁷ Toivo U. Raun, "Estonia in 1990s", **Journal of Baltic Studies**, C.32, No:1, s.20

göçmenler çoğunlukta idi. Bu çoğunluk, bağımsızlık lehine kararlar alınmasına engel olabiliyordu.

1979 yılı verilerine göre Baltık ülkelerinde yaşayan Rus nüfus oranı Estonya'da yüzde 27.9, Letonya'da yüzde 32.8, Litvanya'da ise yüzde 8.9 idi.⁹⁸ 1979 yılı nüfus sayımına göre 1.464.476 olan Estonya nüfusu, Rus nüfusun giderek arttığı bir ülke olma özelliğini taşıyordu.⁹⁹ Benzer şekilde Letonya'da da sayıları giderek artan bu göçmen kitlesi, Sovyetler Birliği'nin siyasi otoritesinin Baltık ülkelerinde devamlı olarak var olması gerektiğini savunmaktaydı. Bu nedenle yapılacak seçimlerin Estonya'nın bağımsızlığı açısından beklenen sonucu vermeyeceği düşüncesi hakimdi.

1989 yılı Mart ayında yapılan tarihi Yüksek Sovyet seçimlerinde, radikal gruplarla Halk Cepheci, çok adaylı bir seçimin kendi mesajlarını ulaştırmada yardımcı olabileceğini düşündüler. Böylece bireysel olarak adaylığını koyan komünistler seçimlerde yer aldılar. Bunlar Litvanya'da Algirdas Brazauskas, Estonya'da Vaino Valjäs, Arnold Rüütel ve Indrek Toome, Letonya'da ise diğer iki ülkenin aksine Halk Cephesi'ni desteklemeyen Letonya Komünist Partisi lideri Janis Vagris idi.

Seçimler özellikle Estonya ve Letonya'da bulunan komünist partilerle Halk Cepheci arasındaki ilişkileri derinden etkiledi. Çünkü Baltık ülkelerinin tümünde komünist partilerin halen yönetimi ellerinde bulundurmalarına karşılık, Halk Cepheci siyasi pozisyonlarını gittikçe kuvvetlendirmekteydi. Tüm Halk Cepheci, güçlerini birleştirebilmek adına 13-14 Mayıs 1989 tarihlerinde Talin'de bir araya geldi.

1989 yılının Mayıs ayında yapılan bir araştırma, bağımsızlığa giden yolda Estonya'da yaşayan nüfusun siyasi tercihlerini ortaya koymasına bakımından önemlidir. 1989 yılı nüfus sayımına göre Estonya'nın toplam nüfusu 1.565.662 idi.¹⁰⁰

---

⁹⁸ John Hiden & Patrik Salmon, *a.g.e.*, s.150-151

⁹⁹ Estonya İstatistik Ofisi, (Çevrimiçi) <http://www.stat.ee/26389>, 15 Nisan 2011

¹⁰⁰ Estonya İstatistik Ofisi, (Çevrimiçi) <http://www.stat.ee/26385>, 15 Nisan 2011

Eston olmayan nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı ise yüzde 35.2 idi.¹⁰¹ Yaklaşık değerlerle ele alındığında 600 binlik Eston olmayan nüfusun 150 bini Sovyet Konfederasyonu içerisinde egemen bir Estonya Cumhuriyeti'ni savunurken, yalnızca 30 bini ise SSCB dışında bağımsız bir Estonya devletini savunuyordu. Öte yandan 960 binlik etnik Eston nüfus içerisinde bağımsız Estonya taraftarı 535 bin Eston'a karşılık, 385 bin Eston ise konfederasyon fikrine destek veriyordu.¹⁰²

Bu veriler, genel olarak Estonya nüfusunun siyasi tercihler açısından parçalı yapısını göstermektedir. Göz ardı edilmemesi gereken husus, her iki tercihe destek verenlerin sayısal bakımdan yakın değerlerde olması nedeniyle bağımsızlık fikrinin diğer politik tercihlere göre çok büyük bir üstünlük sağlayamamış olmasıdır. Bu nedenle bağımsızlık taraftarları kadar SSCB'ye bağlı bir Estonya'yı savunanların da var olduğu göz ardı edilemez.

Estonya'nın bağımsızlığını savunan kesimler, 23 Ağustos 1989 tarihinde Estonya'nın başkenti Talin'den, Litvanya'nın başkenti Vilnius'a kadar kilometreler boyunca el ele tutuşarak bağımsızlıkları için gösteriler düzenlediler. Gorbaçov, bu eylem dolayısıyla Baltık ülkelerindeki komünist parti liderlerine perestroyka politikasına zarar verdiklerini ve Baltık ülkelerindeki milli güçlerin güçlenmelerine izin vermemeleri gerektiğini vurguladı.

Mart 1990 tarihindeki kongresinde Estonya Komünist Partisi, bağımsız Estonya Komünist Partisi ve SBKP'ye bağlı ayrı bir parti yapılanması şeklinde ikiye bölündü. Muhafazakar kanat, Moskova yönetimine bağlı bir yapılanmayı talep ediyordu. Reformcu kanat ise Estonya'nın bağımsızlığından yanaydı. Her iki grup içerisinde grubun siyasi görüşünü benimseyen Ruslar da bulunuyordu.¹⁰³

Aynı yıl içerisinde çok sayıda parti üyesi EKP'den ayrılma kararı aldı. Sovyetler Birliği'nin Estonya'daki hakimiyeti süresince başrol oynayan EKP'nin

---

¹⁰¹ Lena Surzhko Harned, **a.g.m.**, s.633

¹⁰² David Smith, **a.g.m.**, s.50

¹⁰³ "Kremlin Raps Estonian Communist Party for Losing Control", **The Estonian Independent**, No: 9, 13 Haziran 1990, s.1

parçalanması, mevcut ideolojik ayrılıkların gün yüzüne çıkmasına olanak verdi. Böylece farklı görüşler, farklı kutuplar ortaya çıkmaya başladı.

Baltık ülkelerinin bağımsızlık konusunda ısrarlı olmaları üzerine Gorbaçov, bu ülkelerin liderleri ile toplanarak SSCB'nin yenilenmesi gerektiğini ifade etti ve bu yöndeki planlarını açıkladı.¹⁰⁴ Bununla birlikte ekonomik açıdan bağımsızlıklarını kazanmaları için 1990 yılında Moskova'dan Baltık ülkelerine bir çağrı yapıldı. Eş zamanlı olarak Baltık ülkelerinde benzer görüşlere sahip temsilciler arasında Halkın Vekilleri Kongresi'nde birlikte hareket etme konusunda tartışmalar başladı. Estonya Halk Cephesi lideri Marju Lauristin, bu tür girişimin Sovyetler Birliği'nin yeni parlamentosunda ilk muhalif gruplaşma olduğunu ifade ediyordu.¹⁰⁵

Öte yandan Litvanya Komünist Partisi lideri A. Brazauskas, yenilenmiş bir Sovyet Federasyonu içerisinde "bağımsız" bir Litvanya Devleti'ne sıcak bakıyordu. Ancak özel bir kongrede toplanan LKP oy çokluğuyla SBKP'den bağımsız bir parti olduğunu ilan etti. Yenilenmiş bir SBKP içerisinde egemen bir LKP fikri reddedildi. Yalnız geçici bir çözüm olarak parti, bağımsız ve sosyalist Litvanya Devleti ile demokratik Litvanya toplumu oluşturması için görevlendirildi.

Moskova, kısa bir süre sonra LKP'nin SBKP'den ayrılmasının yasadışı bir karar olduğunu ilan etti ve Sovyetler Birliği'nin federal yapısına zarar verdiği gerekçesiyle Litvanya Devleti'ni kınadı. LKP'nin SBKP'den ayrılmayı başarması üzerine bu durumdan cesaretlenen diğer Baltık ülkelerinde de aynı yönde eğilimler görüldü. Gorbaçov, Litvanya'yı ziyaret ederek SSCB'den ayrılma konusunda Litvanya'ya yeni bir yasal düzenleme sözü verdi. Ancak Litvanya Yüksek Sovyet seçimlerinde bağımsızlık fikrini savunan komünistler, çoğunluğu ele geçirerek kendi parlamentolarını kurmayı başardılar. Ardından devletin ismini değiştirerek Litvanya

---

¹⁰⁴ Gorbaçov'un daha güçlü bir Birlik anlayışı savıyla ortaya koyduğu kilit politika alanları için bkz.: Gregory Gleason, "The Federal Formula and the Collapse of the USSR", **Oxford Journals**, Oxford University Press, Yaz 1992, C.22, No:3, s.150

¹⁰⁵ John Hiden & Patrik Salmon, **a.g.e.**, s.153

Cumhuriyeti'ni resmen kurdular. Yeni kurulan devletin başına Vytautas Landsbergis Devlet Başkanı olarak seçildi.¹⁰⁶

LKP, Baltık ülkeleri içerisinde Sovyet merkez yapılanmasından ayrılan ilk komünist parti oldu. SBKP ile resmen bağlarını koparan Litvanya, bir anlamda Estonya ve Letonya'ya öncü oldu. Ancak Litvanya'da bunlar yaşanırken diğer iki ülke bu sürecin biraz gerisinde kaldı. Bu ülkelerin Halk Cepheleeri, ancak yıl sonuna doğru bağımsızlık yolunda adım atabildiler. Bunun sebebi, Estonya ve Letonya'da bulunan Rus azınlıkların sayıca fazla olması nedeniyle engelleyici bir unsur oluşturmalarıydı. Litvanya, kendi azınlıklarını bastırabildi ve bağımsız bir ülke için ikna edebildi. Çünkü azınlık oranları ciddi bir tehlike oluşturmuyordu. Ancak Estonya ve Letonya'daki Halk Cepheleeri bu konuda zor durumda kalarak daha çok halka yönelik eğitim ve ikna görevini üstlendiler.

Vatandaşlık Komiteleri'nin 1989 yılı itibariyle tüm Baltık ülkelerinde yaygınlaşması üzerine komiteler, başlangıçta işgalci güçler olarak değerlendirdikleri Yüksek Sovyet Meclisleri ile yasal olarak bağımsız bir süreç yürütülemeyeceğine karar verdiler. Estonya Vatandaşlık Komitesi'ne göre, öncelikli olarak yapılması gereken uluslararası hukuka uygun olarak bağımsızlığın ilan edilmesini ve böylece yasal olarak Estonya Devleti'nin tanınmasını sağlamaktı. Bu da Sovyetler Birliği'nin bölgedeki hakimiyeti öncesinde var olan bağımsız Estonya Devleti'nin devamlılığını sağlamakla mümkündü. Estonya ve Letonya'daki Vatandaşlık Komiteleri seçimlerinin Yüksek Sovyet seçimlerine yakın tarihlerde yapılmasına karar verildi. Ancak Letonya'nın aksine Estonya'da Yüksek Sovyet seçimlerinin sonuna kadar komünist parti liderliğine resmi olarak son verilemedi. Letonya'da ise bağımsızlık öncüleri, kısa sürede diğer kesimler üzerinde üstünlük kazandılar.

18 Mart 1990 tarihinde Estonya'da yapılan Yüksek Sovyet Meclisi seçimlerinde 105 sandalyenin 43'ünü Halk Cephesi, 27'sini Rus yanlısı olan

---

¹⁰⁶ John Hiden & Patrik Salmon, **a.g.e.**, s.157-158

Enternasyonalist İşçi Hareketi, diğer sandalyeleri ise *Vaba Eesti* (Özgür Estonia) gibi bağımsızlık öncüsü partiler oluşuyordu.¹⁰⁷

Yüksek Sovyet seçimlerinin ardından Estonya'daki bağımsızlık yanlıları, sayıca üstünlük sağlayarak yönetimi ve kontrol gücünü ele geçirdiler. Böylece merkezi yönetime karşı önemli fırsatlar elde ettiler. Halk Cephesi ile birlikte SSCB Yüksek Sovyet Meclisi'ne karşı parlamenter yönetim şekli tercih edildi. Bunun üzerine EKP hızlı bir düşüşe geçti.

Mart 1990 sonrasında Letonya ve Estonya'da bulunan Kongreler ve Yüksek Sovyet Meclisleri temel farklılıklarına rağmen birçok açıdan da ortaklı. Çünkü Estonya Kongresi'nde yer alan 40 üye aynı zamanda yeni Sovyet Meclisi'nde de bulunmaktaydı. Bunun tamamlayıcı bir bütünlük olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü o dönemde Sovyetler Birliği ile iletişim kurulabilecek tek kanal, Yüksek Sovyet Meclisi'ydi. Amaç olarak her ikisi de bağımsız bir Estonya Devleti'ni savunmaktaydı.

30 Mart 1990 tarihinde Estonya Yüksek Sovyet Meclisi, Halk Cephesi-Özgür Estonya koalisyon hükümetinin başbakanı olan Edgar Savisaar, ülkenin bağımsızlığını ilan etti. Ardından Letonya Yüksek Sovyet Meclisi'nden de aynı yönde bir karar çıktı. Böylece Baltık ülkeleri resmi olarak siyasal varlıklarını ilan etmiş oluyordu. Sovyet döneminden kalma siyasi simgeler bir yana bırakılarak ilk bağımsızlık dönemine ait milli amblemler ortaya kondu. Ancak Litvanya'nın 11 Mart tarihinde bağımsızlığını ilan etmesinin ardından bu ülke üzerine çeşitli kısıtlamalar getirildi. Aynı şekilde Talin ve Riga'ya da Sovyet askeri birlikleri sevk edildi. Talin'de Sovyet yanlısı Enternasyonalist İşçi Hareketi taraftarlarının hükümet binasını işgal etme girişimi, bağımsızlık yanlısı Estonlar tarafından engellendi.

Baltık ülkeleri ve SSCB arasındaki çatışmaların devam etmesi halinde Birlik için bazı ekonomik dezavantajların ortaya çıkabileceğini düşünen Gorbaçov, Rusya Federasyonu Yüksek Sovyet seçimleri ile rakibi Yeltsin karşısında zor durumda

---

¹⁰⁷ John Hiden & Patrik Salmon, *a.g.e.*, s.161

kalabilme ihtimaline karşılık Rusya'nın da egemenliğini ilan edeceği korkusunu yaşamaktaydı. Bu nedenle Gorbaçov, Baltık ülkelerine yenilenmiş bir Sovyet Federasyonu içinde özel bir statü vermeyi teklif etti. Ancak bu öneri de kabul edilmedi. Yeltsin'in Baltık ülkelerine uygulanan kısıtlayıcı politikaları kınaması ve Rusya Federasyonu ile Baltık ülkeleri arasında ticaret anlaşmalarının imzalanması, iki ülke arasındaki ilişkilerin Gorbaçov'un korktuğu şekilde gelişmesine neden oldu. Savisaar hükümeti, Estonya'daki Sovyet idari birimleri ile karşılıklı diyalog içerisine girerek Estonya'nın kendi iç ve dış işlerindeki kontrole sahip olmaya çalıştı.

Baltık hükümetleri, Litvanya'daki kriz sürecinde ve sonrasında Baltık problemini uluslararası arenaya taşıyarak önemli adımlar attılar. 12 Mayıs 1990 tarihinde Baltık ülkelerinin devlet başkanları, Sovyetler Birliği'ne karşı birlikte hareket etme kararı aldılar. Ekonomik alanda yapılması planlanan girişimler konusunda uzlaşmaya varıldı. Ayrıca Helsinki'de yapılacak olan Avrupa Güvenlik ve İş birliği Konferansı'na katılım konusunda da ortak hareket edilmesi kararlaştırıldı.

Eylül 1990 tarihi itibariyle Moskova ve Estonya arasında doğrudan müzakereler başladı. Yeltsin, Estonya'yı ziyaret ederek Sovyetler Birliği'nin gittikçe güç kaybettiğini ve zayıfladığını bir kez daha ortaya koydu.

3 Mart 1991 tarihinde yapılan referandumda yüzde 82.86'lık bir katılım ile yüzde 77.83 oranında Estonya'nın bağımsızlığı lehine sonuç alındı. Ancak Sovyet Haber Ajansı, Estonya'daki referanduma 250 bin kişinin katıldığını ve bu rakamın yüzde 95'inin Sovyetler Birliği'nin devamlılığının korunmasından yana oy kullandığını iddia etti.¹⁰⁸ Bu anlamda yapılan referandum ile ilgili kesin bilgiler vermek güçtür. Yine de ülkedeki ikili yapıyı ifade etmesi bakımından önemlidir.

---

¹⁰⁸ 'Estonian Chronicle 1991', **The Baltic Independent**, 17-23 Ocak 1992, s.2

2.7. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Yıkılışı

20 Ağustos 1991 tarihinde Gorbaçov'un ülke yönetiminden memnun olmayan muhafazakar kesim tarafından bir darbe girişimi gerçekleştirildi. Baltık ülkelerinde de 19-21 Ağustos tarihleri arasında benzer sahneler yaşandı. Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Gorbaçov, ev hapsine maruz kaldı. Moskova'da halk, Yeltsin'i desteklemek üzere sokaklara dökülerek Gorbaçov'a olan tepkilerini gösterdiler. Gelen tepkiler üzerine darbeciler, planlarından vazgeçmek durumunda kaldılar. Bunun üzerine görevine geri dönen Gorbaçov, nihai çözümü Sovyetler Birliği'ni dağıtmakta buldu.

1991 Ağustos'unda yaşanan olaylar ile SSCB siyasi rejimi hızla taraftar kaybetmeye başladı ve bu durum sonuçları belirsiz olan, tamamıyla yeni bir siyasi süreci de beraberinde getirdi. Moskova'daki kaos ortamından yararlanan Estonya, Yüksek Konsey'den Estonya'nın egemenliği yönünde kararın çıkmasını sağladı. Bunun üzerine Sovyet askeri birlikleri, Talin televizyon kanalının olduğu binayı ele geçirdi.

Binlerce Eston, 'Diktatörlüğe Hayır', 'Demokrasiye Evet' ve 'Yeltsin Devam' yazılı pankartlarla Talin meydanında toplandı.¹⁰⁹ Binayı savunmak için toplanan halk karşısında Sovyet askeri birlikleri, Moskova'nın emriyle binayı terk etmek zorunda kaldı.

23 Ağustos tarihinde Estonya, SBKP'yi resmen yasakladı. Letonya, 21 Ağustos tarihinde bağımsızlığını ilan ederek 1920 yılındaki ilk anayasasını restore etme çabasına girdi. Böylece darbenin harekete geçirdiği Estonya ve Letonya, Litvanya'nın 1990 yılında başlattığı politikayı aynı şekilde uygulamaya koymuş oldular.

---

¹⁰⁹ John Hiden & Patrik Salmon, **a.g.e.**, s.189

3. YENİDEN BAĞIMSIZLIĞIN KAZANILMASININ ARDINDAN ESTONYA'DA YAŞANAN İDEOLOJİK VE İDARİ DÖNÜŞÜM SÜRECİ

3.1. Doğu'nun Batısı Olmak: Estonya'nın Doğu'ya Yaklaşımı

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, diğer Sovyet Bloğu ülkeler ile Rusya arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazandı. 21 Aralık 1991 tarihinde Alma Ata'da bir araya gelen 11 eski SSCB üyesi devlet, dağılan Sovyetler Birliği'nin yerine Bağımsız Devletler Topluluğu'nu oluşturan anlaşmayı imzaladılar.¹¹⁰ Ancak Baltık ülkeleri bu topluluğa katılmayı reddederek eski SSCB coğrafyasında yeniden Rusya'nın etki alanına girmeyi istemediler.

Letonya, Litvanya ve Estonya'nın, 1991 yılı itibariyle Sovyetler Birliği döneminden kopuşu, temel olarak ideolojik düzeyde gerçekleştirdiği söylenebilir. 1992 ve 1993 yılları itibariyle Baltık ülkeleri genelinde yaşanan geçiş süreçleri, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın daha kalıcı, daha istikrarlı parti yapılarının ve parti sistemlerinin kurumsallaşmasında önemli rol oynadı.¹¹¹

Geçiş döneminde Estonya ve Letonya'ya kıyasla, Litvanya'da yeni siyasi partilerin daha az sayıda oluştuğu görülür. Çünkü LKP, başarılı şekilde Litvanya Demokrat İşçi Partisi'ne dönüşümü gerçekleştirerek siyasi boşluğu doldurmayı başardı. Litvanya Parlamentosu'nun sağ ve sol partileri içermesi bakımından ideolojik olarak iki kutuplu, Estonya ve Letonya ise merkez sağ partileri öne çıkaran tek kutuplu siyasi sahnenin yer aldığı ülkeler oldular.¹¹²

---

¹¹⁰ İlker Aktükün, **a.g.e.**,s.220

¹¹¹ Baltık ülkelerinde parti yapıları ve parti sistemlerinin kurumsallaşması hakkında teorik bir çerçeve için bkz.: Seymour Martin Lipset & Stein Rokkan, "Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments", **The West European Party System**, Peter Mair, Oxford University Press, 1990, s.1-64

¹¹² Algis Krupavicius, "Political Parties and Multiparty Systems in the Baltic Countries, 1990-2001", **Political Parties in Post-Soviet Space; Russia, Belarus, Ukraine, Moldova and the Baltics**,

Estonya’da bağımsızlığın ilanının ardından komünist partiler ve yerel kadrolar, parti adlarını değiştirerek Sovyetler Birliği’nin resmi söyleminden hızla milliyetçi bir söyleme kaydılar.

Ağustos darbesinin ardından göreve gelen hükümet, Moskova öncüsü olan ve Moskova’yı destekleyen kişi ve grupları buldukları siyasi pozisyonlarından uzaklaştırdı. Sovyet yanlısı İşçi Kolektifleri Konseyi çözüldü, SBKP ve KGB yasaklandı. Ayrıca çoğunlukla Rus nüfusun temsil edildiği Narva ve Sillamäe’de bulunan Şehir Konseyleri’nin liderleri de idari pozisyonlarından uzaklaştırıldılar.¹¹³ Böylece yeni devlet yönetiminin işleyişine engel olabilecek risk yaratıcı faktörler ortadan kaldırılmış oluyordu.

Kuruluş aşamasında devletin temel sorunlarından bir diğeri de, ülke sınırlarının belirlenmesiydi. İkinci Dünya Savaşı öncesinde (Stalin’in bölgedeki hakimiyetinden önce) 2 bin kilometrekarelik bir alanı kapsayan Estonya topraklarının, yeniden Tartu Barış Antlaşması’ndaki sınırlarıyla ifade edilmesi kararlaştırıldı.

1920 Tartu Antlaşması ile Estonya’nın Rusya ile olan sınırları resmen tanınmıştı. Ancak bu antlaşma çerçevesinde yeniden sınırların belirlenecek olması, özellikle Rus azınlığın tepkisine neden oldu. Çünkü bu durum, yaklaşık 500 bin insanın yani Sovyet döneminde bu topraklara gelen göçmenlerin vatandaş kabul edilmedikleri anlamına geliyordu.¹¹⁴ Bu insanların vatansız mı kalacağı yoksa Estonya Devleti’nin vatandaşlığını mı alacağı konusunda belirsizlikler vardı.

3.1.2. Vatandaşlık Sorunu

Baltık ülkelerinin uzun yıllardan bu yana temel sorunu ülkelerinde barındırdıkları azınlıklardı. Batılı ülkeler de bu coğrafyanın önemli bir Rus nüfusa sahip olduğunun bilincindeydi. Bu anlamda Baltık ülkeleri, Rusya ile sınır

---

Anatoly Kulik & Susanna Pshizova (Ed.), United States of America, 2005, s.131-132

¹¹³ David Smith, **a.g.m.**, s. 68

¹¹⁴ Pami Aalto & Eiki Berg, “Spatial Practices and Time in Estonia: From Post-Soviet Geopolitics to European Governance”, **Space and Polity**, C.6, No:3, 2002, s.259

oluşturmaları açısından stratejik bir öneme sahipti. Özellikle Rus azınlığın fazla olduğu Estonya ve Letonya için, geçiş sürecinde etnik nüfusun nicelik itibariyle fazla olması beraberinde birtakım sorunları da getiriyordu.

Rusya ile ilişkiler açısından da belirleyici bir faktör olan Rus azınlığın ve genel olarak toplam azınlık sayısının yüksek olması, Vatandaşlık Yasası'nın hayata geçirilmesinde önemli bir konuydu. Estonya, Eston olmayan nüfusu (yaklaşık yüzde 40 oranında) vatandaşlığa geçirmeye pek yanaşmıyordu. Öte yandan Rusya açısından Baltık ülkelerinde bulunan 1 milyon 725 bin Rus'u korumak Rusya Devleti'nin temel görevidi.¹¹⁵ Rusya, buralarda bulunan etnik Rusların çıkarları doğrultusunda Baltık ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmekten yanaydı. Dolayısıyla vatandaşlık yasalarında yapılacak düzenlemelerin Rus etnik topluluğun çıkarlarını da koruması gerekiyordu.

1991 yılı öncesinde yapılan son nüfus sayımından yola çıkarak geçişin ilk yıllarındaki etnik çeşitliliği daha rahat ortaya koyabiliriz. Buna göre 1989 yılında yapılan nüfus sayımına göre, 1.6 milyonluk Estonya nüfusunun yüzde 61.5'i Eston, yüzde 30.3'ü Rus ve yüzde 3.1'i de Ukraynalı'ydı.¹¹⁶ Estonya'daki Rus nüfusunun giderek artmış olması, vatandaşlık açısından önemli bir sorun haline geldi.

Estonya vatandaşlığını kazanma ile ilgili temel sorunların çözüme kavuşturulabilmesi için anayasa taslağında konuya ilişkin düzenlemelerin yer almasına karar verildi. Batı ile standart kriterlerde düzenlemeler yapılabilmesi için Avrupa Konseyi'nden yardım istendi. Bu anlamda Estonya, kendi iç sorununa çözüm yolunda Batı'nın desteğini almak istiyordu. Böylece uluslararası hukukun gerekliliklerini kendi ülkesinde uygulamış olacaktı.

Şüphesiz tüm Baltık ülkelerinde azınlıklar arasında farklı dağılımlar vardı. Aşağıdaki tabloda Baltık ülkelerinin tümünde ortak etnik grupları oluşturan Ruslar, Ukraynalılar ve Belarussular üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır.

---

¹¹⁵ Robert H. Donaldson & Joseph L. Noguee, **The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests**, M.E. Sharpe, 4.Baskı, 2009, s.212

¹¹⁶ Ian Jeffries, **The Countries of the Former Soviet Union at the Turn of the Twenty-First Century: The Baltic and European States in Transition**, Published by Routledge, London, 2004, s.131

Tablo 6: 1989 Yılı Nüfus Sayımına Göre Baltık Ülkelerinde Ortak Olarak Bulunan Azınlık Nüfusu Oranları (Yüzde Olarak)

<u>Etnik Gruplar</u>	<u>Estonya</u>	<u>Letonya</u>	<u>Litvanya</u>
Ruslar	30.3	34	9.4
Ukrayna ve Belarussular	4.9	8	3.7

Kaynak: Ian Jeffries, *The Countries of the Former Soviet Union at the Turn of the Twenty-First Century: The Baltic and European States in Transition*, Published by Routledge, London, 2004 - Anatol Lieven, *The Baltic Revolution: Estonia, Latvia Lithuania and the Path to Independence*, 2.Basım, New Haven and London 1994

Tablo 6’da 1989 yılı nüfus sayımlarına göre Baltık ülkelerinde bulunan Ruslar, Ukraynalılar ve Belarussuların toplam nüfus içerisindeki yüzdeler dağılımı verilmiştir. Litvanya’da Rus nüfus oranına yakın bir Polonyalı oranının olduğunu da belirtmek gerekir.¹¹⁷ Ancak ilgili dönemde bu ülkeler açısından ortak bir tablo ortaya koyabilmek adına yalnızca üç etnik grup ele alınmıştır. Çoğu zaman Ukraynalı ve Belarussu nüfusunun ayrı değerler olarak belirtilmemesi nedeniyle yukarıdaki tabloda da her iki etnik grubu kapsayan sayısal değerler tek bir hanede yer almaktadır.

Özellikle Rus azınlıkların Estonya ve Letonya’nın aksine Litvanya’da çok daha az sayıda olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle Rus azınlıklarla ilgili vatandaşlık sorunu Estonya ve Letonya’da daha önemli bir hal alırken, Litvanya için ciddi bir sorun teşkil etmedi.¹¹⁸ Estonya ve Letonya’da yüzde 35-40’lara varan Rus nüfusu nedeniyle vatandaşlık yasalarını hazırlamak zorlu bir süreç gerektiriyordu. Bu yüzden her iki ülkenin de azınlıkların kültürel anlamda özerkliklerini sağlayabilmeleri için konuyla ilgili yasal düzenlemeleri yapmaları kaçınılmaz oldu.

¹¹⁷ Anatol Lieven, **a.g.e.**, s.432

¹¹⁸ Geçiş sürecinde Rus azınlıkların Estonya içindeki konumları ile ilgili olarak bkz.: Triin Vihalemm & Anu Masso, “Identity Dynamics of Russian Speakers of Estonia in Transition Period”, **Journal of Baltic Studies**, Published by Routledge, Mart 2007, C.34, No:1, s.92-116

Anayasa taslağının tamamlanmış halinde Estonya vatandaşı olmayan fakat Estonya'da oturan etnik toplulukların haklarını ve sorumluluklarını kapsayan maddeler düzenlendi. Şubat 1992 tarihinde yürürlüğe konan ilk Vatandaşlık Yasası'nda, otomatik olarak vatandaşlığa geçiş, yalnızca savaş öncesi Estonya topraklarında yerleşik halde bulunan Eston halkına ve onların soyundan olan kişilere tanındı. Letonya'da da benzer bir uygulamanın yürürlüğe girmesi, her iki ülkenin de topraklarında kendi milli kimliğini oluşturma ve geliştirme gayreti içerisinde girdiğinin göstergesiydi.

Aslen Eston olmayan nüfusun Eston vatandaşlığına geçebilmesi için Vatandaşlık Yasası'na bazı şartlar kondu;

- Estonya Cumhuriyeti'ne bağlılık yemini,
- Temel Estonca bilgisine sahip olma,
- 30 Mart 1990 tarihinden itibaren 2 yıl boyunca sürekli olarak Estonya'da ikamet etme.

Yukarıda belirtilen şartları taşıyan azınlıklar, Eston vatandaşlığını alabileceklerdi. Vatandaşlığa geçiş, Estonya'da sürekli halde yerleşik olan herkese açıktı. Silahlı Kuvvetler veya Sovyet Güvenlik Hizmetleri'nde görev alan kişiler de bu kapsama alındı.

1990-1992 tarihleri arasında görev almış Estonya Yüksek Konsey üyeleri ve yerel otorite temsilcileri ise vatandaşlığa geçirilme için gerekli olan 3 aşamalı prosedüre gerek duyulmaksızın otomatik olarak Estonya vatandaşlığına kabul edildiler.¹¹⁹ Bu anlamda bağımsızlık mücadelesine destek veren birimlerin doğrudan vatandaşlık hakkını elde etmelerine imkan verildiği söylenebilir.

Mart 1990 tarihindeki Yüksek Sovyet seçimleri itibariyle Estonya'da ikamet eden azınlıklara vatandaşlığa geçirilme konusunda bir çeşit kolaylık sağlanmış oldu.

---

¹¹⁹ David Smith, **a.g.m.**, s.72

Söz gelimi bu tarihten sonra Estonya'ya gelen etnik gruplar için en azından ikamet zorunluluğu önemli bir engel haline geldi.

Azınlıkların Eston toplumuna entegre olabilmeleri için Estonca yeterliliği sağlamaları konusunda da bazı zorunluluklar getirildi.¹²⁰ O dönemde Estonya'da bulunan Rusların yalnızca yüzde 14'ü (yaklaşık olarak 70 bin Rus) Estonca'yı iyi derecede bilmekteydi.¹²¹ Bu nedenle geri kalan azınlığın temel düzeyde de olsa Estonya'nın ana dilini bilmesi veya öğrenmesi gerekiyordu. Öncesinde ikinci bir dil konumunda bulunan Estonca, artık devletin resmi diliydi ve giderek yaygınlaşıyordu.

Benzer şekilde Litvanya'da da Aralık 1991 tarihinde bir Vatandaşlık Yasası çıkarıldı. Ancak bu yasa, Estonya'ya kıyasla daha liberal bir nitelik taşımaktaydı. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi sahip olduğu azınlık oranları, ülkesi için ciddi bir sorun doğurmuyordu. Dolayısıyla vatandaşlıkla ilgili yasa, Litvanya topraklarında bulunan Ruslardan daha az tepki aldı.

1993 yılında Estonya, Vatandaşlık Yasası'nda bazı değişiklikler ile uluslararası hukuk çerçevesinde çeşitli düzenlemeler yapmaya çalıştı. Ardından Kültürel Otonomi ile ilgili bir yasa yürürlüğe girdi.¹²² Bu yasa ile 1925 yılında çıkarılan ilk yasal düzenlemeye vurgu yapıldı. Azınlıkların etnik organizasyonlarını ve kendi anadillerinde eğitim veren kurumlarını oluşturmalarına izin verildi. Böylece Estonya'da bulunan azınlıklar, kendilerine tanınan sosyal güvencelerle aslında bir şekilde kontrol altında tutulmuş olacaktı.

Başlangıçta Moskova, Baltık ülkelerindeki bu yasaların insan haklarına zarar vermekte olduğunu iddia etse de, Baltık hükümetleri “sömürgelemeden” çıkma

---

¹²⁰ Mart Rannut, “Estonianization Efforts Post-Independence”, **International Journal of Bilingual Education and Bilingualism**, C.11, No:3, 2008, s.428

¹²¹ Ian Jeffries, **a.g.e.**, s.131

¹²² Estonya'da 1993 yılında yürürlüğe konan Kültürel Otonomi ile ilgili kanun metni, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği resmi internet sayfasında bulunmaktadır. Bkz.: (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/refworld/category,LEGAL,NATLEGBOD,,EST,3ae6b51810,0.html>, 15 Nisan 2011

sürecinde birbirleriyle işbirliği içerisinde olduklarını ifade ettiler.¹²³ Bu açıdan geçiş döneminde Baltık ülkelerinde uygulanan birçok yasal düzenlemenin benzer nitelikte olduğu ve kendi milli kimliklerini ayakta tutabilmek adına yapıldığı söylenebilir.

1993 yılında çıkarılan Yerel Seçimler Yasası ile genel seçimlerden farklı olarak, 17 Ekim 1993 tarihinde yapılan yerel seçimlerde Estonya'da oturma iznine sahip olmayan topluluklara da oy kullanma hakkı verildi. Ayrıca yerel seçimlerde aday olabilmelerine de olanak tanındı. Bu uygulama ile Estonya, ülkesinde bulunan azınlıkları kendi sistemi içinde bütünleştirmeye çalışıyordu. Ancak bu yasal düzenlemeler üzerine, Rusya'nın da etkisiyle bazı kesimler durumu kendi lehlerine çevirmek için harekete geçtiler. Böylece Estonya vatandaşlığını elde edebilmek için Estonca dilindeki testlerde başarı gösteren Ruslar, Ekim ayındaki yerel seçimlere de aktif olarak katılma hakkını elde ettiler. Özellikle Rus Demokrasi Hareketi adıyla oluşturulan siyasi grubun, son yasal düzenlemelerin kendilerine tanıdığı imkanlar sayesinde çeşitli siyasi girişimlerde bulunarak öne çıktığı söylenebilir.

Rus Demokrasi Hareketi, Estonya siyasetinde ılımlı bir Rus politik gücünün oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla başbakan Edgar Savisaar tarafından destekleniyordu. Hareket, Estonya'nın kuzey doğusunda yoğun olarak bulunan Rus nüfusu teşvik etti. Özel olarak bölgedeki Rus nüfusun talepleriyle ilgilenmek üzere bir Temsilciler Meclisi oluşturulmasına karar verildi.¹²⁴ Bunun üzerine Rus nüfusunun yoğunlukta olduğu iki kasabada, Narva ve Sillamäe'de yerel seçimler öncesinde bir halk oylaması yapıldı. Her iki şehirde de yüksek oranlardaki katılımı (Narva'da yüzde 97, Sillamäe'de ise yüzde 98.6 oranında) Rus nüfusu temsil eden bir meclis oluşturulması için olumlu bir sonuç alındı.¹²⁵ Ancak Estonya Ulusal Mahkemesi referandum oylamasını, yasalara uygun olmadığı gerekçesiyle iptal

---

¹²³ Baltık ülkelerinde Vatandaşlık Yasaları ve konuyla ilgili hükümet politikaları üzerine ayrıntılı bilgi için bkz.: Lowell Barington, "The Domestic and International Consequences of Citizenship in the Soviet Successor States", **Europe-Asia Studies**, Temmuz 1995, C.47, No:5, s.731-763

¹²⁴ David Smith, **a.g.m.**, s.85

¹²⁵ İlgili dönemde Narva ve Sillamäe nüfusu ile ilgili olarak en son sayımda elde edilen resmi veriler için bkz.: Estonya İstatistik Ofisi, (Çevrimiçi) <http://www.stat.ee/26387>, 15 Nisan 2011

etti.¹²⁶ Çünkü bu girişim, herhangi bir resmiyetten yoksundu ve doğal olarak Rus nüfusun fazla olması nedeniyle Ruslar lehine bir netice alınmıştı. Rus nüfusu savunan ayrı bir meclis oluşturulması, devletin bütünlüğüne zarar verici nitelikte bir uygulamaydı.

Devletin kuruluşundan bu yana ilk kez 1993 yılında yapılan yerel seçimlerde başkent Talin'deki Belediye Meclisi seçimlerinde çoğunluğu ele geçiren Ruslar, gelecek parlamento seçimleri için de Estonlar aleyhine tehlike oluşturmaya başladılar.¹²⁷

Kendilerine tanınan seçme ve seçilme hakkıyla güçlenen Rus politik liderlerinin 1994 yılı itibariyle kendi siyasi partilerini kurmaya başladıkları görülür;

- '*Ob'edinennaia Narodnaia Partii Estonii*' (Estonya Birleşik Ulus Partisi),
- '*Vene Erakond Eestis*' (Estonya Rus Partisi) ve '*Eesti vene Rahva Partei*' (Eston-Rus Halkın Partisi),
- Bu iki parti, daha sonra Estonya'da yerleşik olan tüm insanlar için eşit hakları savunan '*Meie Kodu on Eestimaa*' (Evimiz Estonya Partisi) adıyla bir ittifak oluşturdular.¹²⁸ Ancak parti, 1995 yılındaki genel seçimlerde yüzde 5 barajını geçemeyerek hayal kırıklığı yaratacaktı.¹²⁹

Bağımsızlığın ilanının ardından savunma gücünde de bazı sorunlarla karşı karşıya kalan Estonya hükümeti, sivil polislerin bir çoğunun Rus olması dolayısıyla Eston halktan tepkiler alıyordu. Diğer yandan, 1991 yılından bu yana Baltık ülkelerinde bulunan Rus askerinin varlığı, Baltık ülkeleri ve Rusya arasındaki ilişkilerde önemli bir sorun oluşturmaya devam ediyordu.

---

¹²⁶ Ian Jeffries, **a.g.e.**, s.136

¹²⁷ David Smith, **a.g.m.**, s.90

¹²⁸ David Smith, **a.g.m.**, s.93

¹²⁹ 1995 ve 1999 yıllarında yapılan parlamento seçimlerinde Rus kökenli partilerin aldıkları oy oranları ile ilgili bilgi için bkz.: Richard Rose & Neil Munro, **Elections and Parties in New European Democracies**, CQ Press, United States of America, 2003, Tablo 10.3b, s.175-177

10 Temmuz 1994 tarihinde düzenlenen G7 zirvesinde Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in son kalan Rus askeri birliklerini geri çekme konusunda adım atmaması nedeniyle taraflar arasında tartışmalar başladı. Bölgedeki Rus askerinin varlığı, Rusya'nın lehine bir durumdu. Çünkü Rusya, politik çıkarları doğrultusunda hareket edebilmek için kendi askerinin bölgedeki varlığından yararlanabilecekti.

Nihayet Yeltsin ve Estonya Devlet Başkanı Lennart Meri arasında bir anlaşmaya varıldı. Bu anlaşma ile 31 Ağustos tarihinden önce Rus askeri birliklerinin ülke topraklarından geri çekileceği kesinlik kazandı.¹³⁰ Bu konuda AGİT'ten de destek alan Estonya, Sovyet hakimiyetinin sona ermesinden bu yana Estonya topraklarında kalan Rus askerlerinden arındırılmış oluyordu.¹³¹

Tablo 7: 1994 Yılı Nüfus Sayımına Göre Estonya Nüfusu (Yüzde Olarak)

<u>Etnik Gruplar</u>	<u>Nüfus Oranları</u>
Estonlar	64
Ruslar	29
Ukraynalılar	2.7
Belaruslular	1.6
Finliler	1.0

Kaynak: Ian Jeffries, *The Countries of the Former Soviet Union at the Turn of the Twenty-First Century: The Baltic and European States in Transition*, Published by Routledge, London, 2004 - Anatol Lieven, *The Baltic Revolution: Estonia, Latvia Lithuania and the Path to Independence*, 2.Basım, New Haven and London, 1994

¹³⁰ Ian Jeffries, *a.g.e.*, s.135

¹³¹ Jeremy W. Lamoreaux & David J. Galbreath, "The Baltic States as Small States: Negotiating the East by Engaging the West", *Journal of Baltic Studies*, C.39, No:1, Mart 2008, s. 8

Bir önceki nüfus sayımına göre, Estonya'da Rus nüfus oranının azaldığı görülmektedir. Bu durumda Rus askerlerinin ülkeden uzaklaştırılması ile Rus nüfusunun göreceli olarak azaldığını söyleyebiliriz.

1989 yılı nüfus sayımında yararlanılan bilgilerden farklı olarak, 1994 yılı itibariyle Estonya'da 3 bin Yahudi'nin ve 4 bine yakın Tatar'ın da bulunduğunu belirtmek gerekir.¹³² Ancak Ruslar haricinde diğer etnik gruplar açısından, ciddi oranlarda azınlık nüfusunun bulunmadığını görmekteyiz.

Ülkede bulunan azınlıkların Avrupa standartları çerçevesinde uyumlaştırılması için mevcut yasa yerine 1995 yılında yeniden bir Vatandaşlık Yasası yürürlüğe girdi. Bu yasa ile 2 yıllık sürekli oturma zorunluluğu, 5 yıla çıkarıldı. Bunun dışında vatandaşlığa geçirilme konusunda, önceki yasadaki farklı olarak Estonya'nın siyasal sistemi ve anayasası ile ilgili olarak detaylı bilgi tespit etme amacıyla çeşitli testler yapılması şartı kondu.¹³³ Böylece vatandaşlığa geçirilme konusundaki kısıtlar giderek zorlaştırılmış oluyordu. Estonca öğrenilmesinin yanı sıra Estonya Devleti ve yasal düzenlemeleri ile ilgili bilgilerin de öğrenilmesi zorunlu hale getirildi.

Azınlıklara bir yandan Kültürel Otonomi ve Seçim Yasaları ile birtakım haklar verilmekle birlikte, Rus azınlığın çıkarabileceği temel sorunlara karşılık bazı dönemlerde Rusya ile yakın ticari anlaşmalar yapılması yönünde de girişimler oldu. Bu politikanın bir anlamda ülkedeki Rus azınlığın yatıştırılması için Estonya-Rusya ilişkilerinin devamlılığını göstermek amacıyla uygulandığı söylenebilir. Ancak 1997-1999 yılları arasında başbakan olan Mart Siiman'ın görevde olduğu süre zarfında Rusya'da meydana gelen ekonomik kriz, Estonya'nın tarım ve gıda üreticilerini zor durumda bıraktı. Ayrıca Estonya endüstrisinin halen Doğu piyasalarına ve özellikle Rusya ile ticari ilişkilere dayandığını ortaya koydu. Bu durum öncelikle kırsal kesimin hükümete karşı tepkisine neden oldu. Siiman'ın Rusya başbakanı ile özel

---

¹³² Ian Jeffries, **a.g.e.**, s.131

¹³³ Ian Jeffries, **a.g.e.**, s.132

görüşmelerde bulunarak parlamentoyu, Rusya ile karşılıklı ticaret yapılması karşılığında ulusal sorunların çözümüne yönlendirmeye çalıştığı öne sürüldü.

Hükümette yaşanan sorunlar ve AB üyeliğine geçiş süreci, Estonya'yı azınlıklarla ilgili politikalarında daha dikkatli olmaya yöneltti. 1998 yılı itibariyle Estonya hükümeti, Eston olmayan etnik grupların toplumsal ayrımını en aza indirmek için bu grupların Eston toplumu içerisinde entegre olmasını sağlama çalışmalarını hızlandırdı.¹³⁴

3.2. Batı'nın Doğusu Olmak: Estonya'nın Batı'ya Yakınlaşması

Estonya'nın 20 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesinin ardından İzlanda, Estonya ile diplomatik ilişkilerini yenileyen ilk devlet oldu. Yine ilk olarak Rusya, 24 Ağustos tarihinde Estonya Cumhuriyeti'ni resmen tanıdı. Danimarka tüm Baltık ülkelerine büyükelçi tayin eden, İsveç ise Baltık ülkelerinde ilk elçiliklerini açan Batılı devletler oldular.

Amerika Birleşik Devletleri'nin de Estonya'yı tanımmasının ardından, 17 Eylül'de üç Baltık ülkesinin Birleşmiş Milletler'e kabulü ile Estonya'nın uluslararası organizasyonlara katılım sürecinin önü açılmış oldu. 14 Ekim tarihinde de Estonya ve Letonya'nın UNESCO'ya kabul edildiğini görmekteyiz. Böylece 1940 yılı öncesi diplomatik ilişkilerin onarılmaya ve aynı zamanda bu tarihsel geçmiş üzerine Estonya dış politikasının oluşturulamaya çalışıldığını ifade etmek gerekir.

Bir istisna olarak Japonya ve Rusya ile İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsız olan bazı ülkeler, Estonya'yı 1991 yılında doğan bir devlet olarak nitelendirdiler. Ancak diğer ülkeler 1940 yılı öncesinde olduğu gibi Estonya ile olan diplomatik ilişkilerini sürdürme kararı alarak Estonya'nın bağımsız bir devlet olarak

---

¹³⁴ Bağımsızlık sonrası Estonya Devleti'nin uyguladığı millileştirme politikası hakkında bilgi için bkz.: Eiki Berg, "Writing Post-Soviet Estonia onto the World Map", **Political Geography**, C.19, No:5, Haziran 2000, s.601-625

siyasi varlığını devam ettirmekte olduğunu savundular.¹³⁵

SSCB'nin dağılmasının ardından Estonya, egemen bir devlet vasfına ve bunu gerektiren özelliklere henüz sahip değildi. Uzun süren bir Sovyet hakimiyetinin ardından yeniden bağımsızlığına kavuşmuş bir devlet olarak öncelikle siyasi ve idari alanlarda çeşitli düzenlemeler yapması gerekiyordu. Bu anlamda Marju Lauristin ve Peter Vihalemm'e göre Estonya'da yaşanan geçiş süreci;

- 1991-1994 yılları Estonya'da temel kurumların ve yasal düzenlemelerin oluşturulduğu,
- 1994-1997 yılları ise ekonomik ve kültürel stabilizasyonun sağlandığı yıllar şeklinde ifade edilmektedir.¹³⁶

1990'lı yılların başında Avrupa Konseyi'ne ve AGİT'e üye olan Estonya, Moskova'dan giderek uzaklaşıyor ve Batı'ya yaklaşıyordu.¹³⁷ Bu anlamda temel hedef, Batı tarzı demokratik yapıların kısa sürede oluşturulmasıydı. NATO ve AB üyeliği ile uluslararası platforma entegre olabilmek için mücadele edilmeliydi. 1991 yılının güz aylarında Estonya Kurucu Meclisi, konuyla ilgili görüşmelerine başladı. Bu dönemde meclis üzerinde en büyük baskının, milliyetçi kesimden ziyade önceki komünistlerden geldiği görülmekteydi. Çünkü Estonya Yüksek Konseyi Başkanı Arnold Rüütel, NATO üyeliğine ve ulusal bir ordu oluşturulması fikrine karşıydı. Bu açıdan radikal milliyetçi gruplardan tepki topluyordu.¹³⁸

Milliyetçi kesim, Estonya Cumhuriyeti'nin bağımsız bir devletin tüm araçlarıyla var olması gerektiğini düşünüyordu. Bu nedenle ulusal ordunun en kısa zamanda oluşturulması gerekliydi. Ayrıca bu kesim, uluslararası güvenliğin sağlanması için NATO üyeliği konusunda da ısrar etmekteydi.

---

¹³⁵ Ivar Leimus (Ed.), **a.g.e.**, s..137

¹³⁶ Akt. Anu Realo, "Collectivism in an Individualist Culture: The Case of Estonia", **Trames - A Journal of the Humanities and Social Sciences**, C.2(54/47), No:1, 1998, s.33

¹³⁷ Jeremy W. Lamoreaux & David J. Galbreath, **a.g.m.**, s.9

¹³⁸ David Smith, **a.g.m.**, s.71

1993 yılı sonrasında hızla Doğu kaynaklı ekonomik ilişkilerden Batı'ya yönelik ekonomik ilişkilere geçildi.¹³⁹ Yeni bir ekonomik reform paketi oluşturulması için harekete geçildi. İç siyasette yerel yönetim birimlerinin, değişen ekonomi politikalarına uyum sağlamaları hedeflendi. Etkili ve yerinde bir kamu yönetimi anlayışı ile piyasa ekonomisine geçiş süreci uyumlaştırılmaya çalışıldı.¹⁴⁰

3.2.1. Batı Tipi Demokrasilere Geçiş Süreci

SSCB'nin çöküşünün ardından pek çok Sovyet ülkesi komünizmi terk etmişti. Ancak yalnızca Estonya, Letonya ve Litvanya'nın içinde bulunduğu eski Sovyet ülkeleri özgürlükler yoluyla liberal demokrasiye geçişi savunmaktaydı.¹⁴¹ Otoriter rejimden demokrasiye geçiş pek çok açıdan kurumsallaşmayı, çok partili siyasal hayatı ve partilerin sağlamlaştırılmasını temsil etmekteydi. Claus Offe'nin de belirttiği gibi post komünist Avrupa, gerçekte üçlü bir geçiş sürecine sahne olmaktaydı, bu süreç yalnızca demokratikleşmeyi değil devlet müdahalesi ile birlikte piyasalaştırmayı ve toptan ekonomik dönüşümü içermekteydi.¹⁴² Otoriter rejimden demokrasiye geçiş sürecinde Estonya, son aşamada demokratik seçimlerle, anayasalarla, sansürlü medya ve benzeri araçlarla Batı demokrasilerine ait kurumları ülkesinde yerleştirmeyi hedefliyordu.

İlk genel seçimler öncesi doğrudan ve gizli oylama ile seçilecek bir devlet başkanlığı ve meclis hükümeti sistemini getiren yeni anayasa, 28 Haziran 1992 tarihinde Estonya Meclisi'nde kabul edildi. Karma seçim yöntemi ile yarı seçmenler tarafından, yarı oransal olarak vekillerden oluşturulan bir sistem yürürlüğe kondu. Yeni seçim sistemi, geniş seçmen tabakalarının oluşumunu cesaretlendirecek ve Eylül 1992 seçimlerinde rekabet ortamının doğmasını sağlayacaktı.

---

¹³⁹ Garri Raagma, "Shifts in Regional Development of Estonia During the Transition", **European Planning Studies**, 1996, C.4, No:6, s.690

¹⁴⁰ Estonya'da bağımsızlık sonrası serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde uygulanan ekonomi politikalarında yerel yönetim birimlerinin rolü üzerine bkz.: Kristiina Tonnisson & John Wilson, "Best Value in Transitional Countries", **Public Management Review**, Mart 2007, C.9, No:1, s.87-106

¹⁴¹ Lena Surzhko-Harned, **a.g.m.**, s.632

¹⁴² Akt. Algis Krupavicius, **a.g.m.**, s.122

Estonya örneğinde Batı tarzı demokrasilere geçiş, ilk aşamada demokratik bir parlamento seçimlerinin gerçekleştirilmesi ile mümkün olabilirdi. Böylece her kesimden etnik unsurlar bir araya gelebilecek ve siyasi taleplerini Estonya parlamentosunda dile getirebilecekti.

3.2.2. Bağımsızlık Sonrası İlk Parlamento Seçimleri

Bağımsızlığın ilanının ardından ilk genel seçimlerin, 20 Eylül 1992 tarihinde yapılmasına karar verildi. Aynı zamanda çok partili bir genel seçim sürecinin yaşandığı bu olay, bağımsız bir devlet olarak Estonya'nın ilerleyen süreçteki siyasi rotasını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan demokratikleşme bağlamında Estonya'da yaşanan siyasi gelişmelerde göz önünde bulundurulması gereken hususlar, parlamentoda yer alan taraflar ve parlamentonun geçiş sürecindeki politikalarıdır.

Seçim sistemi, geçiş sonrası politikaların en kritik enstrümanlarından biri olması dolayısıyla önemliydi. Estonya, seçim sistemini yenileyerek devredilebilir tek oy yönteminin uygulanmasını kaldırdı. 1992 yılındaki Seçim Yasası ile devredilebilir tek oy hakkı yerine oransal temsil ya da diğer adıyla nispi temsil sistemi getirildi ve çok partili bir döneme geçiş sağlandı.¹⁴³ Böylece parlamento seçimlerinde kişisel faktörler seçilebilmek için giderek önemli bir koşul haline geldi. Bağımsız olarak aday olabilmenin önü açıldı.

Herhangi bir seçim bölgesinde bağımsız bir adayın otomatik olarak parlamento seçilebilmesi için belirli bir kota kondu. Bu kotanın dışında kalan sandalyeler ise, her bir parti veya koalisyon grubu için kullanılan toplam oy sayısı oranına göre belirlendi. Herhangi bir siyasi partinin ulusal çapta yüzde 5'ten fazla bir oy alması koşulu ile o bölgedeki seçmenler, yerel seçmen kotası oranında bölüştürüldü. Bu düzenleme, parlamentonun gereksiz yere parçalanmasının önüne

---

¹⁴³ *Devredilebilir Tek Oy Hakkı* için bkz.: (Çevrimiçi) <http://www.votethevote.com/index.html>, 10 Nisan 2011; Ayrıca *Nispi Temsil Sistemi* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: (Çevrimiçi), <http://www.anayasa.gen.tr/secimler.htm>, 15 Nisan 2011

geçmeyi hedefliyordu. Ayrıca görece küçük partilerin parlamentoya girebilme şansını elde etmesi için fırsat verilmiş oldu.

Estonya Cumhuriyeti'nin ilk parlamento seçimleri renkli bir ortamda gerçekleşti. 1992 Eylül'ündeki genel seçimlere katılım oranı yüzde 67.84'tü. Katılım oranının düşük olması, seçmenlerin siyasi partilerin özellikleri hakkında fikir sahibi olmamaları ya da yeni düzene karşı çekimser kalmaları ile açıklanabilir.

Yapılan araştırmalara göre, ilgili dönemde Estonya nüfusunun yalnızca yüzde 13'ü belirli bir partiye bilinçli olarak destek verirken, Avrupa Birliği'nde bu oran ortalama olarak yüzde 56'ya karşılık geliyordu.¹⁴⁴

Parlamento seçimlerinde partilerin büyük bir çoğunluğu, başka partilerle ya da çeşitli organizasyonlarla koalisyon kurarak seçimlere katılırken, yalnızca *Estonya Ulusal Bağımsızlık Partisi* ve *Eesti Ettevõtjate Erakond* (Girişimciler Partisi) kendi parti adları altında seçimlere katıldılar.

Diğer partiler arasında oluşturulan koalisyon grupları ise şöyleydi;

- *Pro Patria* diğer adıyla *Isamaa* (Anavatan Birliği); *Eesti Kristlik-Demokraatlik Liit* (Hıristiyan Demokrat Birliği), *Eesti Kristlik-Demokraatlik Erakond* (Hıristiyan Demokrat Parti), *Eesti Konservativne Rahvaerakond* (Muhafazakar Halk Partisi), *Eesti Liberaaldemokraatlik Liit* (Liberal Demokrasi Birliği) ve *Eesti Vabariiklaste* (Estonya Cumhuriyetçi Koalisyon Partisi) olmak üzere beş partinin bir araya gelerek oluşturduğu ittifak,
- *Kindel Kodu* (Güvenli Ev); *Eesti Koonderakond* (Koalisyon Partisi) ve *Maarahva Ühendus* (Kırsal Parti),
- *Rahvarinne* (Halk Cephesi); *Eesti Keskerakond* (Merkez Parti) ve 3 organizasyon,

---

¹⁴⁴ David Smith, **a.g.m.**, s.80

- *Moodukad (İlimliler)*; *Sotsiaaldemokraatlik Erakond* (Sosyal Demokrat Parti) ve *Eesti Maa-Keskerakond* (Estonya Kırsal Merkez Partisi),
- *Sõltumatud Kuningriiklased (Kraliyetçiler)*; Kraliyetçi Parti ve 1 organizasyon,
- *Eesti Kodanik (Estonya Vatandaşları)*; *Eesti Vabariigi Partei* (Estonya Cumhuriyet Partisi) ve 1 organizasyon,
- *Eesti Rohalised (Yeşiller)*; Estonya Yeşilleri Partisi ve 4 organizasyon ile bir araya geldiler.¹⁴⁵

---

¹⁴⁵ Rein Toomla, “Political Parties in Estonia”, **Political Parties in Post-Soviet Space; Russia, Belarus, Ukraine, Moldova and the Baltics**, Anatoly Kulik & Susanna Pshizova (Ed.), United States of America, 2005, s.146

Tablo 8: 20 Eylül 1992 Tarihli İlk Parlamento Seçimleri

<u>Meclis'te Yer Alan Siyasi Partiler</u>	<u>Partilerin Elde Ettikleri Sandalye Sayıları</u>
Anavatan Birliği	29
Güvenli Ev	17
Estonya Merkez Partisi	15
İlmhilar	12
Estonya Ulusal Bağımsızlık Partisi	10
Estonya Vatandaşları (diğer adıyla; Daha İyi Bir Estonya Partisi)	8
Kraliyetçiler	8
Yeşiller	1
Girişimciler	1
Toplam Parti Sayısı	Toplam Sandalye Sayısı
9	101

Kaynak: Estonya Cumhuriyeti Ulusal Seçim Komisyonu resmi internet sitesi (Çevrimiçi) <http://www.vvk.ee/index.php?id=11524>, 15 Nisan 2011

Seçimlere katılan *Pollumeste Kogu* (Çiftçi Birliği), *Eesti Pensionaride Liit* (Estonya Emekliler Cemiyeti), *Vasakvoimalu* (Sol Alternatif Partisi) ve *Õigusvastaselt Represseeritute Rahvuslik Erakond* (Ezilmişlerin Partisi) gibi partiler ile bağımsız adaylar ise yüzde 5 barajını geçemeyerek parlamento temsilcilerini gönderemediler.¹⁴⁶

¹⁴⁶ 1992 Parlamento Seçimleri hakkında sayısal bilgiler için Essex Üniversitesi Ekonomik ve Sosyal

Parlamento seçimlerinde yarışan siyasi partilerin temel özelliklerine kısaca göz atacak olursak;

En fazla oyu alan Anavatan Birliği ittifakının oy tabanını şehir bölgesi oluşturuyordu. Yukarıda da belirtildiği üzere parti, 1992 seçimlerine beşli bir ittifak kurarak girdi. Öte yandan Estonya Ulusal Bağımsızlık Partisi ise düşük gelirli kesim tarafından destekleniyordu. Şehirli seçmenin oyunu verdiği ikinci büyük parti ise İlimliler grubunun koalisyonuydu. Bu partiler, 1991 yılının sonlarında vatandaşlık problemi ile ilgili anlaşmazlıkları nedeniyle Halk Cephesi'nden bölünmüş partilerdi.

Merkez parti olan Halk Cephesi'ne yönelik milliyetçi saldırılar, yalnızca sol kanattan değil, bağımsızlık hareketinin eski reformcu komünist kanadını oluşturan Güvenli Ev grubundan da geldi. Bu siyasi hareket, toplumsal desteğini yaşlı ve yoksul kırsal nüfustan almaktaydı. Toplumun bu kesiminin emekli maaşları ve ücretler konusunda çeşitli talepleri vardı. Mevcut ekonomik düzenden memnun olmadıkları için Güvenli Ev grubunu desteklemekteydiler.

Vietnam gazisi olan Eston-Amerikan Jüri Toomepuu'nun önderlik ettiği Estonya Vatandaşları ise parlamentoda 8 sandalye elde edebildi. 1992 anayasasını 1938 anayasası ile değiştirmeyi amaçlayan parti, monarşi yönetimini savunmaktaydı.

İsveç prensliği altında monarşist bir yönetim modelini öngören Kraliyetçi Parti ise Kalle Kulbok liderliğinde Estonya Vatandaşları ile aynı sayıda sandalye elde ederek parlamentoya girmeyi başardı. Her iki grup da temel siyasi partilerin etkilerini yitirmeleri ve ekonomik darboğaz nedeniyle zayıflayan yönetime karşı protesto oyları ile güç kazanmış partilerdi.¹⁴⁷

Seçimler sonucunda Anavatan Birliği, İlimliler ve Estonya Ulusal Bağımsızlık Partisi bir araya gelerek Anavatan Birliği lideri Mart Laar başkanlığında bir koalisyon hükümeti kurdular. Oluşum, çok sayıda partili olmayan uzmanları,

---

Araştırmalar Konseyi resmi internet sitesi bkz.: (Çevrimiçi)
<http://www2.essex.ac.uk/elect/database/indexElections.asp?country=ESTONIA&election=ee92> ,
15 Nisan 2011

¹⁴⁷ David Smith, **a.g.m.**, s.81-82

teknokratları ve üç Estonyalı göçmeni içermekteydi. Bu anlamda karma ve çok sesli bir parlamento kurulduğunu söylemek mümkündür.

1992 yılında Estonya’da ve 1993 yılında Letonya’da yapılan ilk çok partili seçimler, benzer özellikler gösteriyordu. Litvanya’da (1992) ise durum biraz daha farklıydı. Litvanya, rekabetçiliği desteklediği için daha fazla sayıda parti grubuna sahipti. Bu sayı ilk çok partili seçimlerde Estonya’da 9, Letonya’da 8 iken Litvanya’da ise 13’tü.¹⁴⁸

Estonya’da 1992 anayasası, 1992 parlamento seçimlerine özel kurallar getirerek uygulanmış bir anayasaydı. Bu nedenle parlamento seçimleri ile eş zamanlı olarak devlet başkanlığı seçimlerinin de yapılması kararlaştırıldı. Anayasada konuya ilişkin getirilen yeni düzenlemeye göre, devlet başkanının parlamentonun 3’te 2 çoğunluğu ile seçilmesi ve ilk aşamada çoğunluk sağlanamadığı takdirde, ikinci aşama için farklı adayların da devlet başkanlığı için aday olabileceği şeklinde bir uygulama yürürlüğe kondu. İkinci aşamada da bir sonuç alınamadığı takdirde en yüksek oyu alan iki aday arasından bir seçim yapılması kararlaştırıldı.¹⁴⁹

20 Eylül 1992 tarihinde 4 yıllık bir süre için göreve gelecek ilk devlet başkanlığı seçimleri yapıldı. Seçimlerde dört aday bulunmaktaydı. Adaylardan biri, yalnızca Güvenli Ev Partisi’nin desteklediği ve komünist geçmişi nedeniyle sürekli eleştirilen Arnold Rüütel; ikinci aday, Anavatan Birliği’nin önerisi ile eski Dışişleri Bakanı ve sonrasında Finlandiya Büyükelçisi olan Lennart Meri; üçüncü aday, Halk Cephesi’nin önerisi ile Estonya-Kanada kökenli bir akademisyen olan Rein Taagepera ve son aday da Estonya Bağımsızlık Partisi’nin önerisi ile aday olan Lagle Parek’ti.

Özellikle son üç ay adayın birbirlerinden çok Rüütel’e karşı bir cephe almış olduğu başkanlık seçimlerinde Rüütel yüzde 42.2, Meri yüzde 29.8, Taagepera yüzde

---

¹⁴⁸ Algis Krupavicius, **a.g.m.**, Tablo 7.3, s.128

¹⁴⁹ Devlet Başkanlığı seçimi ile ilgili ayrıntılı yasal düzenlemeler için bkz.: (Çevrimiçi) <http://www.vvk.ee/index.php?id=11562>, 15 Nisan 2011

23.7 ve Parek yüzde 4.3'lik oy aldılar.¹⁵⁰ Ancak adaylardan hiçbiri oyların salt çoğunluğunu elde edemedi. Bunun üzere meclis, en fazla oyu alan ilk aday Arnold Rüütel yerine, ikinci en fazla oyu alan Lennart Meri'yi göreve getirmeyi uygun buldu.¹⁵¹ Bu seçimde Rüütel'in komünist geçmişinin etkisinin olduğu söylenebilir.

Demokratik kriterlere uygun olarak yapılan parlamento ve devlet başkanlığı seçimlerinin ardından Avrupa Konseyi üyeliği, Avrupa Birliği ile birleşme anlaşması imzalanması, NATO ile ittifak sağlanması gibi konularda girişimlerde bulunuldu. Bu anlamda Mart Laar'ın Anavatan Birliği Partisi, rakiplerine göre daha modern bir imaj sergiledi ve böylece Batılı gözlemciler tarafından komünist bürokrasiden tüm bağlarını koparan bir parti olarak değerlendirildi.¹⁵²

Genel olarak tüm partiler, ekonomik açıdan reform yapılması gerektiğini savunuyordu. Bu nedenle öncelikle Sovyet döneminde kullanılan *ruble* terk edilerek Estonya'nın milli para birimi olan *kron* yürürlüğe kondu. Benzer süreci Letonya ve Litvanya da izleyerek ekonomik alanda öncelik verdikleri bu açılımı gerçekleştirdiler.¹⁵³

Estonya'da merkez solda bulunan siyasi partiler, AB ile yavaşlayan bir gelişme süreci, Rusya ile yakın ilişkiler akabinde daha güçlü sosyal güvenceler vererek kapitalizme geçişi vurgulamaktaydılar.

1993 yılında yapılan yerel seçimlerin ardından başbakan Mart Laar, Estonya'nın ekonomik reformlara ve Avrupa ile entegrasyon politikalarına devam etmesi gerektiğini savunuyordu. Aksi halde Estonya, bir gün kendisini -eski Sovyet ülkeleri gibi- BDT'nin bir üyesi olarak bulabilirdi. Laar'ın bu söylemi, koalisyon grubu tarafından eleştirildi. Estonya Koalisyon Partisi lideri Tiit Vähi, Batı ile entegrasyon sürecinin devam etmesini, diğer yandan BDT ile de yakın ilişkiler

---

¹⁵⁰ Richard Rose & Neil Munro, **a.g.e.**, Tablo 10-2, s.173

¹⁵¹ Mikko Lagerpetz & Aire Trummal, "The Present State of the Non-Profit Sector in Estonia", **Non-Profit Sector and The Consolidation of Democracy; Studies on the Development of Civil Society in Estonia**, Mikko Lagerpetz, Aire Trummal, Rein Ruutsoo, Erle Rikmann (Ed.), The Baltic American Partnership Program, Avatud Eesti Fond, 2004, s.168

¹⁵² David Smith, **a.g.m.**, s.83-84

¹⁵³ Anatol Lieven, **a.g.e.**, s.282-283

yürütülmesi gerektiğini savunuyordu.¹⁵⁴ Çünkü uluslararası organizasyonlara üyelik ve Batı ile yakınlaşma, Rusya'nın temel bir dış faktör olmasına neden olmaktaydı.¹⁵⁵ Bu nedenle Rusya ve Rusya'nın önemli bir ağırlığının olduğu BDT ile diplomatik ilişkiler sürdürülmeliydi.

Başbakan Mart Laar, AB ile serbest bir ticaret anlaşması imzalamayı başardı ve ekonomik açıdan kalkınmayı hedefleyen hükümet programları düzenledi. Ancak her şeye rağmen ekonomik sorunların devam etmesi üzerine siyasi istikrar bozuldu.¹⁵⁶

Parlamentoda siyasi gruplaşmaların ve partilerin kendi içlerinde bölünmelerinin artması sonucu, siyasi partilerle ilgili bazı düzenlemeler yapılmasına karar verildi. Bunun üzerine Mayıs 1994 tarihinde Partiler Kanunu'nda bazı değişiklikler yapıldı ve siyasi partilerin minimum bin kişiden oluşturulması şartı getirildi. Ancak bunun 1998 yılına kadar uygulandığını söylemek yanlış olacaktır.¹⁵⁷

Estonya'da 1992 yılında düzenlenen parlamento seçimlerinde herkes yarışabiliyorken, 1994 yılında yenilenen Seçim Kanunu ile 1995 yılı sonrasında sadece partilere ve bireysel adaylara bu hak verildi. Yaklaşık 5 bin oy seçilebilmek için yeterli bir sayı olarak kabul edildi. Ancak bu durum yalnızca bireysel olarak adaylığını koyanlar için olasılık dahilindeydi. Böylece diğer organizasyonların seçimlere katılımı yasaklandı. Sadece siyasi partilerin kendi içlerinde, birbirleriyle seçim koalisyonları oluşturmalarına izin verildi

Sovyet sonrası dönemde genel olarak post komünist partiler, partileşmeye karşı bir duruş sergileyen, sorumluluk ve hesap verebilme yeteneğinden yoksun, zayıf tabanlı ve istikrarsız partiler olarak gözlemlenmektedir. Yeni parti yasası ile Aralık 1994 tarihinden itibaren kurulacak olan partilerin bu yasaya göre

---

¹⁵⁴ David Smith, **a.g.m.**, s.90

¹⁵⁵ Pami Aalto, **Constructing Post-Soviet Geopolitics in Estonia**, Routledge, 2003, s.24

¹⁵⁶ AB ile müzakerelerle başladığı dönemde Estonya'nın gayrisafi yurt içi hasılası, AB ortalamasının sadece yüzde 28'i idi. Bkz. **David Smith**, "The Devil and the Deep Blue Sea: European Integration, National Identity and Foreign Policy in Post-Communist Estonia", **Journal of Communist Studies and Transition Politics**, C.19, No:3, 2003, s. 173

¹⁵⁷ Ian Jeffries, **a.g.e.**, s.136

şekillendirilmesine çalışıldı.¹⁵⁸ Ayrıca 1992-1999 arası dönemde zayıf hükümet yapısı ve kırılğan koalisyenların önüne geçilmesi amaçlandı.¹⁵⁹ Siyasi partilerde üyelik sayısının bin kişi olarak belirlenmesi, 1995 yılında 30 olan kayıtlı parti sayısının 1999 yılında 16'ya düşmesini sağladı.¹⁶⁰

3.3. AB ve NATO Üyeliği

1995 yılı Kasım ayında AB üyeliği için resmen başvuru yapıldı. Avrupa Komisyonu'nun talepleri doğrultusunda kurumsal ve yasal düzenlemelerin yapılması için harekete geçildi.¹⁶¹ AB ve NATO ile entegrasyon sürecinde ilerlemeyi ve dengeli bir bütçe yürütmeyi hedefleyen hükümet politikaları uygulamaya kondu. Diğer yandan Rusya ile yakın ilişkiler yürütülüyor, azınlıkların sosyal güvenceleri konusunda da düzenlemeler yapıyordu.

1997 yılında başbakanlık görevine gelen Mart Siiman, yeni bir ekonomi politikası geliştirmek ve AB üyeliği sürecini hızlandırmak amacıyla harekete geçti.¹⁶² Reform yanlılarından da destek alan Siiman, AB ile uyum çerçevesinde acil olarak uyumlaştırılması gereken alanları belirleyerek bu alanların iyileştirilmesi yoluna gitti.¹⁶³

AB'den teknik ve maddi destek alarak devlet kurumlarını güçlendiren Estonya, AB'nin gerekliliklerini yerine getirmeye çalışıyordu. Özellikle ülke sınırlarının güvenliği ve vize gereklilikleri (Schengen Anlaşması çerçevesinde) gibi

¹⁵⁸ Mayıs 1994 tarihinde yürürlüğe giren Parti Yasası ile ilgili getirilen düzenlemeler hakkında bilgi için bkz.: Rein Toomla, **a.g.m.**, s.137-138

¹⁵⁹ 1992,1995 ve 1999 yılı parlamento seçimleri ve partilerle ilgili yasal düzenlemeler hakkında bilgi için bkz.: Adrian Karatnycky & Alexander Motyl & Aili Piano (Ed.), **Nations in Transit 1999-2000: Civil Society, Democracy and Markets in East Central Europe and the Newly Independent States**, 2001, s.245-247

¹⁶⁰ David Smith, **a.g.m.**, s.105

¹⁶¹ Barbara Nunberg, **Ready for Europe: Public Administration Reform and European Union Accession in Central and Eastern Europe**, Europe and Central Asia Poverty Reduction and Economic Management Series, World Bank Technical Paper No.466, Mayıs 2000, s.172

¹⁶² Estonya, Letonya, Litvanya ve ayrıca BDT'nin 1990-1998 yılları arasındaki yurtiçi hasıllarına ilişkin sayısal bilgi için bkz.: Zenonas Norkus, "Why did Estonia Perform Best? The North-South Gap in the Post-Socialist Economic Transition of the Baltic States", **Journal of Baltic Studies**, C.38, No:1, Mart 2007, s.22

¹⁶³ David Smith, **a.g.m.**, s.101

alanlarda yapılan düzenlemeler, Rusya ile ticari ilişkilerin olumsuz yönde etkilenmesine neden oldu. Çünkü bu durum AB'nin, Baltık ülkelerinin ticari partneri konumuna gelmesine yardımcı olmuştu.

BDT ile olan dış ticaret oranları giderek düştü. Benzer şekilde Letonya ve Litvanya'da da BDT'nin dış ticaretteki payının giderek düştüğünü, öte yandan AB ile olan dış ticaretinin ise giderek arttığını görmekteyiz.¹⁶⁴ BDT'nin kurucu unsuru olan Rusya ile olan ticari ilişkilerin olumsuz etkilenmesinin diğer bir sebebi de buydu. Estonya, Rusya ile yalnızca güvenlik ve enerji alanlarındaki ilişkilerini sürdürmek durumundaydı. Çünkü Rusya'dan petrol ve doğal gaz ithal ediliyordu. Yine de Baltık ülkeleri arasında Rusya'nın enerji kaynaklarına en az bağımlı olan ülkenin Estonya olduğunu belirtmek gerekir.¹⁶⁵

NATO ve AB'nin temel politikası, kapılarını eski komünist ülkelere açarak Batı'nın ekonomik ve politik değerlerinin bu ülkeler tarafından da kabul edilmesini sağlamaktı. Böylece NATO ve AB'nin etkinlik alanları genişletilmiş olacaktı. Yeni bir dünya düzeni yaratmaya çalışan AB ülkeleri, savunma alanlarını korumak için stratejik bölgelerde bulunan ülkeleri bazı yaptırımlara tabi tutuyordu. Üyelik için başvuran ülkeler, Kopenhag kriterleri çerçevesinde belirlenen bazı aşamalardan geçmek durumundaydı.

AB üyeliği için belirlenen temel kriterler, üç başlık altında toplanıyordu:

- * “ Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık haklarına saygı gösterilmesini ve bu hakların korunmasını güvence altına alan kurumlar,
- * İşleyen serbest bir piyasa ekonomisi ile AB içindeki rekabetçi baskılara ve diğer serbest piyasa güçlerine dayanabilme kapasitesi,

---

¹⁶⁴ Pami Aalto, **a.g.e.**, Tablo 6.1, s.150

¹⁶⁵ Andrew C. Winner, “The Baltic States: Heading West”, **The Washington Quarterly**, C.25, No:1, 2002, s. 214

* Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin hedeflerine bağlı kalmak üzere üyelik için gerekli yükümlülükleri yerine getirebilme kabiliyeti.”¹⁶⁶

Bu kriterler, Estonya’da demokratikleşme için azınlık haklarının güvence altına alınması ve serbest piyasa ekonomisine geçiş gibi temel sorun alanlarına yönelikti.¹⁶⁷

NATO, Baltık ülkelerini ilk aşamada eski Sovyet ülkeleri olarak, ikinci aşamada ise kendi milli kimliklerine sahip bağımsız devletler olarak değerlendiriyordu. Yani NATO açısından öncelikle dikkate alınan bu ülkelerin Sovyet ardılı ülkeler olmalarıydı.¹⁶⁸ Bu durum komünizm sonrası Estonya’nın yönetim anlayışından, ekonomi anlayışına kadar birçok alanda kritik bir ülke konumunda olduğunu gösteriyordu.

SSCB’nin ardından Baltık bölgesi, Rusya ile Avrupa arasında bir coğrafyada sıkışıp kalmıştı. NATO’nun Rusya coğrafyasına doğru genişlemesi, Rusya’nın tepkisine neden olabiliirdi.¹⁶⁹ Bu nedenle Rusya tehdidi ile karşı karşıya kalma endişesi duyan NATO üyesi devletler, Baltık ülkelerinin teşkilata üyeliği konusunda çekinceliydiler. Öte yandan eski Sovyet ülkelerinin NATO’ya alınması, Rusya’yı rahatsız etmek için yeterli bir sebepti. Çünkü doğuya doğru büyüyen teşkilat, savunma alanını giderek genişletmekte ve Rusya aleyhine ilerlemekteydi. Bir anlamda Rusya, NATO’ya karşı güç kaybetmiş oluyordu. Çünkü Estonya’nın da NATO’ya dahil olmasıyla Rusya, biraz daha Avrupa coğrafyasından uzaklaştırılmış ve ötelenmişti.

2002 yılında Prag’ta toplanan NATO üyesi ülkeler, Estonya, Letonya ve Litvanya’nın teşkilata katılımını onayladılar. Baltık ülkeleri, teşkilat ile katılım

---

¹⁶⁶ Desmond Dinan, **Avrupa Birliği Tarihi**, Hale Akay (Çev.), Kitap Yayınevi, 2.Baskı, İstanbul, Mart 2009, s.8

¹⁶⁷ David Smith, “The Devil and the Deep Blue Sea: European Integration, National Identity and Foreign Policy in Post-Communist Estonia”, **a.g.m.**, s.158

¹⁶⁸ Andrew C.Winner, **a.g.m.**, s.207

¹⁶⁹ Margot Light, “In Search of an Identity: Russian Policy and the End of Ideology”, **Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies**, Rick Fawn (Ed.), Frank Cass Publishers, 2004, s.50

müzakerelerine başlanması için davet edildi.¹⁷⁰ Diğer yandan aynı yıl Kopenhag'ta toplanan Avrupa Konseyi, Baltık ülkeleri ile görüşmelerini sonuçlandırarak bu devletlerin 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB'ye üyeliğini resmen kabul etti.¹⁷¹

2004 yılında NATO ve AB'ye girmeyi başaran Estonya ve diğer Baltık ülkeleri, uluslararası alanda önemli bir adım attılar. Bu üyelikler, Baltık ülkelerinin tümünün Rusya ile karşı karşıya kalma pahasına, post-Sovyet bölgede jeopolitik liderliği ele geçirmelerini sağladı. AB ve NATO açısından Baltık ülkeleri, farklı kapasite ve büyüklüklerdeki siyasi ve coğrafi yapıları, ayrıca farklı ideolojileri barındırması nedeniyle stratejik bir öneme sahipti.

Hem potansiyel bir işbirliği hem de Rusya'ya karşı rekabetçi bir ortam oluşturulması, Baltık ülkelerinin stratejik konumunu korumalarını sağlıyordu. Bu durum, nüfus yapısı ve coğrafi yapısı açısından küçük ülkelerin de buldukları bölgeyi etkileyebileceğinin bir örneğidir. Baldur Thorhallsson'un da küçük devlet teorisinde belirttiği gibi, bu ülkeler büyüklükleri ya da nüfuslarının fazlalığı ile değil, hareket kapasiteleri ve güçlü uluslararası organizasyonlara üyelikleri ile buldukları bölgeleri etkilemeyi başarmışlardır.¹⁷²

---

¹⁷⁰ Estonya Başbakanı Siim Kallas'ın Prag Zirvesindeki konuşması için bkz.: (Çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_19617.htm?selectedLocale=en, 15 Nisan 2011

¹⁷¹ Nicholas Moussis, **Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi**, Ahmet Fethi (Çev.), Mega Press, İstanbul, 2004, s.553

¹⁷² Akt. Jeremy W. Lamoreaux & David J. Galbreath, **a.g.m.**, s.11

SONUÇ

Baltık ülkeleri tarih boyunca birçok devletin hakimiyeti altında kalarak farklı kültürlerle ev sahipliği yaptı. Egemen gücün sık sık el değiştirdiği Estonya topraklarında, özellikle Alman ve Rus unsuru etkili oldu. 19. yüzyıl içerisinde dönem dönem bu unsurların hakimiyet alanlarını güçlendirmesi sonucu Eston halkı arasında bağımsızlık ve yurtseverlik fikirlerinin temelleri atılmış oldu.

Estonya'da milli hareketin faaliyete başladığı dönemde bütün Estonlar, Çarlık Rusya'sının sınırları içerisinde bulunmaktaydı. Bu topraklar idari açıdan çeşitli bölgelere ayrılmıştı. Bölünmüş yönetim yapısı, milli hareketin politik bir tarih geleneğiyle bağlantı kuramamasına ve bu nedenle aktif şekilde yürütülememesine yol açtı. Siyasi tercihler, toplumun tümünü kapsayacak şekilde kolektif bir harekete dönüşemedi. Bu nedenle Eston nüfusun siyasi taleplerinin tümü bağımsızlığın kazanılması yönünde olmadı, aksine önemli bir kısmı Rusya İmparatorluğu'na bağlı bir eyalet olarak mevcut rejimin devam etmesini savundu.

Çarlık rejimi ve SSCB döneminde yaşanan Ruslaştırma süreci, Rus nüfusunun Estonya topraklarındaki etkinliğinin giderek artmasına neden oldu. Etnik Eston nüfusu, 1944 yılı itibariyle neredeyse azınlık durumuna düştü. Estonya İstatistik Ofisi ve diğer kaynaklardan elde edilen nüfus sayımlarının da bu gerçeği yansıttığını belirtmek gerekir. 1897 ve 1994 yılları arasında yüzde 90'dan yüzde 60'a düşen etnik Eston nüfusuna karşılık, yüzde 5'ten yüzde 30'a çıkan bir Rus nüfusunun varlığından söz etmek mümkündür.

Etnik çeşitlilik ve politik tarih geleneğinin elverdiği ölçüde Estonya, bağımsızlık hayalini gerçekleştirebilmek için mücadele etti. Bu nedenle ilk kez bağımsızlığın ilan edildiği 1918 yılı, 1991 yılında bağımsızlığın yeniden ilan edilmesine önemli bir referans oluşturur. Bu bağlamda Baltık ülkeleri, diğer Sovyet ardılı ülkelerden farklı özellikler gösterir.

Temel farklılıklarından en önemlisi, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın 1920'li yıllarda da bağımsızlık mücadelesi içerisine girmesi ve bunu başarmasıdır.

Bu bağımsızlık sürecinde yapılan yasal düzenlemeler, 1980'li yıllardaki bağımsızlık sürecinin de temelini oluşturdu. Bu nedenle Baltık ülkeleri, komünizm sonrası oluşan süreçte eski milli amblemlerini ve milli marşlarını gün yüzüne çıkaracak, diğer post Sovyet ülkeleri gibi yeni bir arayış içerisine girmeyecekti.

1988 yılında yoğun şekilde başlayan demokratikleşme girişimleri, reform yanlılarının desteği ile güçlendi. Önce Estonya'da, daha sonra ise diğer Baltık ülkelerinde AB normlarının benimsenmesi, sansürün kaldırılması ve serbest piyasa ekonomisinin oluşturulması gibi alanlarda gelişmeler görüldü.

Estonya'nın ilk kitlesel muhalefet hareketi olarak nitelendirebileceğimiz Halk Cephesi hareketinin kurumsallaşması ve geçiş sürecinin başlangıcını oluşturan Estonya Yüksek Sovyet Meclisi seçimlerinde elde edilen başarı, bağımsızlık yanlılarının güç kazanmalarını sağladı. Bu nedenle 1991 yılına gelindiğinde Estonya'daki milliyetçi hareketler, diğer cumhuriyetlerden farklı bir uyanışı simgeliyordu. Ancak bu süreçte Estonya'daki oluşumları destekleyen bir siyasi ortamın varlığı da bağımsızlık taleplerinin dile getirilmesinde önemli bir etkendi. Bu nedenle ayrılıkçı taleplerden ziyade SSCB merkez yönetiminin zayıflaması, Baltık ülkelerinin bağımsızlıklarına kavuşmalarına yardımcı oldu. Böylece bağımsız bir Estonya Devleti'nin kurulabilmesi için uygun ortam oluştu.

Otoriter rejimden temsili demokrasiye geçiş sürecinde 1992 yılında yapılan ilk çok partili seçimler, Estonya'da yer alan siyasi ideolojiler açısından farklılığı ortaya koyuyordu. Meclis'te yer alan tüm siyasi grupların Estonya'nın bağımsızlığından yana olduğunu söylemek güçtü. Ancak ilk parlamento seçimlerinde bağımsızlık yanlısı güçlerin göreceli olarak Baltık ülkelerinin parlamentolarında çoğunlukta kaldığı söylenebilir.

Etnik çeşitlilik, beraberinde farklı siyasi talepleri getiriyordu. Ancak Estonya, Rus azınlığı vatandaşlığa almak konusunda isteksiz olsa da, tüm etnik topluluklara karşı toleranslı bir politika uygulamaya çalıştı. Çünkü uluslararası organizasyonlara üyelik ve özellikle AB üyeliği, sahip olunan toplumsal yapının kendi içinde

entegrasyonunu ve mevcut yönetim tarafından bir şekilde tolere edilmesini gerektiriyordu. Bu nedenle birtakım yasal düzenlemeler çerçevesinde ülkenin istikrarlı bir toplumsal yapıya sahip olabilmesi için özen gösterildi.

Post komünist süreç beraberinde kırılmalı bir demokrasi yapısı getirdi. Özellikle Estonya ve Letonya'da, Litvanya'ya göre daha istikrarsız ve zayıf yapıda partiler mevcuttu. Bu anlamda toplum yapısı ve demografik özellikleri ile pek çok açıdan benzerlik gösteren Baltık ülkelerinin, örgütsel ve ideolojik açıdan bazı farklılıklara sahip olduğu söylenebilir.

Baltık ülkelerinin tümü radikal politikalar geliştirmiş ve Batılı bir söylemle demokratik yapılarını kurmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Estonya'da yaşanan iç ve dış politik sorunlar birbirlerini tetikleyerek yeni dönemde Eston milli kimliğinin oluşumunu etkilemiştir. Ancak bu kimliğin oluşturulması için sıfırdan başladığını söylemek yanlış olacaktır. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi birçok açıdan esin kaynağı olan tarihi bir geçmişleri vardır. 1991 sonrası geçiş dönemi, bu tarihsel geçmiş üzerine kurulu olması dolayısıyla ayrı bir önem taşımaktadır.

Her ne kadar günümüz Estonya'sında sivil toplumun pasif bir nitelikte olduğu yönünde tartışmalar bulunsada, 1918 yılında bağımsızlığın kazanılmasındaki rolü unutulmamalıdır. O dönemde Eston toplumunun tüm kesimlerinin bu yönde faaliyet göstermediğini, benzer durumun 1991 yılında da söz konusu olduğunu belirtmek gerekir. Toplumun bölünmüş yapısı ve sayıca az taraftarı olmasına rağmen bu mücadelenin özgür, bağımsız bir Estonya lehine sonuçlandığı görülmektedir.

1991 yılı sonrasında Batı tipi demokrasilere ulaşmak için diğer Baltık ülkeleri ile de rekabet içerisine giren Estonya, AB üyeliği ile nihai hedefine ulaştı. Rusya'ya karşı ve Rusya'ya rağmen dünya piyasalarındaki rekabet gücünü arttırdı. SSCB'nin dağılmasının ardından BDT'ye üye olmayarak eski Sovyet ülkeleri ve özellikle Rusya ile ilişkilerini önemli oranda sınırladı.

Geçmişteki Sovyet hakimiyetini tümüyle yadsıyan Estonya, bir anlamda kendi ulusunun kaderi üzerinde kontrol sahibi olmayı başardı. Bu gücünü sürdürebilmek için Doğu ile Batı arasında bir denge gözeten Estonya, aslen Batılı olduğunu da dış dünyaya yansıtıyordu. Bu nedenle Rusya ve Estonya arasında yaşanan sorunlar, temelde böyle bir kimlik algısından kaynaklanmaktadır. Estonlar kendilerini Batılı olarak görmekte ve yaklaşık 50 yıllık Sovyet dönemini ‘işgal dönemi’ olarak nitelendirmektedirler.

Rusya ile yaşanan temel sorunlar, Estonya ve Rusya arasındaki güvenlik duvarının sürekli gündemde kalmasını sağladı. Bunun bir göstergesi de Estonya’nın NATO’ya dahil edilmesiyle Rusya’nın giderek ötelenmesiydi. Estonya tarafından daimi bir tehdit unsuru olarak algılanan Rusya ile ilişkiler bu nedenle kritik bir önem taşımaktadır.

Rusya ile Baltık ülkeleri arasındaki ilişkilerin (azınlık sorunu, vatandaşlık yasaları, sınırların belirlenmesi v.b. konularda) dönem dönem gerilmesi, halen AB’nin en büyük sorun alanlarından biridir.

Sonuç olarak Estonya, genel anlamda istikrarsız bir siyasi yaşama ve parçalanmış bir toplumsal yapıya sahip olmuş olsa da, tarihsel mirası ve Batı dünyasına yakınlığı ile durumu kendi lehine çevirebilmiştir. SSCB’nin dağılmasından yararlanan Estonya, geçiş döneminde yaşadığı zorluklara rağmen ayakta kalarak siyasal varlığını kanıtlamıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aalto, Pami: **Constructing Post-Soviet Geopolitics in Estonia**, Routledge, 2003
- Aktükün, İlker: **Eski Sovyetler Birliği'nde Milliyetler Politikası ve Yeni Dünya Düzeni Çerçevesinde Günümüze Yansıması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2002
- Anderson, Benedict: **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, 5.Basım, İstanbul, Metis Yayınları, Nisan 2009
- Apor, Balázs – Apor, Péter, Rees E.A. (Ed.): **The Sovietization of Eastern Europe: New Perspectives of the Postwar Period**, New Academia Publishing, 2008
- Ataöv, Tükkaya: **Sovyetler Birliği Devlet İdaresi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, No: 123-105, Ankara, 1961

- Bukovsky, Vladimir: **Batıda Barışçı Akımlar ve Sovyetler Birliği**, Sara Orkunt (Çev.), Sisav Yayınları, 1983
- Cook, Chris – Paxton, John: **European political Facts 1918-1990**, 3. Basım, New York, 1992
- Czerwiński, Edward Joseph – Piekalkiewicz, Jaroslaw: **Soviet Invasion of Czechoslovakia: Its Effects on Eastern Europe**, Praeger Publishers, 1972
- D'encausse, Hélène Carrère: **Parçalanın İmparatorluk**, Nezih Uzel (Çev.), Sisav Yayınları, İstanbul, 1984
- Dinan, Desmond: **Avrupa Birliği Tarihi**, Hale Akay (Çev.), Kitap Yayınevi, 2.Baskı, İstanbul, Mart 2009
- Donaldson, Robert H. – Noguee, Joseph L.: **The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests**, M.E. Sharpe, 4.Baskı, 2009
- Hiden, John – Salmon Patrik: **The Baltic Nations And Europe: Estonia, Latvia and Lithuania in Twentieth Century**, Longman Revised Edition, London and New York, 1994
- Holmes, Leslie: **Post Komünizm**, Yavuz Alogan (Çev.), 1.Baskı, İstanbul, Doruk Yayıncılık, Mart 2002

- Hroch, Miroslav: **Avrupa'da Milli Uyanış: Toplumsal Koşulların ve Toplulukların Karşılaştırmalı Analizi**, Ayşe Özdemir (Çev.), İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2011
- Jeffries, Ian: **The Countries of the Former Soviet Union at the Turn of the Twenty-First Century: The Baltic and European States in Transition**, Published by Routledge, London, 2004
- Karatnycky, Adrian – Motyl, Alexander – Piano, Aili (Ed.): **Nations in Transit 1999-2000: Civil Society, Democracy and Markets in East Central Europe and the Newly Independent States**, 2001
- Kasekamp, Andres: **The Radical Right in Interwar Estonia**, St.Martin's Press, Unites States of America, 1.Baskı, 2000
- Leimus, Ivar (Ed.): **A Will to Be Free: 90 Years of the Republic of Estonia**, Mart Aru, Chris Bates (Çev.), OÜ Luisa Tölkebüroo, Tallinn, Estonian History Museum, 2008
- Lewis, Paul G.: **Political Parties in Post Communist Eastern Europe**, Published by Routledge, 2000

- Lieven, Anatol: **The Baltic Revolution: Estonia, Latvia Lithuania and the Path to Independence**, 2.Basım, New Haven and London, 1994
- Medijainen, Eero: **The Republic of Estonia 1918-1940**, Eesti Instituut, Tallinn, 2001
- Moussis, Nicholas: **Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi**, Ahmet Fethi (Çev.), Mega Press, İstanbul, 2004
- Nunberg, Barbara: **Ready for Europe: Public Administration Reform and European Union Accession in Central and Eastern Europe**, Europe and Central Asia Poverty Reduction and Economic Management Series, World Bank Technical Paper No.466, Mayıs 2000
- Piasecka, Beata – Haas, Osvald: **Lithuania an Outline**, Osvald Haas (Çev.), Artlora Yayınevi, 2006
- Rose, Richard – Munro, Neil: **Elections and Parties in New European Democracies**, CQ Press, United States of America, 2003
- Roy, Olivier: **Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişİ**, Mehmet Moralı (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2002

- Sander, Oral: **XX.,XXI. ve XXII. Kongreler ve Sovyet Dış Politikası**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:215-197, Ankara, 1967
- Sandle, Mark: **A Short History of Soviet Socialism**, Published by Routledge, 1999
- Schmidl, Erwin A. - Ritter, László – Dennis, Peter : **The Hungary Revolution**, Osprey Publishing, 2006
- Seen, Alfred Erich: **Perestroika in Lithuanian Historiography: The Molotov Ribbentrop Pact**, Russian Review, C.49, No.1, Ocak 1990
- Smalkais E., Vējiņš Jānis (Ed.): **Latvia Through the Centuries: Ice Age to Today! (9000 B.C.-2007): The Story of How Life Evolved in Latvia, from the Ice Age to This Day with Emphasis on Events During Last Century, As Seen and Told by a Number of Participants**, Valdis Bērziņš (Çev), A/S Press Nams, Riga, 2007
- Subrenat, Jean Jecques (Ed.): **Estonia: Identity and Independence**, David Cousins, Eric Dickens, Alexander Harding, Richard C.Waterhouse (Çev.),

Amsterdam-New York, Rodopi
Editions, 2004

Twining, David T.:

**The New Eurasia: A Guide to the
Republics of the Former Soviet
Union**, Praeger Press, London,
1993

Uçar, Fuat:

**Dış Türkler: Türk Dünyasının
Parlayan Beş Yıldızı: Orta
Asya Türklerinin Tarihsel ve
Kültürel Yapısı**, Fark Yayınları, 1.
Baskı, Ankara, 2007

Makaleler

Aalto, Pami - Berg, Eiki:

“Spatial Practices and Time in
Estonia: From Post-Soviet
Geopolitics to European
Governance”, **Space and Polity**, C.6,
No:3, 2002, s.253-270

Anderson, Barbara A. - Romani, John H.:

“Changing Social Priorities and the
Increased Salience of Economy in
Estonia”, **Nationalities Papers**,
Published by Routledge, Eylül 2005,
C.33, No:3, s.303-314

Barrington, Lowell:

“The Domestic and International
Consequences of Citizenship in the
Soviet Successor States”, **Europe-**

- Asia Studies**, Temmuz 1995, C.47,
No:5, s.731-763
- Berg, Eiki: “Local Resistance, National Identity and Global Swings in Post Soviet Estonia”, **Europe - Asia Studies**, 2002, C.54, No.1, s.109-122
- Berg, Eiki: “Writing Post-Soviet Estonia onto the World Map”, **Political Geography**, C.19, No:5, Haziran 2000, s.601-625
- Bradshaw, Michael - Hanson, Philip – Shaw, Denis: ‘Economic Restructuring’, **The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania**, Graham Smith (Ed.), St. Martin’s Press, New York, 1994, s.158-180
- Gleason, Gregoy: “The Federal Formula and the Collapse of the USSR”, **Oxford Journals**, Oxford University Press, Yaz 1992, C.22, No:3, s.141-163
- Gürkan, İhsan: “1985-1989 Doğu Avrupa Olaylarının Işığında, Türkiye’nin Jeopolitik ve Stratejik Önemi ve Tehdit Algılamaları: Gelişmeler, Düşünceler ve Öneriler”, **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi**

Enstitüsü Yıllığı, No:6-8, 1991-1992, s.147-165

Harned, Lena Surzhko:

“Liberal Nationalism, Nationalist Liberalization, and Democracy: The Cases of Post Soviet Estonia and Ukraine”, **Nationalities Papers**, Published by Routledge, Temmuz 2010, C.38, No:5, s. 623-646

Hope, Nicholas:

“Interwar Statehood: Symbol and Reality”, **The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania**, Graham Smith (Ed.), St. Martin’s Press, New York, 1994, s.41-68

Ilves, Toomas Hendrik:

“An Opinion”, **Estonia: Identity and Independence**, Jean-Jacques Subrenat (Ed.), David Cousins, Eric Dickens, Alexander Harding, Richard C. Waterhouse (Çev.), Amsterdam-New York, Rodopi Editions, 2004, s.199-201

Kirby, David:

“Incorporation: The Molotov-Ribbentrop Pact”, **The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania**, Graham Smith (Ed.), St. Martin’s Press, New York, 1994, s.69-85

- Klaar, Liis: “The Estonian Identity in Exile: An Opinion”, **Estonia: Identity and Independence**, Jean- Jacques Subrenat (Ed.), David Cousins, Eric Dickens, Alexander Harding, Richard C. Waterhouse (Çev.), Amsterdam- New York, Rodopi Editions, 2004, s. 211-215
- Klesment, Martin: “The Estonian Economy Under Soviet Rule”, **Journal of the Baltic Studies**, Haziran 2009, C.40, No:2, s.245-264
- Krupavicius, Algis: “Political Parties and Multiparty Systems in the Baltic Countries, 1990-2001”, **Political Parties in Post-Soviet Space; Russia, Belarus, Ukraine, Moldova and the Baltics**, Anatoly Kulik, Susanna Pshizova (Ed.), United States of America, 2005, s.121-136
- Lagerpetz, Mikko - Trummal, Aire: “The Present State of the Non-Profit Sector in Estonia”, **Non-Profit Sector and The Consolidation of Democracy; Studies on the Development of Civil Society in Estonia**, Mikko Lagerpetz, Aire Trummal, Rein Ruutsoo, Erle Rikmann (Ed.), The Baltic

- American Partnership Program,
Avatud Eesti Fond, 2004, s.11-25
- Lamoreaux, Jeremy W. - Galbreath, David J.: “The Baltic States as Small States: Negotiating the East by Engaging the West”, **Journal of Baltic Studies**, C.39, No:1, Mart 2008, s.1-14
- Light, Margot: “In Search of an Identity: Russian Policy and the End of Ideology”, **Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies**, Rick Fawn (Ed.), Frank Cass Publishers, 2004, s.42-59
- Lipset, Seymour Martin - Rokkan, Stein: “Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments”, **The West European Party System**, Peter Mair, Oxford University Press, 1990, s.1-64
- Medijainen, Eero: “Estonia and the World”, **Estonia: Identity and Independence**, Jean-Jacques Subrenat (Ed.), David Cousins, Eric Dickens, Alexander Harding, Richard C. Waterhouse (Çev.), Amsterdam-New York, Rodopi Editions, 2004, s.107-134
- Norkus, Zenonas: “Why did Estonia Perform Best? The North-South Gap in the Post-Socialist Economic Transition of the Baltic States”, **Journal of Baltic**

- Studies**, C.38, No:1, Mart 2007, s.21-42
- Parming, Tõnu: “The Electoral Achievements of the Communist Party in Estonia 1920-1940”, **Slavic Review**, Aġustos 1983, C.42, No:3, s.426-447
- Plaat, Jaanus: “Religious Change in Estonia and the Baltic States During the Soviet Period in Comparative Perspective”, **Journal of Baltic Studies**, Tallinn, Estonian National Museum, 2003, s.52-73
- Põder, Helvi: “The Historical Background of the Kolkhoz and the Municipality of Kanepi”, **Decollectivisation, Destruction and Disillusionment: A Community Study in Southern Estonia**, Ilkka Alanen, Juoko Nikula, Helvi Poder, Rein Ruutsoo (Ed.), USA, Ashgate Publishing Limited, 2001, s.15-62
- Raag, Raimo: “The National Identity and Culture of Estonians Living in the West 1944-1991”, **Estonia: Identity and Independence**, Jean-Jacques Subrenat (Ed.), David Cousins, Eric Dickens, Alexander Harding, Richard C. Waterhouse (Çev.),

- Amsterdam-New York, Rodopi Editions, 2004, s.179-197
- Raagma, Garri: “Shifts in Regional Development of Estonia During the Transition”, **European Planning Studies**, 1996, C.4, No:6, s.683-703
- Rannut, Mart: “Estonianization Efforts Post-Independence”, **International Journal of Bilingual Education and Bilingualism**, C.11, No:3, s.423-439
- Raun, Toivo U.: “Estonia in 1990s”, **Journal of Baltic Studies**, C.32, No:1, s.19-43
- Realo, Anu: “Collectivism in an Individualist Culture: The Case of Estonia”, **Trames: A Journal of the Humanities and Social Sciences**, C.2(54/47), No:1, 1998, s.19-39
- Ruutsoo, Rein: “Estonia”, **Dissent and Opposition In Communist Eastern Europe: Origins of Civil Society and Democratic Transition**, Detlef Pollack and Jan Wielgohs (Ed.), Published by Ashgate, s.119-140
- Senn, Alfred Erich: “The Sovietization of the Baltic States”, **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, C.317, The

Satellites in Eastern Europe, Sage
Publications, Mayıs 1958, s.123-129

Shtromas, Aleksandras:

“The Baltic States as Soviet
Republics: Tensions and
Contradictions”, **The Baltic
States: The National Self-
Determination of Estonia, Latvia
and Lithuania**, Graham Smith
(Ed.), St. Martin’s Press, New York,
1994, s.86-117

Smith, David J.:

"Estonia: Independence and European
Integration", **The Baltic States:
Estonia, Latvia and Lithuania**,
David J.Smith v.d., London,
Published by Routledge, 2002, s.1-
146

Smith, David J.:

“The Devil and the Deep Blue Sea:
European Integration, National
Identity and Foreign Policy in
Post-Communist Estonia”, **Journal
of Communist Studies and
Transition Politics**, C.19, No:3,
2003, s.156-177

Smith, Graham:

“Introduction: The Baltic Nations and
National Self-Determination”, **The
Baltic States: The National
Self-Determination of Estonia,
Latvia and Lithuania**, Graham

- Smith (Ed.), St. Martin's Press, New York, 1994, s.1-9
- Tannberg, Tõnu: "Moscow's Institutional and Nomenclatural Control Mechanisms in the Estonian SSR During the Post War Years", **Past**, Tõnu Tannberg, Ott Raun (Ed.), Special Issue on the History Ajakultuuri Ajakiri, Tallinn, National Archives Tartu, 2009, s.197-229
- Tonnisson, Kristiina - Wilson, John: "Best Value in Transitional Countries", **Public Management Review**, Mart 2007, C.9, No:1, s.87-106
- Toomla, Rein: "Political Parties in Estonia", Political Parties in Post-Soviet Space; Russia, Belarus, Ukraine, Moldova and the Baltics, Anatoly Kulik, Susanna Pshizova (Ed.), USA, 2005, s.137-160
- Vihalemm, Triin - Masso, Anu: "Identity Dynamics of Russian Speakers of Estonia in Transition Period", **Journal of Baltic Studies**, Published by Routledge, Mart 2007, C.34, No:1, s.92-116
- Voronkov, Viktor - Wielgohs, Jan: "Soviet Russia", **Dissent and Opposition In Communist**

Eastern Europe: Origins of Civil Society and Democratic Transition, Detlef Pollack and Jan Wielgohs (Ed.), Published by Ashgate, 2004, s.95-118

White, James D.:

“Nationalism and Socialism in Historical Perspective”, **The Baltic States: The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania**, Graham Smith (Ed.), St. Martin’s Press, New York, 1994, s.13-40

Winner, Andrew C.:

“The Baltic States: Heading West”, **The Washington Quarterly**, C.25, No:1, 2002, s.207-219

Gazeteler

The Estonian Independent, 13 Haziran 1990

The Baltic Independent, 17-23 Ocak 1992

İnternet Adresleri

- NATO resmi internet sitesi:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_19617.htm?selectedLocale=en

- Estonya Parlamentosu resmi internet sitesi:
<http://www.riigikogu.ee/index.php?id=34614>
- Estonya İstatistik Ofisi, <http://www.stat.ee/26385>
Estonya İstatistik Ofisi, <http://www.stat.ee/26389>
Estonya İstatistik Ofisi, <http://www.stat.ee/26387>
- Essex Üniversitesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Konseyi resmi internet sitesi:
<http://www2.essex.ac.uk/elect/database/indexElections.asp?country=ESTONIA&election=ee92>
- Estonya Cumhuriyeti Ulusal Seçim Komisyonu resmi internet sitesi
<http://www.vvk.ee/index.php?id=11524>
<http://www.vvk.ee/index.php?id=11562>
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği resmi internet sayfası;
<http://www.unhcr.org/refworld/category,LEGAL,NATLEGBOD,,EST,3ae6b51810,0.html>
- <http://www.votethevote.com/index.html>
- <http://www.anayasa.gen.tr/secimler.html>

Belge

Population of Estonia by Population Censuses 1, Statistical Office of Estonia,
Tallinn, 1995